

ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหว

ของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษา

กลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ATTITUDES OF FARMERS IN THE MEMBERSHIP OF FARMERS REHABILITATION AND
DEVELOPMENT FUND ACT TOWARD POLITICAL MOVEMENTS

ภาคินพนธ์

ของ

ภากร สงเคราะห์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตุลาคม 2556

ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหว

ของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษา

กลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ATTITUDES OF FARMERS IN THE MEMBERSHIP OF FARMERS REHABILITATION AND
DEVELOPMENT FUND ACT TOWARD POLITICAL MOVEMENTS

ภาคินพนธ์

ของ

ภากร สงเคราะห์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตุลาคม 2556

ใบรับรองภาคินิพนธ์

เรื่อง

ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

Attitudes of Farmers in the Membership of Farmers Rehabilitation
and Development Fund Act toward Political Movements

ภาคร สกเคราะห์

คณะกรรมการ อยบภาคินิพนธ์

ประธานสอบภาคินิพนธ์

(ดร. นักรบ เถียรอำ)

ประธานที่ปรึกษาภาคินิพนธ์

(ดร. นักรบ เถียรอำ)

กรรมการที่ปรึกษาภาคินิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

กรรมการสอบภาคินิพนธ์

(ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ป ญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร. สุริยมาส สุขกลี)

วัน 31 เดือน ๓ พ.ศ. ๒๕๖๖

ภากร สงเคราะห์. (2556). ทศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. ภาคนิพนธ์ รป.ม. (การปกครองท้องถิ่น). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

ดร.นักรบ เกียรอำ รป.ค. (รัฐประศาสนศาสตร์)

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยนต์ ประดิษฐศิลป์ ร.ค. (รัฐศาสตร์)

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ทศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาการระดมทรัพยากรกระบวนการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเกษตรกรกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี วิธีการศึกษาจะใช้การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยประชากรที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม จำนวน 70 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูล (Key Informants)

ผลการศึกษาพบว่า ในการระดมทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวนั้นในแง่ เงินและข้าวปลาอาหารล้วนมาจากสมาชิกของกลุ่มกำลังคนที่เข้าร่วมอบรมก็อยู่ในเครือข่าย นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะการทำป้ายและเครื่องขยายเสียง ส่วนกระบวนการในการเคลื่อนไหวนั้นจะใช้ประเด็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหนี้สินโดยมียุทธศาสตร์ทั้งที่ใช้ความรุนแรงถ้าจำเป็นและไม่ใช้ความรุนแรง ส่วนการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทศนคติ ได้แก่ อาชีพ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Parkhong Songkhrao. (2013). **Attitudes of Farmers in the Membership of Farmers Rehabilitation and Development Fund Act to ward Political Movements.** Independent Study. M.P.A. (Local Government). Chanthaburi : Rambhai Barni Rajabhat University.

Advisory Committee

Dr.Nakrob Tianam D.P.A. (Public Administration)

Chairman

Assistant Professor Dr.Chaiyon Praditsil Ph.D. (Political Science)

Member

Abstract

The research of the attitude of members towards the resource-related factors and the political movement of the restoration and development funds of Wang Saem district : the case study of farmers of Wang Saem district, Chanthaburi. The objectives of this research is to study the resource-gathering for the political movement in order to put forwards the policies for solving debts of farmers who are members of the restoration and development funds that belongs to the group of farmers in Wang Saem, Amphur Ma Kham, Chanthaburi. The method of study is the mixed method which is the combination of quantitative and qualitative research methods. For the quantitative research, the survey-based method has been employed and conducted on the targeted sample population are 70 members of the restoration and development funds of Wang Saem. As for the qualitative research, an in-depth interview method has been applied and conducted on the key informants.

The study has shown that in order to gather the resources for the movement, in terms of funds and food, these have come from the members of the group whom belong to the network. Additionally, the various types of media have been used extensively, especially the billboards and the public address (PA) systems. For the process of movement, it strategically points out at the inability for solving the debt crisis. The non-violence and violence ways of movement are both on the table for consideration if they see it fits in the situation they may encounter. As for the comparison of factors that relate to the attitude is the occupations.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิตติกรรมประกาศ

ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ดร. นักรบ เถียรอำ ประธานกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ดร.โอฬาร ถิ่นบางเตียว กรรมการสอบภาคนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพ และขอขอบพระคุณกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ เป็นอย่างดี จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากภาคนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทีตาแด่บิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

ภากร สงเคราะห์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
สมมติฐานการวิจัย.....	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ.....	7
การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation).....	9
การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Change).....	9
ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง.....	12
ทฤษฎีการเมืองแบบกลุ่มผลักดัน (The Politics of Pressure Groups).....	12
ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่.....	16
ทฤษฎีการเคลื่อนไหวแนวการระดมทรัพยากร.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม.....	25
ความหมายของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว.....	25
รูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว.....	27
พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว.....	36
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	45
การวิจัยเชิงปริมาณ.....	45
การกำหนดประชากร.....	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	45
การตรวจสอบข้อมูล.....	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
การตรวจสอบข้อมูล.....	50
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	69
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	69
วิธีดำเนินการวิจัย.....	69
สรุปผลการวิจัย.....	73
อภิปรายผล.....	75
ข้อเสนอแนะ.....	76
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก.....	82
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ข หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย.....	85
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	91
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	97

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ	55
2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ.....	56
3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา	56
4 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพสมรส.....	56
5 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามหนี้สินในระบบในครัวเรือน	57
6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกเป็นตารางตามรายประเด็น ของปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี	58
7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกตามรายประเด็นของ กำลังคน.....	60
8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนจำแนกตามรายประเด็นของสื่อ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์	61
9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายประเด็น ความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู.....	62
10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นที่มีต่อ รายประเด็นด้านยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟู.....	64
11 ผลการทดสอบสมมติฐาน	65
12 สรุปการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน.....	75

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ	55
2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ.....	56
3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา	56
4 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพสมรส.....	56
5 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามหนี้สินในระบบในครัวเรือน	57
6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกเป็นตารางตามรายประเด็น ของปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี	58
7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกตามรายประเด็นของ กำลังคน.....	60
8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนจำแนกตามรายประเด็นของสื่อ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์	61
9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายประเด็น ความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู.....	62
10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นที่มีต่อ รายประเด็นด้านยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟู.....	64
11 ผลการทดสอบสมมติฐาน	65
12 สรุปการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน.....	75

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมาเกษตรกรไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงด้วยวิถีการทำเกษตร เช่น ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น อาศัยการใช้แรงงานจากสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย ในการไถนา ไถสวน ไถไร่ ส่วนแรงงานคนในการทำนาจะพึ่งแรงงานของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยการลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว ทำสวน ทำไร่ มัน ไร่ อ้อย นอกจากนี้ใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยในการทำเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากต้นไม้ ใบ ดอก มาเป็นยาฆ่าแมลง ทำให้ธรรมชาติเกิดความสมดุลในตัวเอง การดำรงชีวิต ที่ชีวิตปลอดภัยจากสารพิษ ทำให้ร่างกายแข็งแรงมีอายุยืน พอเริ่มเข้าสู่ยุคทุนนิยมเกษตรกร เริ่มเปลี่ยนแนวคิดจากเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งสู่การผลิตเพื่อการขายในตลาดมีการนำเทคโนโลยี เช่น รถไถนาแบบเดินตามรถแทรกเตอร์ นำปุ๋ยเคมีมาใช้เพื่อหวังผลผลิตเพิ่ม ใช้ยาฆ่าแมลงที่เป็นอันตราย ต่อสุขภาพ โดยมุ่งเน้นเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ทำให้มีการกู้เงินนอกระบบมาเป็นทุนหมุนเวียน และมีการขอเครดิตสินค้าโดยเพิ่มดอกเบี้ย แต่ราคาส่งเหล่านี้ล้วนเป็นต้นทุนที่สูง แต่ราคาท้องตลาด ถูกกดโดยพ่อค้าคนกลางทำให้เกษตรกรไทยพบกับการขาดทุนและมีหนี้สินล้นพ้นตัวบวกกับ กระแสทุนนิยมที่กำลังมาแรง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง แต่ผลผลิตต่ำ ราคาท้องตลาดถูกกดโดย พ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรไทยพบกับการขาดทุน มีหนี้สินล้นพ้นตัว (กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2526 : 1)

มีปรากฏการณ์หนี้สินในชนบทพบว่าประชาชนส่วนใหญ่หรือประชาชนประมาณร้อยละ 64 ที่ติดหนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้แก่ นาข้าว พืชสวน พืชไร่ เป็นต้น ปรากฏการณ์ปัญหา หนี้สินของเกษตรกรเริ่มเป็นรูปธรรมตั้งแต่สมัย จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นต้นมา จนกระทั่ง ในสมัยของนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ดังนั้นจึงได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย กองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร และผู้ยากจน ด้านหนี้สินและที่ดิน พ.ศ.2536 ซึ่งถือเป็น มิติใหม่ของการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร (เดชัฐ วรรณภรณ์. 2551 : 1)

สาระสำคัญของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นองค์กรของรัฐมีสถานภาพ ตามกฎหมายเป็นนิติบุคคล โดยจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ได้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การให้ความช่วยเหลือ เกษตรกรเพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นอย่างมีเกียรติ ศักดิ์ศรี โดยผ่าน การดำเนินการของกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกร ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2544 (ฉบับที่ 2) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการปัญหาหนี้สินให้เกษตรกร

ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกร ซึ่งขึ้นทะเบียนกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในการจัดการหนี้ของเกษตรกรดังกล่าวข้างต้น จะดำเนินการโดยมีคณะกรรมการจัดการหนี้ของ เกษตรกรและสำนักงานจัดการหนี้ของเกษตรกร ซึ่งการจัดการในปัญหานี้สินของเกษตรกรนั้น เพื่อให้ภาระหนี้ ซึ่งเป็นปัญหาของเกษตรกรได้บรรเทาลงและเพื่อรักษาปัจจัยการผลิต อันได้แก่ ที่ดิน หรือเครื่องมือการผลิตให้คงอยู่กับเกษตรกรต่อไป (เฉลิมชาติ รัชชัย. 2554 : 2)

สาระสำคัญของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรดังกล่าวระบุว่า สมาชิกเกษตรกรที่ เกี่ยวข้องในกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอันเกี่ยวกับ อสังหาริมทรัพย์ให้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร โดยสมาชิกเกษตรกรจะได้รับการยกเว้น ค่าธรรมเนียมและภาษีอากร โดยการนี้ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากร การดำเนินการช่วยเหลือเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่เกษตรกรที่ประสบปัญหานี้เร่งด่วน (ถูกดำเนินคดี หรือถูกบังคับคดี) ในระยะที่รอการจัดการหนี้ให้แก่เกษตรกรที่ประสบภาวะกรณีหนี้เร่งด่วน (ถูกดำเนินคดีหรือถูกบังคับคดี) กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ได้กำหนดมาตรการดำเนินการ ดังนี้ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตร สาขาจังหวัดบุรีรัมย์, ออนไลน์. 2552)

1. กรณีถูกดำเนินคดีในศาล ทางสำนักงานสาขาจังหวัดจะเข้าร่วมเจรจาเพื่อขอเลื่อน การพิจารณาคดีไปก่อน หากศาลไม่ยินยอมจะขอเลื่อนคดีเพื่อเจรจาดำเนินการหนี้กับเจ้าหนี้ ของเกษตรกรแล้วขอเลื่อนคดีไปทำสัญญาประนีประนอมในนัดต่อไปที่ศาลนัด
2. กรณีถูกบังคับคดีเพื่อจะขายทรัพย์สินของเกษตรกร จะเข้าดำเนินการขอให้เจ้าหนี้ เกษตรกรระงับการขายไปก่อน เพื่อขอการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ในปัญหานี้สิน
3. กรณีที่เกษตรกรถูกทวงถามเพื่อให้ชำระหนี้ตามสัญญาแห่งหนี้ หากไม่ดำเนินการ เจ้าหนี้จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีทางสำนักงานสาขาจังหวัดจะดำเนินการติดต่อขอให้เจ้าหนี้ ชะลอการดำเนินการฟ้องร้องไว้ก่อน

การแก้ไขปัญหาหนี้สินอันเกิดจากการทำเกษตรกรรมและเป็นหนี้ในระบบแต่ก็มีได้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 ดังนั้นจึงมีการเคลื่อนไหว อันเกิดการรวมตัวของกลุ่มเกษตรกรเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินของ เกษตรกรต่อไปโดยกลุ่มเกษตรกรในนามของกลุ่มองค์กรที่สมัครเป็นสมาชิกและขึ้นทะเบียนหนี้ ของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้ออกมาเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ แก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าของเกษตรกรที่โดนฟ้อง โดนยึด หรือโดนขายทอดตลาดการเคลื่อนไหว ของกลุ่มเกษตรกรดังกล่าวได้ใช้ยุทธศาสตร์การชุมนุมประท้วงในกรุงเทพฯเป็นยุทธศาสตร์หลัก จนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ชุมนุมประท้วงเรื่อรังของกลุ่มเกษตรกรกองทุนฟื้นฟู ในการชุมนุม

ประวัตรั้งแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องมีการระดมทรัพยากรและการวางยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟูมีบทบาทในการระดมทรัพยากรระหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวหรือไม่และมากน้อยเพียงใด

ตำบลวังแซ้มเป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวทองที่เป็นชาติพันธุ์โบราณในเขตจังหวัดจันทบุรี และได้มีการจัดตั้งเป็นตำบลเมื่อประมาณร้อยปีที่ผ่านมา การใช้ชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวบ้านตำบลวังแซ้มมีลักษณะผลิตเพื่อยังชีพบนฐานของการเอาแรงช่วยเหลือกันในระบบเครือญาติและการมีวัดเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน การผลิตเพื่อยังชีพดังกล่าวดำรงอยู่จนกระทั่งเมื่อมีถนนหนทาง และไฟฟ้าก็เริ่มเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านได้รับความสะดวกสบายขึ้นกว่าเดิมจนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตไปแล้ว การที่มีถนนหนทาง และมีไฟฟ้าก่อให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราขึ้นในตำบล ดังนั้นชุมชนวังแซ้มจึงได้ปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อขายเช่น เมื่อไฟฟ้าเข้ามาทำให้มีสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้ามาด้วย มีสินค้าฟุ่มเฟือยเข้ามาขายในชุมชนโดยมีทั้งการขายสดและผ่อน เช่น ทีวี ตู้เย็น พัดลม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า และอื่น ๆ แต่ละครัวเรือนเริ่มมีความต้องการสินค้าประเภทนี้เพิ่มมากขึ้น เพราะจะรู้สึกล่าสมัยหากไม่ได้ใช้สินค้าเหล่านั้น เป็นต้น เมื่อมีความต้องการใช้ในสินค้าใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ย่อมต้องลงทุนในอาชีพเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งแน่นอนว่าการลงทุนบางครั้งมันก็ไม่ได้ผลกำไร และบางครั้งก็ขาดทุน การที่จะหาเงินมาลงทุนคืนก็ต้องกู้ ต้องหาเงินมากขึ้น ต้องออกหางานทำเพื่อหาเงินมาสำหรับการใช้จ่ายในสินค้าเหล่านั้น ชาวชุมชนวังแซ้มจึงเริ่มออกหางานทำนอกพื้นที่ เริ่มทั้งถิ่นฐานออกไปหางานทำนอกพื้นที่ ภาวะการณ์ขาดทุนในการผลิตเพื่อขายของชาวบ้านเกษตรกรวังแซ้มได้นำไปสู่ปัญหาหนี้สินของชุมชน จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านตำบลวังแซ้มส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นหนี้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ส่วนเรื่องหนี้้นอกระบบก็มีบ้างเหมือนกันแต่น้อยมากเมื่อเทียบกับการกู้ยืมของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ความพยายามในการแก้ปัญหาหนี้สินในที่สุดได้นำเกษตรกรตำบลวังแซ้มเข้าร่วมการชุมนุมประท้วงของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นชาวบ้านคนหนึ่งในตำบลวังแซ้ม จึงสนใจที่จะศึกษาทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษาของกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายแก้ไขหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในทัศนะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทัศนะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

3. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทัศนะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีจำแนกตามตัวแปรพื้นฐาน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. คาดว่าผลการศึกษาในภาคินิพนธ์นี้เป็นแนวทางลดการใช้ความรุนแรงของเกษตรกรที่ชุมนุมประท้วงอย่างยืดเยื้อเรื้อรัง
2. คาดว่าศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหานของเกษตรกรหลีกเลี่ยงการชุมนุมประท้วงของเกษตรกรสมาชิกกองทุนฟื้นฟูต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตในด้านช่วงเวลาของการศึกษาจะสำรวจทัศนคติเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ที่เริ่มมีประสบการณ์เข้าร่วมชุมนุมประท้วงมาจนถึงปีพ.ศ. 2555
2. ขอบเขตในด้านประชากรของการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

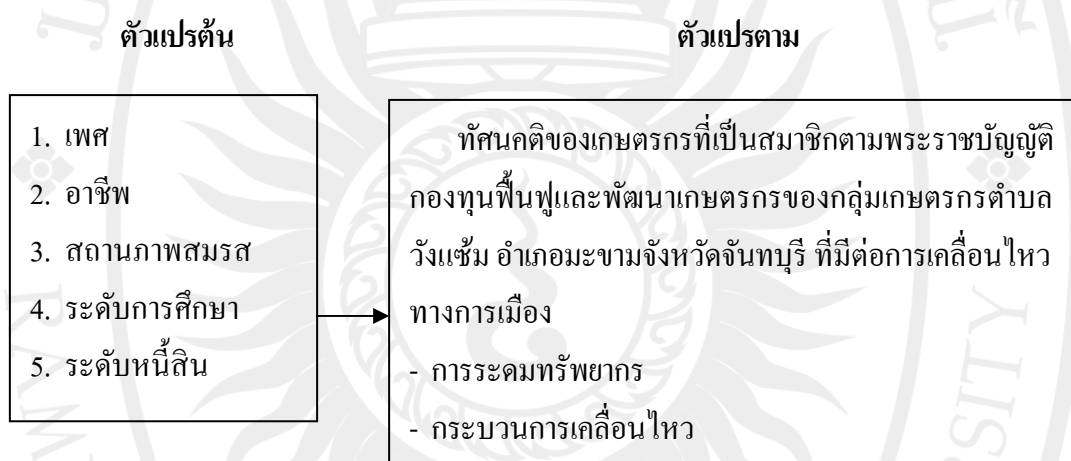
ทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมเกษตรกรตำบลวังแซ้มที่มีต่อกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรให้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งผลออกมาในทางประเมินค่าอันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่นานพอสมควร

การระดมทรัพยากร หมายถึง การกระทำการร่วมกันที่ต้องการแรงกระตุ้นส่วนบุคคล และโครงสร้างหรือกลไกที่จะทำให้เกิดการลดต้นทุน และสร้างกิจกรรมในการรวบรวม จัดหาทรัพยากร

ความคิดเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มผู้คนที่นำเสนอเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการเปลี่ยนแปลงมิติ
 บางอย่างของโครงสร้างสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งการกระจายผลประโยชน์ของสังคม
 กระบวนการเคลื่อนไหว หมายถึง พฤติกรรมของผู้คนจำนวนมากรวมหมุ่กันกระทำการที่มี
 จุดมุ่งหมาย หรือมีผลเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทางสร้างสรรค์
 เกษตรกร หมายถึง บุคคลซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิดหลักและงานวิจัยที่สามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยชั่วคราว(Working Hypothesis) ได้ดังต่อไปนี้

1. ทัศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศ
2. ทัศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพ
3. ทัศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพสมรส

4. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษา
5. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ
6. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศ
7. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพ
8. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพสมรส
9. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษา
10. ทักษะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกู้เงินกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เรื่องทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี องค์ความรู้ทางด้านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
 - 1.1 การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)
 - 1.2 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Change)
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง
 - 2.1 ทฤษฎีการเมืองแบบกลุ่มผลักดัน (The Politics of Pressure Groups)
 - 2.2 ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่
 - 2.3 ทฤษฎีการเคลื่อนไหวแนวการระดมทรัพยากร
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
 - 3.1 ความหมายของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว
 - 3.2 รูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว
 - 3.3 พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

โรเจอร์ (Roger. 1978 : 208 - 209 ; อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสภณเสถียร. 2533 : 122) กล่าวถึงทัศนคติว่า เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้น คิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดย ทัศนคติ นั้นมีรากฐานมาจาก ความเชื่อที่อาจส่งผลถึง พฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติ จึงเป็นเพียง ความพร้อม ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมิน เพื่อแสดงว่า ชอบหรือไม่ชอบ ต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็น การสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจาก การรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไปได้

กู๊ด (Good. 1959 : 48 ; อ้างถึงใน สุชา จันทรเฒ. 2541 : 243) ให้คำจำกัดไว้ว่า ทักษะ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใด ลักษณะหนึ่งที่เป็น การสนับสนุน หรือต่อต้าน สถานการณ์บางอย่าง บุคคล หรือสิ่งใด ๆ

สมพงษ์ ศิลปานุรักษ์ (2542 : 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะเป็นการรวบรวมความรู้ สำนึกคิด ความเชื่อ ความเห็นและความจริง ซึ่งได้แก่ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึก ซึ่งเป็นการประเมินค่าทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งทั้งหมดจะเกี่ยวข้องกับทักษะเมื่อได้ก่อรูปขึ้นมาแล้ว ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ เพราะมีแนวโน้มที่จะคงอยู่ตลอดไปคือ มนุษย์ย่อมมีความรู้สึกนึกคิด ของตนเองโดยปราศจากการบังคับหรือต่อสู้เพื่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงไปยากมาก

สมเดช มุงเมือง (2548 : 99) ให้คำจำกัดความทักษะ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึก โน้มเอียงหรือมีแนวโน้มที่จะทำให้บุคคลพร้อมจะแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางหนึ่ง ทั้งทางบวก และทางลบ ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของ หรือสถานการณ์ ต่าง ๆ (Persons, Objects or Events) มีลักษณะค่อนข้างที่มั่นคงแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

คำจำกัดความต่าง ๆ เหล่านี้ จะเห็นได้ว่ามีประเด็นร่วมที่สำคัญดังนี้คือ ความรู้สึกภายใน ความพร้อม หรือแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในทางใดทางหนึ่ง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทักษะ เป็นความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึก และความเชื่อ หรือการรู้ของบุคคลกับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมได้ตอบในทางใดทางหนึ่งต่อเป้าหมาย ของทักษะนั้น โดยสรุปทักษะเป็นเรื่องของจิตใจ ทำให้ ความรู้สึกนึกคิด และความโน้มเอียง ของบุคคล ที่มีต่อข้อมูลข่าวสาร และการเปิดรับ รายการกรองสถานการณ์ที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ทักษะมีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมา จะเห็นได้ว่า ทักษะ ประกอบด้วย ความคิดที่มีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกนั้นออกมาโดยทางพฤติกรรม

จากความหมายของทักษะดังกล่าว ซิมบาโด และเอบบีเซน (Zimbardo and Ebbesen. 1970 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. 2531 : 49) สามารถแยกองค์ประกอบ ของทักษะได้ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (The Cognitive Component) คือ ส่วนที่เป็นความเชื่อ ของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปทั้งที่ชอบ และไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้ หรือคิดว่าสิ่งใดดี มักจะมีทักษะที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่หากมีความรู้มาก่อนว่า สิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทักษะที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกลักษณะของคนนั้น เป็นลักษณะ ที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) คือ การแสดงออกของ บุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

จะเห็นว่า การที่บุคคลมีทัศนคติ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่างกัน ก็เนื่องมาจากบุคคลมีความเข้าใจ มีความรู้สึก หรือมีแนวความคิดแตกต่างกันนั่นเอง

ดังนั้น ส่วนประกอบทางด้านความคิด หรือความรู้ ความเข้าใจ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบ ขึ้นพื้นฐานของทัศนคติ และส่วนประกอบนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคล อาจออกมา ในรูปแบบแตกต่างกัน ทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้

การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

อัญญา พุกษาพันธ์ทวี (2542 : 12 - 13) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติว่า ขึ้นอยู่กับ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติ ซึ่งเกิด ในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (Direct Experiences) และได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปแบบ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ไม่เห็น และไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตัวเองถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experiences) เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับทราบ เมื่อรับแล้วก็เกิดความคิด (Cognitive) เกี่ยวกับ สิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางแง่ดีและแง่ไม่ดี ดังนั้นถ้าบุคคลใดไม่มีประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้นเขาก็จะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งนั้น

2. ค่านิยมและการตัดสินใจ ค่านิยม เนื่องจากชนและกลุ่มมีค่านิยมและตัดสินใจค่านิยม ไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะมีทัศนคติที่ดี หรือไม่ดีต่อสิ่งใดย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยม หรือมาตรฐานของกลุ่ม ที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่

ฟอสเตอร์ (Foster. 1952 : 25) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติว่าขึ้นอยู่กับ มูลเหตุ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีกับสิ่งของ บุคคลหรือสถานการณ์ จากการที่บุคคลได้พบ คุ้นเคยทดลองถือว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง หรืออาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางอ้อม เช่น การเห็นรูป การอ่าน การฟัง เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ บุคคลจะไม่มีทัศนคติ ต่อสิ่งใดเลยหากไม่มีประสบการณ์ ในสิ่งนั้นมาก่อนเพราะทัศนคติเป็นเรื่องของการรับรู้

2. ค่านิยมที่บุคคลยึดถือ แต่ละบุคคลอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันไปการที่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติที่ดี หรือไม่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งผิด หรือถูก ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยม หรือมาตรฐานของกลุ่ม ถ้ากลุ่มเห็นว่าสิ่งใดดีบุคคลก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่ง นั้น ตามสภาพการณ์ของสิ่งแวดล้อมนั้นด้วย

กอร์ดอน อัลพอร์ต (Gordon Allport, 1975 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน สำนักบรรณสารและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ออนไลน์, 2555) ได้ให้ความเห็นเรื่อง ทักษคติว่าอาจเกิดขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. เกิดจากการเรียนรู้ เด็กเกิดใหม่จะได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีจากบิดามารดา ทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม ตลอดจนได้เห็นแนวการปฏิบัติของพ่อแม่แล้วรับมาปฏิบัติตามต่อไป
2. เกิดจากความสามารถในการแยกแยะความแตกต่าง คือ แยกสิ่งใดดี ไม่ดี เช่น ผู้ใหญ่กับเด็กจะมีการกระทำที่แตกต่างกัน
3. เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไป เช่น บางคนมีทัศนคติไม่ดีต่อครู เพราะเคยตำหนิตน แต่บางคนมีทัศนคติที่ดีต่อครูคนเดียวกันนั้น เพราะเคยเชยชมตนเสมอ
4. เกิดจากการเลียนแบบ หรือรับเอาทัศนคติของผู้อื่นมาเป็นของตน เช่น เด็กอาจรับทัศนคติของบิดามารดา หรือครูที่ตนนิยมชมชอบมาเป็นทัศนคติของตนได้

เครช และครัทซ์ฟิลด์ (Krech and Crutchfield, 1948 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน สำนักบรรณสารและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ออนไลน์, 2555) ได้ให้ความเห็นว่าทัศนคติอาจเกิดขึ้นจาก

1. การตอบสนองความต้องการของบุคคล นั่นคือ สิ่งใดตอบสนองความต้องการของตนได้ บุคคลนั้นก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากสิ่งใดตอบสนองความต้องการของตนไม่ได้ บุคคลนั้นก็จะมีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้น
2. การได้เรียนรู้ความจริงต่าง ๆ อาจโดยการอ่าน หรือ จากคำบอกเล่าของผู้อื่นก็ได้ ฉะนั้น บางคนจึงอาจเกิดทัศนคติไม่ดีต่อผู้อื่น จากการฟังคำติฉินที่ใคร ๆ มาบอกไว้ก่อนก็ได้
3. การเข้าไปเป็นสมาชิก หรือสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คนส่วนมากมักยอมรับเอาทัศนคติของกลุ่มมาเป็นของตน หากทัศนคตินั้นไม่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเกินไป
4. ทัศนคติ ส่วนสำคัญกับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย คือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์ มักมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนผู้ปรับตัวยากจะมีทัศนคติในทางตรงข้าม คือ มักมองว่ามีคนคอยจ้องจิกกัด หรือคิดร้ายต่าง ๆ ต่อตน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Change)

เฮอริเบิร์ต ซี. เคลแมน (Herbert C. Kelman, 1967 : 469 ; อ้างถึงใน สำนักบรรณสารและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ออนไลน์, 2555) ได้อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยมีความเชื่อว่า ทัศนคติอย่างเดียวกันอาจเกิดในตัวบุคคลด้วยวิธีที่ต่างกัน จากความคิดนี้ เฮอริเบิร์ต ได้แบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติออกเป็น 3 ประการ คือ

1. การยินยอม (Compliance) การยินยอม จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเขา และมุ่งหวังจะได้รับความพอใจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น การที่บุคคลยอมกระทำตามสิ่งที่อยากให้เรากระทำนั้น ไม่ใช่เพราะบุคคลเห็นด้วยกับสิ่งนั้น แต่เป็นเพราะเขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัล หรือการยอมรับจากผู้อื่นในการเห็นด้วย และกระทำตาม ดังนั้น ความพอใจที่ได้รับจากการยอมกระทำตามนั้น เป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม หรืออิทธิพลของสิ่งที่ก่อให้เกิดการยอมรับนั้น กล่าวได้ว่า การยอมกระทำตามนี้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งจะมีพลังผลักดันให้บุคคลยอมกระทำตามมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนหรือ ความรุนแรงของรางวัลและการลงโทษ

2. การเลียนแบบ (Identification) การเลียนแบบเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้น ซึ่งการยอมรับนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคล ต้องการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หรือที่พอใจระหว่างตนเองกับผู้อื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น จากการเลียนแบบนี้ ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าให้เกิดการเลียนแบบกล่าวได้ว่า การเลียนแบบเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความน่าโน้มน้าวใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของผู้ส่งสาร บุคคลจะรับเอาบทบาททั้งหมดของคนอื่นมาเป็นของตนเอง หรือแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน บุคคลจะเชื่อในสิ่งที่ตัวเองเลียนแบบ แต่ไม่รวมถึงเนื้อหาและรายละเอียดในการเลียนแบบทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3. ความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งตรงกับความต้องการภายใน ค่านิยมของเขา พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับค่านิยมที่บุคคลมีอยู่เดิม ความพึงพอใจที่ได้จะขึ้นอยู่กับเนื้อหารายละเอียดของพฤติกรรมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกระทบไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเป็นทัศนคติทั้งสิ้น

นอกจากนี้องค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่น คุณสมบัติของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ลักษณะของข่าวสาร ตลอดจนช่องทางในการสื่อสาร ล้วนแล้วแต่ มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ทัศนคติของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้ว แม้จะคงทน แต่ก็ยังสามารถเปลี่ยนได้โดยตัวบุคคล สถานการณ์ ข่าวสาร การชวนเชื่อ และสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับค่านิยมของบุคคลนั้น นอกจากนี้อาจเกิดจากการยอมรับโดยการบังคับ เช่น กฎหมาย ข้อบังคับ การเปลี่ยน ทัศนคติมี 2 ชนิดคือ

1. การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง ทัศนคติของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะเพิ่มมากขึ้น ในทางบวกด้วย และทัศนคติที่เป็นไปในทางลบก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางลบด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยนทัศนคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะลดลงไปในทางลบ และถ้าเป็นไปในทางลบก็จะกลับเป็นไปในทางบวก

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของทัศนคติแล้ว จะเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ การสื่อสาร ทั้งนี้เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง การสื่อสารกับผู้อื่น สิ่งที่เป็นแบบอย่าง หรือความเกี่ยวข้องกับสถาบัน ก็มักจะมีการสื่อสารแทรกอยู่เสมอ กล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมาก ที่มีผลทำให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่จะนำไปเป็นทฤษฎีในการเคลื่อนไหว กลุ่มเกษตรกรย่อยด่าปลั่งแซมในที่นี้จะสังเคราะห์จากทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง และสังคม 3 ทฤษฎีดังนี้

ทฤษฎีการเมืองแบบกลุ่มผลักดัน (The Politics of Pressure Groups)

การเมืองแบบกลุ่มผลักดันมีประเด็นสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองว่าเป็นปรากฏการณ์ของการต่อรองต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ในสังคม เพื่อที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทางการเมืองการปกครอง หรือผลักดันสิ่งที่สมาชิกเชื่อ เห็นดีเห็นงาม จุดหมายหรือเจตนาของการรวมกลุ่มก็คือ ความต้องการที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการเมือง ในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ ของรัฐในอันที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตน

พฤษฐาน ชุมพล, ม.ร.ว. (2538 : 2, 6 - 11) ได้แบ่งกลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) ในสังคมของประเทศอังกฤษ ออกเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) และกลุ่มแสดงทัศนะมุ่ง (Promotional Groups) ซึ่งหมายถึง กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อผลักดันทัศนะหรือประเด็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ไม่ใช่ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเป็นการเฉพาะ (บางที่เรียกว่า Cause หรือ Attitude หรือ Ideological หรือ Preference Groups) ดังรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนและการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะ เช่น การเกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่อาศัยกลุ่มเป็นตัวแทนในการผลักดันเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายในขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่การก่อเกิดนโยบาย การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย หากนำมาประยุกต์

กับสังคมไทยกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มสมาคมชาวไร่อ้อย กลุ่มเกษตรกรรายย่อย ภาคอีสาน กลุ่มครู สภาหอการค้า สมาคมอุตสาหกรรม ฯลฯ

2. กลุ่มแสดงทัศนะมุง คือ กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อผลักดันทัศนะหรือประเด็นเรื่องราวในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะที่ไม่ใช่ผลประโยชน์เฉพาะของสมาชิกกลุ่มเท่านั้น เช่น กลุ่มนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่คัดค้านการสร้างเขื่อน คัดค้านอาวุธนิวเคลียร์ ฯลฯ กลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่ใช้วิธีการผลักดันผ่านกระบวนการทางนโยบายเท่านั้น หากยังใช้วิธีการทางการเมืองในลักษณะที่เรียกว่า การกระทำการแบบถึงลูกถึงคน (Direct Action) (เช่น กลุ่มกรีนพีซที่เข้าไปเอาตัวผูกกับแท่นระเบิดนิวเคลียร์เพื่อคัดค้านการทดลองนิวเคลียร์)

นอกจากนี้ งานของคาสเทิล (Castles. 1967 : 131) ได้ขยายลักษณะกลุ่มอิทธิพลที่พยายามก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองออกเป็นอีก 2 ประเภท (ทั้งโดยการดำเนินการฝ่ายกิจกรรมของรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม) กล่าวคือ กลุ่มผลประโยชน์ และ “กลุ่มทัศนคติ” (Attitude Group) ซึ่งหมายถึง กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อบรรลุดัตุประสงค์ หรือคุณค่าที่จำเพาะเจาะจง โดยสมาชิกของกลุ่มอาจไม่ได้มีผลประโยชน์ร่วมกันแต่มีทัศนคติร่วมกัน ซึ่งคล้ายกับการแบ่งประเภทที่ปรากฏในงานของ ม.ร.ว.พฤษถีสถาน ชุมพล

1. การอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มผลักดัน

ไมตรี อินทุสุต (2521 : 79 - 80) กล่าวถึง เจมส์ แม็คสัน (James Mason) ว่าได้อธิบายสาเหตุของการเกิดขึ้นของกลุ่มเฉพาะ (Factions) ว่ามีเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายทรัพย์สิน เพราะเมื่อมนุษย์แต่ละคนมีทรัพย์สินที่ไม่เท่ากันจึงนำไปสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อทำหน้าที่ในการพิทักษ์หรือป้องกันทรัพย์สินให้กับตนและผู้ที่มทรัพย์สินอื่น ๆ และทำหน้าที่เรียกร้องให้กับกลุ่มที่ยังไม่มีทรัพย์สิน นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความแตกต่างในความสามารถทางสติปัญญาและความชำนาญพิเศษที่ไม่เท่ากัน เมื่อมนุษย์อยู่ในสังคมเสรีก็จะเกิดกลุ่มเฉพาะของผู้คนที่มีความสามารถเหมือนกัน ซึ่งจะนำมาสู่การรวมกลุ่มเพื่อพิทักษ์ ป้องกันและเรียกร้องทรัพย์สินเช่นกัน กล่าวโดยสรุปในทัศนะของมาดิสัน (Madison) เงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้คนมารวมกันในลักษณะของกลุ่มทางการเมืองคือเรื่องของทรัพย์สิน

ขณะที่ทรูแมน (Truman. 1951 : 15) เสนอว่า ความสลับซับซ้อนของสังคมที่เพิ่มขึ้นเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการขยายตัวของกลุ่มผลประโยชน์ ความสลับซับซ้อนของสังคมก็คือลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ และการแบ่งแยกความเฉพาะในโครงสร้างทางสังคม (Social Differentiation) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ตัวอย่างเช่น ความเฉพาะทางด้านธุรกิจที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางธุรกิจในลักษณะของวงจรหรือกระบวนการ ซึ่งในวงจรของธุรกิจที่ทำการผลิตเฉพาะด้าน ดังเช่นที่ปรากฏกับธุรกิจการทำฟาร์มของอเมริกาหลังสงครามกลาง

เมืองในช่วงกลางทศวรรษ 19 (ค.ศ.1864) จำนวนผู้ประกอบการอาชีพทำฟาร์มที่เพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การแบ่งแยกประเภทการผลิตและเกิดความแตกต่างภายในโครงสร้างธุรกิจการทำฟาร์มขึ้น นอกจากนี้นวัตกรรมของเทคโนโลยีในไร่นา การมีระบบขนส่งที่ก้าวหน้า ฯลฯ ยังได้ก่อให้เกิดความแบ่งแยกแตกต่างของคนทำฟาร์ม เกิดเป็นผลประโยชน์เฉพาะส่วน และเกิดการมีปฏิสัมพันธ์ในวงจรทางธุรกิจที่ได้นำไปสู่ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ และค่านิยม ซึ่งความสลับซับซ้อนของสังคมเหล่านี้จึงนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจเฉพาะของกลุ่มตนขึ้น

การเมืองของกลุ่มผลักดันทางการเมือง หรือสำนักกลุ่มผลประโยชน์ จึงอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มว่า เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ที่มีมูลเหตุของการรวมกลุ่มแตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะของสังคมเศรษฐกิจและการเมือง กลุ่มทางการเมืองจึงเป็นกลุ่มที่รวมกันภายใต้เหตุผลของอุดมคติหรือผลประโยชน์ในทางการเมืองร่วมกันมูลเหตุหรือเจตนาที่สำคัญของการรวมกลุ่มทางการเมืองในลักษณะที่เรียกว่ากลุ่มผลักดันก็คือ การมีเจตนาเพื่อที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน (แสวง รัตนมณฑลมาส. 2513 : 211) ในบทความชิ้นนี้ใช้คำว่า กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มอิทธิพล ในความหมายเดียวกัน หรือการมีความสำนึกในผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการที่ก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. 2531 : 127) ส่วนการอธิบายการก่อเกิดหรือที่มาของ “กลุ่มทักษะ” หรือ “กลุ่มแสดงทักษะมุ่ง” ได้อธิบายจากฐานเดียวกันกับกลุ่มผลประโยชน์ แต่มีประเด็นสำคัญอยู่ที่ได้ขยายการอธิบายจากผลประโยชน์ทางวัตถุมาสู่ผลประโยชน์ในเชิงอุดมการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ

พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. (2531 : 12 ; อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ แสงดิษฐ์. 2553 : 46) กล่าวว่า หากพิจารณาจากฐานคิดของกลุ่มผลประโยชน์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างหรือบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเป็นเงื่อนไขหลักที่มีผลต่อการรวมกลุ่ม กล่าวคือในบริบทของสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดความต้องการในผลประโยชน์ใหม่ ๆ ที่ได้นำมาสู่การรวมกลุ่มของปัจเจกชนภายใต้ผลประโยชน์ใหม่เพื่อที่ปัจเจกบุคคลจะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการบรรลุผลประโยชน์ดังกล่าว ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงบริบทที่นำไปสู่การรวมกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความแตกต่างและหลากหลายในสังคมสมัยใหม่ เช่น สภาพการเติบโตไปสู่ความเป็นเมืองได้ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำ การเกิดอาชีพที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มอาชีพในลักษณะเฉพาะมากยิ่งขึ้น หรือตัวอย่างกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม ที่ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตสินค้าขึ้น ย่อมก่อให้เกิดการตั้งกลุ่มของเจ้าของผู้ผลิตกับกลุ่มผู้ใช้แรงงานในลักษณะของสหภาพแรงงาน สมาคมนายจ้าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป พื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีกลุ่มจึงมุ่งอธิบายการใช้กลุ่มในฐานะ

ที่เป็นเครื่องมือ เพื่อบรรลุผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลภายใต้ระบบการเมืองหรือโครงสร้างของสังคมการเมืองที่หยุดนิ่ง แต่หากในสถานะที่เศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การเปลี่ยนสัมพันธภาพทางอำนาจในสังคมขนาดใหญ่หรือในสถานะทางการเมืองไร้เสถียรภาพเปลี่ยนแปลงเร็ว จึงมักอยู่ในหัวข้อการศึกษา เช่น “การปฏิวัติ” “การก่อการร้ายทางการเมือง” ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป ในด้านการดำเนินการทางการเมืองและฐานทรัพยากรทางการเมือง กลุ่มผลักดันพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองเพื่อเข้าถึงศูนย์กลางการตัดสินใจ โดยอาศัยฐานทรัพยากรทางการเมืองของกลุ่มในเรื่อง ทรัพยากรและความชำนาญในการเข้าถึงสถาบันมากกว่าเรื่องของการระดมจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม หัวใจทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดันจึงเป็นเกมของการกระจายทรัพยากรหรือการเข้าถึงผลประโยชน์ทางสังคมที่กลุ่มต่าง ๆ เล่น

ธีรศักดิ์ แสงศิษฐ์ (2553 : 46 - 47) กล่าวถึงความไม่เพียงพอของทฤษฎีกลุ่มผลักดันในการอธิบายการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญมี 3 ประการคือ

ประการแรก คือ การยึดถือหลักการที่ว่ากลุ่มผลประโยชน์เกิดขึ้นและขยายตัวเพื่อปกป้องความต้องการผลประโยชน์หรือ อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม โดยอธิบายว่าเป็นเงื่อนไขเพียงพอ (Sufficient Condition) สำหรับการเกิดขึ้นขององค์กรทางการเมือง

ประการที่สอง การอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มผลประโยชน์ ทฤษฎีกลุ่มผลักดันมักมองว่าเป็นธรรมชาติของปัจเจกชนที่จะรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน ซึ่งไม่ใช่เพียงในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น มองรัฐบาลหรือรัฐจึงเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือภาพสะท้อนของการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่ออกมาในรูปของนโยบายสาธารณะ จึงทำให้ทฤษฎีกลุ่มผลักดันมองการเมืองในลักษณะที่หยุดนิ่ง ไม่ค่อยวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคม อันเป็นความขัดแย้งที่ไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ของการต่อสู้หรือต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แต่เป็นปรากฏการณ์ที่รัฐไม่ได้ทำหน้าที่เป็นกรรมการหรือเป็นแค่กลไกของการตัดสินใจผ่านสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการต่าง ๆ ในทางตรงข้ามรัฐกลับเป็นตัวแสดงสำคัญ (หรือร่วมมือกับบางกลุ่ม บางส่วนของสังคม) ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ประการที่สาม สิ่งที่ตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันสามารถอธิบายได้ดี (หรือให้ความสนใจ) คือการผลักดันไปสู่นโยบายสาธารณะผ่านสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ รวมทั้งการต่อสู้กดดันโดยการใช้ทรัพยากรและวิธีการต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อบรรลุเป้าหมายทางด้านนโยบาย อันเป็นจุดหมายสำคัญของการวิเคราะห์และการอธิบายของทฤษฎีกลุ่มผลักดัน

เพื่อแก้ไขจำกัดในการอธิบายการเกิดกลุ่มจากแง่มุมของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน ออลสัน (Olson. 1965 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้เสนอ “ตัวแบบมนุษย์เศรษฐกิจ

ที่สมเหตุสมผล” (Rational Economic Man Model) งานของออลสัน พยายามอุดช่องโหว่ของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน โดยการเพิ่มเงื่อนไขเรื่องเหตุกระตุ้นส่วนบุคคลและเพิ่มมิติของเหตุกระตุ้นที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความพึงพอใจด้านอุดมการณ์ สถานภาพทางสังคม ฯลฯ ให้เป็นส่วนหนึ่งสำหรับการอธิบายการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสำนักทฤษฎีการระดมทรัพยากรที่พัฒนาไปสู่เรื่องของทรัพยากรขององค์กร บทบาทของผู้ประกอบการทางการเมือง (Political Entrepreneur) และองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ทฤษฎีดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า องค์กรมีความสำคัญต่อขบวนการทางสังคม เพราะองค์กรทำให้เกิดการลดต้นทุนการมีส่วนร่วม องค์กรช่วยเพิ่มโอกาสของความสำเร็รมากกว่าที่ปัจเจกบุคคลจะสามารถทำได้ องค์กรของขบวนการทางสังคมสามารถระดมทรัพยากรที่หลากหลายได้ รวมทั้งมีทักษะความสามารถซึ่งปัจเจกบุคคลไม่มี

ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่

ออลสัน (Olson, 1965 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ แสงดิษฐ์ (2553 : 47 - 49) กล่าวว่า รากฐานการอธิบายของออลสันอยู่ที่การคำนวณผลได้ผลเสียของการเข้ามีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล โดยปฏิเสธการอธิบายที่มีฐานคิดว่า ความเดือดร้อน (Grievances) เป็นเงื่อนไขเพียงพอของการเกิดขบวนการทางสังคม อันเป็นรากฐานการอธิบายของสำนักพฤติกรรมรวมหมู่ที่เป็นกระแสหลักในการศึกษามาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920 ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก การศึกษาจิตวิทยามวลชน (Mass Psychology) ดั้งเดิมของยุโรปที่มีฐานคิดทางจิตวิทยาสังคมว่า การรวมกลุ่มเป็นพฤติกรรมที่แปลกแยกอยู่นอกวงขอบของสังคมปกติและไร้เหตุไร้ผล (Irrational) และเสนอว่าการเกิดขึ้นกลุ่มหรือขบวนการทางสังคม เป็นสิ่งปกติปัจเจกชนมีเหตุผลในการคำนวณผลได้ผลเสียในการเข้าร่วมโดยปัจเจกที่มีเหตุมีผลจะเข้าร่วมกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ผลประโยชน์ร่วม (Collective Goods)” หรือ “ผลประโยชน์สาธารณะ (Public Goods)” ถ้าต้นทุนของการเข้าไปมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลไม่มากไปกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล

ขณะที่ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ เสนอว่า ผลประโยชน์ร่วม หรือผลประโยชน์สาธารณะ (Public Goods) ที่เป็นมูลเหตุนำมาสู่การรวมกลุ่ม คือ สินค้าและบริการซึ่งปัจเจกบุคคลในกลุ่มทุกคนสามารถบริโภคและใช้ประโยชน์ได้ และไม่สามารถถูกขีตครองจากสมาชิกในกลุ่มแต่เพียงผู้เดียวได้ เช่น สวนสาธารณะ สิ่งแวดล้อม สันติภาพ ฯลฯ รวมทั้งกฎหมายและนโยบายสาธารณะต่าง ๆ การรวมกลุ่มแบบอัตโนมัติเพื่อใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมดังกล่าวนี้ ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การผลักดันนโยบาย การลوبي่ง การชุมนุมประท้วง ฯลฯ

แต่ออลสันเห็นว่า ปรากฏการณ์ทางการเมืองสังคมโดยทั่วไปนั้น ผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์แต่อย่างใด เช่น ผู้บริโภค ผู้ประกอบวิชาชีพ

ต่าง ๆ ฯลฯ ออลสัน จึงตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลประโยชน์ร่วมและได้รับผลประโยชน์ แต่เหตุใดจึงไม่เข้าร่วมในกลุ่ม ดังเช่น มีผู้ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวนถึงราว 10 ล้านคน แต่มีผู้คนที่เข้าร่วมต่อสู้เรื่องกฎหมายป่าชุมชนเพียงไม่มากนัก เพราะเขาเห็นว่าหากกฎหมายดังกล่าวนี้ผ่าน พวกเขาจะได้รับประโยชน์โดยไม่จำเป็นต้องลงทุนให้เสียเวลาและทรัพยากรส่วนบุคคลในการเข้าร่วมรณรงค์

สำหรับออลสันปัจจัย “ผลประโยชน์ร่วม” ของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์จึงไม่ใช่ปัจจัยที่เพียงพอในการนำไปอธิบายการเกิดกลุ่มได้อย่างครอบคลุม เพราะปรากฏการณ์ของกลุ่มผลประโยชน์โดยทั่วไป พบว่าไม่ได้เป็นการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ร่วมเสมอไป ประเด็นสำคัญที่ออลสันชี้ให้เห็นคือ ในกลุ่มขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกจำนวนมาก สมาชิกไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มก็ได้ เพราะสามารถรับผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มในลักษณะของ “ผู้รับประโยชน์โดยไม่ยอมจ่าย” (Free Rider) ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้จะไม่เกิดในกรณีกลุ่มขนาดเล็กและขนาดกลาง เพราะสมาชิกอยู่ในสภาพที่จะถูกการบังคับ หรือลงโทษ หรือรับการจูงใจได้ง่ายกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ การอธิบาย “ขนาดของกลุ่มและพฤติกรรมกลุ่ม” จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของกลุ่มผันแปรไปตามขนาดของกลุ่ม โดยได้แบ่งกลุ่มออกเป็นสามขนาดคือ กลุ่มขนาดเล็ก หรือกลุ่มอภิสิทธิ์ (Small Group or Privileged Group) กลุ่มขนาดกลาง (Intermediate Group) และกลุ่มขนาดใหญ่ หรือกลุ่มซ่อนเร้น (Large Group or Latent Group) ซึ่งทฤษฎีกลุ่มดั้งเดิมไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวนี้

ดังนั้นพื้นฐานการอธิบายทางทฤษฎีที่สำคัญของออลสัน คือ คำถามว่า เหตุใดปัจเจกบุคคลเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกลุ่มในบางสถานการณ์ ซึ่งออลสันเองได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจเจกชนจะเข้าร่วมการกระทำร่วมหมู่ในบางสถานการณ์เนื่องจากมีสิ่งกระตุ้น สิ่งนั้นอาจจะเป็นการบังคับ การลงโทษ หรือการจูงใจ เช่น การตอบแทนพิเศษด้วยค่าจ้าง ฯลฯ สำหรับออลสันการกระทำร่วมหมู่ (Collective Action) จึงเกี่ยวข้องกับปัจจัย 2 ประการ คือ เหตุกระตุ้นร่วม (Collective Incentives) และเหตุกระตุ้นสำหรับปัจเจก (Selective Incentive) แม้ว่าเหตุกระตุ้นร่วมจะมีลักษณะที่ตอบสนองและเป็นเงื่อนไขร่วมกัน แต่เหตุกระตุ้นร่วมก็ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกระทำร่วมหมู่นอกเสียจากว่าจะมีเหตุกระตุ้นเฉพาะบุคคลส่งเสริมให้เขาต้องกระทำเช่นนั้น เพราะมิฉะนั้นจะเกิดปัญหาผู้รับผลประโยชน์โดยไม่จ่ายต้นทุน

ออลสันได้เสนอ ตัวแบบมนุษย์เศรษฐกิจที่สมเหตุสมผล ซึ่งก็คือ ตัวแบบที่พยายามจะแก้ปัญหาคาการอธิบายผู้รับประโยชน์โดยไม่ยอมจ่าย ที่จะเป็นปัญหาของกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ ออลสันได้เพิ่มเงื่อนไขที่เพียงพอในการอธิบายผู้ตัดสินใจที่สมเหตุสมผลว่า ปัจเจกบุคคลจะตัดสินใจบนผลประโยชน์สูงสุดด้วยการเลือกเข้าสู่การรวมกลุ่มหรือในการกระทำร่วม เพื่อให้ได้มา

ซึ่งผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม ถ้าการรวมตัวดังกล่าวสามารถเสนอผลประโยชน์ได้มากกว่าหรือเท่ากับต้นทุนที่เขาต้องจ่ายไปในการเข้าร่วมซึ่งก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า เหตุกระตุ้นสำหรับปัจเจก (Selective Incentive) โดยได้แบ่งผลประโยชน์ดังกล่าวนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผลประโยชน์ทางวัตถุ (Material Benefits) คือ รางวัลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในรูปแบบของรายได้หรือบริการที่ประเมินค่าเป็นตัวเงินได้
2. ผลประโยชน์ด้านสถานะทางสังคม (Status Incentives) เป็นสิ่งที่ได้รับในมิติทางสังคมเป็นผลตอบแทนที่ได้จากการเข้าร่วมในบทบาทของการรวมกลุ่ม เช่น ความสนุกสนาน (Fun) ความเป็นมิตร สถานภาพ หรือความเคารพนับถือ ฯลฯ
3. ผลประโยชน์ด้านการบรรลุในอุดมการณ์ ความเชื่อ (Purposive or Expressive Rewards)

ทฤษฎีการเคลื่อนไหวแนวการระดมทรัพยากร

ธีรศักดิ์ แสงดิษฐ์ (2553 : 49 - 50) กล่าวว่าในขณะที่ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่แม้จะมีกรอบในการอธิบายการเกิดและการรวมกลุ่มของปัจเจกอย่างหลากหลายแต่มีฐานคิดเบื้องต้นเดียวกัน คือ ความเดือดร้อนร่วมของผู้คน (Shared Grievances) เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่สำคัญและเป็น “เงื่อนไขจำเป็น” (Necessary Condition) ที่ทำให้เกิดกระทำการร่วมหรือขบวนการทางสังคมแต่ทฤษฎีการระดมทรัพยากรกลับตั้งข้อสังเกตว่าความเดือดร้อน ความรู้สึกถูกกลืน ความไม่พอใจของผู้คน ฯลฯ มีอยู่ทั่วไปในสังคม เช่น การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในสังคมได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้คนที่ถูกอพยพและชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบด้านวิถีชีวิตการทำมาหากินจำนวนมาก แล้วเหตุใดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้าน จึงเกิดขึ้นบางพื้นที่เท่านั้นและยิ่งไปกว่านั้นการรวมกลุ่มกันของผู้คนยังเกิดขึ้นในช่วงบริบททางเศรษฐกิจ การเมืองบางลักษณะเท่านั้น โดยหัวใจสำคัญของทฤษฎีการระดมทรัพยากรคือ การอธิบายการเกิดและการพัฒนาขบวนการทางสังคมไปสู่ความเข้มแข็ง ตลอดจนความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วย “เงื่อนไข เพียงพอ (Sufficiency Condition)” อื่น ๆ นั่นคือเงื่อนไขด้าน “องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement Organization-SMO)”

จอห์น และเมเยอร์ (John and Myer. 1977 : 1212 - 1241) ได้พัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากร จากฐานคิดของออลสันที่ว่า การกระทำการร่วมต้องการแรงกระตุ้นส่วนบุคคล และโครงสร้างหรือกลไกที่จะทำให้เกิดการลดต้นทุน การวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมจึงเกี่ยวข้องกับองค์กรการเคลื่อนไหว (SMOs) เพราะองค์กรการเคลื่อนไหว จะเข้ามาทำหน้าที่ในการรวบรวมทรัพยากร ซึ่งได้แก่ เงิน แรงงาน ความสมานฉันท์ ฯลฯ และสร้างกิจกรรมในการระดมทรัพยากรซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญของขบวนการทางสังคม เมื่อเป็นดังนี้ความสำเร็จ ล้มเหลว หรือการสร้างผลสะท้อน

โดยการเคลื่อนไหวต่อสู้ ของขบวนการทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับผู้คนและองค์กรที่อยู่ภายนอก นอกจากนี้องค์กรการเคลื่อนไหวยังมีการกีดกันในการคิดค้นนวัตกรรมด้านวิธีการต่อสู้ อันได้แก่ ยุทธวิธีการระดมผู้สนับสนุน ยุทธวิธีดึงสาธารณชนและชนชั้นนำเพื่อให้เปลี่ยนมาเป็นผู้เห็นอกเห็นใจ หรือทำให้ผู้ที่ขัดขวางต่อต้านกลายเป็นผู้ที่เป็กลาง

ในทัศนะของทฤษฎีการระดมทรัพยากร ความหมายของขบวนการทางสังคมก็คือ ชุดความเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มก้อนผู้คนที่นำเสนอเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการเปลี่ยนแปลงมิติบางอย่างของโครงสร้างสังคม และ/หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งการกระจายผลประโยชน์ของสังคม ส่วนฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม (Countermovement) คือ ชุดของความเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มก้อนผู้คนที่คัดค้าน หรือขัดขวางขบวนการทางสังคม จากนิยามดังกล่าว แม้ว่าขบวนการทางสังคมจะมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันตรงที่พิจารณาว่าหน้าที่สำคัญของกลุ่มคือ การรวบรวมผลประโยชน์ แต่สำหรับทฤษฎีการระดมทรัพยากร มีความแตกต่างที่สำคัญ คือ ขบวนการทางสังคมมีพื้นที่อยู่ตรงชายขอบหรือนอกระบบการเมืองปกติในขณะที่กลุ่มผลประโยชน์กระทำการอยู่ภายในโครงสร้างการเมืองปกติ

ส่วนความหมายขององค์กรการเคลื่อนไหว คือ องค์กรที่มีลักษณะซับซ้อนหรือองค์กรที่มีลักษณะเป็นทางการ ที่มีจุดหมายของตัวเองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายขบวนการทางสังคม หรือฝ่ายต่อต้านการเคลื่อนไหว และทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุจุดหมายของขบวนการ

นอกจากนี้ทาร์โร (Tarrow, 1999 : 123 - 124) ได้เพิ่มความหมายขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม อีก 2 ความหมาย ดังนี้

1. หมายถึง องค์กรของการกระทำกรรวมหมู่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายตรงข้าม ดังนั้น องค์กรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นได้ทั้งองค์กรแบบทางการ เช่น สมาคม กองทหาร ไปจนถึงองค์กรแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งองค์กรเหล่านี้อาจถูกควบคุมโดยองค์กรแบบทางการ พันธมิตรคนหรือกลุ่มคน

2. หมายถึง โครงสร้างการเชื่อมโยง (Connective Structure) เป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ศูนย์กลางกับชายขอบ หรือกับส่วนต่าง ๆ ของขบวนการฯ เป็นโครงสร้างของความร่วมมือระหว่างองค์กรกับส่วนต่าง ๆ ขององค์กร

จากนิยามความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า องค์กรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จึงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการระดมคนและทรัพยากร ทำหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของขบวนการ ทำการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการปรับเป้าหมายและยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อการ

บรรลุเป้าหมายและการดำรงอยู่ต่อไปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทฤษฎีการระดมทรัพยากร เปรียบเทียบขบวนการทางสังคมและกระบวนการทำงานขององค์ประกอบของขบวนการทางสังคมด้วยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าว ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่คล้ายกับภาคการผลิต กล่าวคือ SMO เปรียบได้กับบริษัทธุรกิจ (Firms) ซึ่งองค์กรเคลื่อนไหวที่เสนอเป้าหมายขององค์กรประเภทหรือชนิดเดียวกันมักจะรวมตัวในลักษณะเครือข่ายอุตสาหกรรมของขบวนการทางสังคม (Social Movement Industry-SMI) ขณะที่การรวมตัวของเครือข่าย SMIs ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน ได้นำไปสู่การเป็นภาคส่วนของขบวนการทางสังคม (Social Movement Sector-SMS) หัวใจสำคัญของการระบุงค์ประกอบในทางทฤษฎีเหล่านี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทำงานของขบวนการทางสังคมมีลักษณะเหมือนการประกอบการผลิตทางธุรกิจ ที่มีความพยายามมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายลักษณะต่างๆ เพื่ออาศัยการเคลื่อนไหวร่วมสร้างพลังบททวี และลดต้นทุนสำหรับองค์กรการเคลื่อนไหวหนึ่ง

นอกจากนี้ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมายได้ SMOs จำเป็นต้องมีทรัพยากรสนับสนุน และผู้ที่ป็นเจ้าของและครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับ SMOs ก็คือ บั๊จเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในสังคม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ในหลายมิติดังนี้ จอห์น และเมเยอร์ (John and Myer. 1977 : 1225 - 1233)

1. สมาชิกผู้ร่วมอุดมหมายเดียวกัน (Adherent) คือ บั๊จเจกบุคคล และกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการทางสังคม
2. สมาชิกผู้สนับสนุน (Constituent) คือ บั๊จเจกบุคคลที่อุดหนุนทรัพยากรแก่องค์กรการเคลื่อนไหว กิจกรรมในการระดมทรัพยากรที่สำคัญก็คือ การชักจูงหรือเปลี่ยนแปลงให้สมาชิกที่เชื่อในเป้าหมายร่วมให้เป็นสมาชิกผู้สนับสนุน และรักษาสถานภาพดังกล่าวนี้เอาไว้
3. สาธารณชนผู้เฝ้ามอง (Bystander Public) คือ ผู้ที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกผู้ร่วมอุดมหมายเดียวกัน แต่รับรู้ในอุดมหมายและกระทำการของขบวนการทางสังคม ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีลักษณะเป็น ฝ่ายตรงกันข้าม (Opponent) หรือฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม (Counter-Movement)
4. ฝ่ายตรงกันข้าม คือ ผู้ที่ทั้งไม่เห็นด้วยกับอุดมหมายและการกระทำการเพื่อนำไปสู่การบรรลุอุดมหมายของขบวนการทางสังคมโดยอาจแบ่งออกเป็นฝ่ายต่อต้านแบบชนชั้นนำ (Elite Opponent) ที่เป็นบุคคล องค์กร สถาบันทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งสามารถครอบครองทรัพยากรขนาดใหญ่ และฝ่ายต่อต้านแบบมวลชน (Mass Opponent) ซึ่งหมายถึง บั๊จเจกบุคคล กลุ่มองค์กรที่มีการครอบครองทรัพยากรอย่างจำกัด

นอกจากนี้ ในปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งขบวนการทางสังคมกระทำการอยู่ อาจแบ่งปัจเจกบุคคล หรือกลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาจากการได้รับหรือไม่ได้รับประโยชน์จากความสำเร็จ ได้ดังนี้

1. ผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง (Potential Beneficiary) คือ ปัจเจก หรือกลุ่ม องค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคม และได้รับประโยชน์จากความสำเร็จของ SMO
2. ผู้ให้การสนับสนุนแต่ไม่ได้รับประโยชน์ (Conscience Adherent) คือ ปัจเจก หรือกลุ่ม องค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคม แต่ไม่รับประโยชน์จากความสำเร็จของ SMO การระบุประเภทผู้ถือครองทรัพยากรสำหรับ SMO ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการระดมทรัพยากรของ SMO ดังเช่น การพยายามเปลี่ยนแปลง ชักจูงสาธารณชนผู้เฝ้ามอง (Bystander Public) ให้เป็นสมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกัน (Adherent) หรือการขยายเป้าหมายของขบวนการเพื่อขยายวงขอบของผู้ที่จะเข้ามาได้รับประโยชน์โดยตรง ฯลฯ เป็นต้น

จอห์น และเมเยอร์ (John and Myer. 1977 : 1225 - 1233 ; อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ แสงศิษฐ์. 2553 : 53 - 56) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการระดมทรัพยากร กระบวนการไหลเวียนทรัพยากรของ SMO จากผู้ถือครองทรัพยากรประเภทต่าง ๆ กับการพัฒนาเติบโตของขบวนการทางสังคม ดังนี้

ประการแรก องค์กรการเคลื่อนไหว (SMOs) ที่แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนหรือมีผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง เข้าร่วมจำนวนมาก แต่การได้รับทรัพยากรสนับสนุนจากผู้สนับสนุนที่ไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงด้วยยิ่งช่วยให้องค์กรการเคลื่อนไหว และเครือข่ายอุตสาหกรรมของขบวนการทางสังคม (SMIs) พัฒนาจนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้ เพราะผู้สนับสนุนที่ไม่ได้รับประโยชน์มักจะเป็นกลุ่มผู้ที่ถือครองทรัพยากรประเภทเงินและเวลามากกว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง และเมื่อเงินและเวลาที่กลุ่มเหล่านี้ถือครองอยู่เพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรเหล่านี้ก็จะถูกจัดสรรให้กับผลประโยชน์อื่น ๆ ที่เหนือผลประโยชน์ส่วนตนของผู้จัดสรร ซึ่งอาจเป็นการจัดสรรให้กับผลประโยชน์ของกลุ่มหรือขบวนการทางสังคมที่ตนไม่ได้เป็นสมาชิกอยู่ ดังนั้น ขบวนการทางสังคมที่มีทรัพยากรประเภทเงินและเวลาที่จำกัด แต่มีทรัพยากรประเภทแรงงานจากกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง จำนวนมาก จำเป็นที่จะต้องระดมทรัพยากรจากกลุ่ม ผู้ร่วมจุดหมายที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ เพื่อที่องค์กรการเคลื่อนไหวจะสามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้

ประการที่สอง องค์กรการเคลื่อนไหว (SMOs) ที่พึ่งพาผู้สนับสนุนที่แปลกแยก (Isolated Constituents) ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ให้ทรัพยากรกับองค์กรการเคลื่อนไหวที่มีได้มีปฏิสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนไหวขององค์กรนั้น การไหลเวียนทรัพยากรจากกลุ่มผู้สนับสนุนที่แปลกแยก

ย่อมส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงขององค์กรการเคลื่อนไหวได้ สาเหตุเพราะความเกี่ยวข้องที่มีอยู่อย่างแนบชิดและการแข่งขัน แย่งชิงทรัพยากรระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหวต่าง ๆ จึงทำให้ผู้สนับสนุนที่แปลกแยก อาจเปลี่ยนการสนับสนุนและการจัดสรรทรัพยากรให้กับองค์กรการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้สนับสนุนที่แปลกแยก จะตัดสินใจเลือกที่จะเป็นผู้สนับสนุน และจัดสรรทรัพยากรของตนให้กับองค์กรใดนั้น จะอยู่บนฐานการนำเสนอเป้าหมายขององค์กรการเคลื่อนไหวนั้น ๆ การณรงค์ผ่านสื่อ และการโฆษณาประชาสัมพันธ์จึงเป็นกิจกรรมสำคัญในการช่วยประสานและเชื่อมโยงผู้สนับสนุนที่แปลกแยก เข้ากับองค์กรการเคลื่อนไหว ดังนั้น องค์กรการเคลื่อนไหวที่พึ่งพาทรัพยากรจากผู้สนับสนุนที่แปลกแยก จึงต้องจัดสรรทรัพยากรส่วนใหญ่ให้กับกิจกรรมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์เป้าหมายและความสำเร็จขององค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ หรือ การสร้างการเป็นข่าวให้กับกิจกรรมขององค์กร เป็นต้น ที่สำคัญการนำเสนอเป้าหมายขององค์กรจำเป็นต้องสร้างความน่าสนใจ และแสดงถึงความคุ้มค่าเพราะปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเพื่อให้การสนับสนุนองค์กรการเคลื่อนไหวของผู้สนับสนุนที่แปลกแยก

ประการที่สาม องค์กรการเคลื่อนไหว (SMOs) ที่เชื่อมโยงสมาชิกผู้สนับสนุนที่ได้รับผลประโยชน์และผู้สนับสนุนที่ไม่ได้ผลประโยชน์ เข้ากับองค์กรการเคลื่อนไหวผ่านโครงสร้างแบบเครือข่ายพันธมิตรและผ่านการสร้างแรงจูงใจของความเป็นปึกแผ่นเพียงอย่างเดียว มีแนวโน้มที่จะเกิดความตึงเครียดและความขัดแย้งภายใน เพราะพื้นฐานที่แตกต่างกันของทั้งสองกลุ่มอาจนำไปสู่ปัญหาการแบ่งแยกเป็นก๊ก เหล่าภายในองค์กรและปัญหาความเป็นเอกภาพขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนแต่ไม่ได้รับผลประโยชน์

จัดสรรทรัพยากรที่ตนถือครองอยู่ให้กับองค์กรการเคลื่อนไหวมากกว่าหนึ่งองค์กร นอกเหนือจาก SMOs และกระบวนการระดมทรัพยากรแล้ว ในมิติยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ นั้นวิธีหลักในการเคลื่อนไหวเพื่อบรรลุจุดหมาย เป้าประสงค์ ผลประโยชน์หรือความต้องการของขบวนการทางสังคมคือ การใช้การกระทำกร่วม (Collective Action) ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบปกติ (Disruptive Tactics) อันได้แก่ การกระทำการระดมมวลชนและผู้สนับสนุน (Mass Mobilization) การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนในขบวนการ (Collective Identity) หรือการสร้างเหตุการณ์การชุมนุมประท้วง ฯลฯ การสร้างอำนาจและอิทธิพลผ่านวิธีการดังกล่าวนี้จึงเกิดขึ้นนอกพื้นที่และช่องทางระบบการเมืองปกติ และมักมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่ขัดแย้งกับโครงสร้างสถาบันที่ลงรากปักฐานในสังคม ซึ่งได้นำไปสู่การต่อต้านขัดขวางและการปราบปรามโดยรัฐ หรือฝ่ายต่อต้าน ขัดขวางขบวนการทางสังคม

ดังนั้น กิจกรรมการเคลื่อนไหวต่อสู้จึงเรียกร้องความเอาใจจริงเอาใจ ความผูกพันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเป็นปึกแผ่นของผู้คนที่เดือดร้อน โดยผ่านกระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วม (Consciousness - raising) กล่าวได้ว่า ฐานทรัพยากรสำหรับการเคลื่อนไหวจึงอยู่ที่การระดมผู้คน เพราะขบวนการทางสังคมไม่สามารถเข้าถึงครอบครองและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในระบบการเมืองปกติได้ บางครั้งขบวนการทางสังคมจึงถูกมองว่า เป็นความไม่ทันสมัยที่ซ่อนอยู่ในสังคมสมัยใหม่ เพราะขบวนการทางสังคมไม่กระทำการผ่านโครงสร้าง สถาบัน/องค์กร และกระบวนการทางการเมืองที่มีการแบ่งแยกแจกแจงหน้าที่อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ที่อาศัยช่องทางและกลไกในกระบวนการตัดสินใจในระบบปกติ เป็นช่องทางในการต่อสู้และเจรจาต่อรอง การต่อสู้ของกลุ่มผลประโยชน์จึงเป็นการต่อสู้ทางการเมืองแบบลึบปี เป็นการต่อสู้เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงสร้างของสถาบัน/องค์กรแบบทางการ ขณะที่ขบวนการทางสังคมเน้นวิธีการระดมผู้คนที่ไม่ได้อยู่ในสังกัดกลุ่ม/องค์กร กล่าวในอีกความหมายหนึ่งก็คือ การเคลื่อนไหวแบบขบวนการทางสังคมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ที่สำคัญของกลุ่มผู้คนที่ถูกกีดกัน ออกจากกระบวนการเมืองปกติ (Exclude Group)

ในทัศนะของคิตเชล (Kitchelt. 1991 : 329 - 330 ; อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ แสงดิษฐ์. 2553 : 58) กล่าวโดยสรุปว่า ในทัศนะของทฤษฎีระดมทรัพยากร องค์กรประกอบหลักที่ใช้อธิบายการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีดังนี้

1. การคำนวณผลได้ผลเสียของการเข้ามีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล โดยเห็นว่า ปัจเจกบุคคลรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการจากการกระทำรวมหมู่ นั้นแสดงว่าเขามีความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเหตุแห่งการกระทำรวมหมู่ ซึ่งเท่ากับว่าขบวนการทางสังคมเกิดมาจากความมีเหตุมีผล

2. ในการเลือกใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวนั้นปัจเจกบุคคลมีความสามารถที่จะพิจารณาว่าควรจะใช้ยุทธวิธี กลวิธีอย่างไร ในการกระทำรวมหมู่ ท่ามกลางโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ เช่น จะใช้ความรุนแรง หรือยุทธวิธีไร้ความรุนแรง ฯลฯ

3. ความเดือดร้อน (Grievances) ในสังคมเป็นสิ่งที่ซึ่งมีอยู่โดยทั่วไปในสังคม แต่ผู้ประกอบการ ของขบวนการทางสังคม (Movement Entrepreneurs) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนรูปมวลชนที่ไม่เป็นรูปเป็นร่างและความต้องการของคนเหล่านี้ให้ประสานความร่วมมือและทำให้เกิดมีจุดประสงค์เดียวกันเป็นของขบวนการ นั้นหมายความว่า ทฤษฎีระดมทรัพยากรให้ความสำคัญแก่องค์กรการเคลื่อนไหวว่าเป็นกระดูกสันหลังของขบวนการทางสังคม

4. ความรู้ เงิน แรงงาน ความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) และความชอบธรรม (Legitimacy) เป็นทรัพยากร ที่สำคัญที่จะทำให้ขบวนการสามารถที่จะสร้างองค์กรและความมีประสิทธิภาพ

ในการต่อสู้เพื่อบรรลุเป้าหมายของขบวนการทางสังคมกระทำการภายใต้โครงสร้างของโอกาสที่ไม่แน่นอน ซึ่งอาจจะเอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการระดม รูปแบบของยุทธวิธีการต่อสู้และความสำเร็จก็ได้ ปัจจัยนี้เรียกว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ทฤษฎีระดมทรัพยากร ขอมรับลักษณะของขบวนการทางสังคมในทศวรรษที่กว้างขวางมาก ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำรวมหมู่ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ (Belief) สิ่งที่ต้องการ (Preference) ฯลฯ รวมทั้งความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการระดมรวมหมู่ (Collective Mobilization)

สำหรับทฤษฎีระดมทรัพยากร องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการในการอธิบายกระทำการของขบวนการทางสังคมคือ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งหมายถึงความอ่อนหรือความแข็งของระบบการเมืองการปกครองที่เป็นปัจจัยกำหนดว่า จะเปิดโอกาสให้กลุ่มท้าทายเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์เพียงใดและเมื่อใด ดังนั้น อำนาจหรืออิทธิพลของการกระทำของขบวนการทางสังคมสามารถเพิ่มหรือลดตามปัจจัยทางการเมือง เช่น กลไกการควบคุมของรัฐแบบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จที่ใช้วิธีการปราบปรามที่รุนแรงย่อมเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหว ฯลฯ

ดังเช่นงานศึกษาของแมคอาดัม (McAdam. 1982 : 1930 - 1970) ได้ชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของขบวนการผิวสีในสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1950 - 1960 เกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองในช่วงต่าง ๆ โดยได้มีส่วนหนุนช่วยการขยายอำนาจการต่อรองของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมือง นั่นคือ การขยายตัวสิทธิการเลือกตั้งสู่คนผิวสี ทำให้พรรคเดโมแครตได้รับชัยชนะและมีผลทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ มีนโยบายในทิศทางที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของคนผิวดำ และการเติบโตหรือขยายตัวของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมือง (Civil Rights Movement) ยังสัมพันธ์กับการลดลงของการปราบปราม อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การเป็นพันธมิตรกันของฝ่ายเสรีนิยมกับฝ่ายซ้ายในช่วงทศวรรษ 1960 ได้ก่อให้เกิดบริบททางการเมืองที่เอื้อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายอย่างหลากหลาย

โดยสรุปสิ่งที่ทฤษฎีระดมทรัพยากร ต้องการอธิบายก็คือ กระบวนการของการระดมรวมหมู่ (Collective Mobilization) และสรุปว่าการถูกกลืนหรือเชิงเปรียบเทียบเป็นเงื่อนไขจำเป็นแต่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดขบวนการทางสังคม จึงนับเป็นการต่อขยายการอธิบายจากกรอบของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันที่ทิ้งการอธิบายเอาไว้แค่เรื่องของปัจจัยเรื่องผลประโยชน์ว่าเป็นเงื่อนไขที่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการกระทำรวมหมู่ในลักษณะกลุ่ม ฐานคิดดังกล่าวนี้ของทฤษฎีระดมทรัพยากร จึงเน้นไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน เพียงแต่ทฤษฎีระดมทรัพยากร มองว่าการเข้าร่วมในขบวนการทางสังคมเกิดจากการคำนวณผลได้ผลเสียที่จะได้จากการเข้าร่วม เพราะการที่บุคคลต้องการผลประโยชน์ไม่ได้หมายความว่าต้องแสดงพฤติกรรมร่วมเสมอไป สำนัก ทฤษฎีระดมทรัพยากร จึงต้องการจะอธิบายว่าปัจเจกบุคคลเข้าร่วมในขบวนการ

ทางสังคมเพราะเหตุใด เมื่อใด และให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง องค์การเคลื่อนไหว และโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และให้ความสำคัญอย่างมากต่อองค์การเคลื่อนไหวในฐานะที่เป็นกระดูกสันหลังของขบวนการทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

เฉลิมชาติ รัชป์ (2554 : 4) กล่าวว่า การสำรวจยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในการกระทำรวมหมู่ ของขบวนการทางสังคม โดยมีฐานคิดในการมองหรือทำความเข้าใจอยู่บนกรอบการวิเคราะห์ของทฤษฎีระดมทรัพยากร และทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง โดยจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ รูปแบบ ลักษณะ และการจัดประเภท โดยแบ่งออกเป็น 1) ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ (Convention) 2) ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ (Disruption) และ 3) ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (Violence) ทั้งนี้การจำแนกรูปแบบนี้พิจารณาจากความแตกต่างของระดับของการท้าทาย (Challenge) ระดับของความไม่แน่นอน (Uncertainty) รวมทั้งความล่อแหลมของวิธีการและระดับความพร้อมด้านองค์กร เช่น ความสมานฉันท์ (Solidarity) ความทุ่มเทเอาใจจริงเอ้าใจของผู้นำ

ส่วนที่สอง คือ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวประทุ้งกับผลสำเร็จหรือล้มเหลว และการวิเคราะห์ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องต่อประสิทธิภาพ เช่น การเลือกใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวประทุ้งรวมทั้งพลวัตของการเคลื่อนไหวประทุ้ง ท่ามกลางปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายที่เผชิญหน้า ทำทิจของรัฐ และการปราบปราม บริบททางการเมืองหรือโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ฯลฯ และส่วนสุดท้ายคือ ปัญหาและข้อควรคำนึงในการวิเคราะห์ (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 152 - 174)

ความหมายของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

ทิลลี (Tilly, 1995 : 151 ; อ้างถึงใน ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 164) ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า คือ เครื่องมือทั้งหมดที่กลุ่มมีและถูกนำมาใช้ เพื่อเรียกร้องต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งตกเป็นเป้าหมายของการเรียกร้อง

ในการพิจารณายุทธวิธีการเคลื่อนไหวนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ทางการเมืองของผู้ท้าทายของระบบการเมืองปกติ (Challengers) หรือกลุ่มนอกวงขอบระบบการเมืองปกติ (Excluded Groups) ว่าแตกต่างไปจากตัวกระทำทางการเมืองในระบบการเมืองปกติ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ฯลฯ อย่างไร โดยอาศัยเส้นแบ่งว่า กลุ่มดังกล่าวมีพื้นที่อยู่ “ภายใน” หรือ “ภายนอก” ระบบการเมือง

กล่าวคือ ผู้ท้าทายต่อระบบการเมืองปกติ คือ กลุ่มคนที่อยู่นอกวงขอบของระบบการเมืองปกติ เป็นผู้ท้าทายซึ่งสิทธิในฐานะของสมาชิกระบบการเมือง และขาดช่องทางกลไกในระบบ

การเมืองปกติ โดยที่การทำงานของกลไกซึ่งอยู่ในวงขอบของอำนาจทางการเมืองปกตินั้น ได้ตัดสินใจทางนโยบายส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้นั้นเหล่านี้ แกมสัน (Gamson, 1975 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2541 : 152) อำนาจของผู้ไร้อำนาจ จึงต้องได้มาด้วยช่องทางโดยอ้อม ในการที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายความสำเร็จจึงอยู่ที่การเข้าไปเชื่อมต่อกับกลุ่มอื่น ๆ หรือฝ่ายที่สาม (Third Parties) ให้เข้ามาร่วม ลิปสกี (Lipsky, 1968 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2541 : 154) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นการยืมอำนาจของฝ่ายที่สาม เช่น สื่อมวลชน ในการสร้างพื้นที่ข่าวเพื่อกดดันรัฐบาล รวมทั้งการสร้างพันธมิตรทางการเมือง เช่น คนชั้นกลาง ให้เข้ามามีอิทธิพลต่อรัฐบาล ดังนั้นการเคลื่อนไหวประท้วงจึงมีมิติของการสร้างมิตินาชนผ่านสื่อมวลชน คนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการเคลื่อนไหวประท้วง

เฉลิมชาติ ระยัย (2554 : 5 - 6) ดังนั้นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้คนเหล่านี้ คือ การแสวงหาหนทางในการเอาชนะความไร้อำนาจ ไร้โอกาส ภายใต้ตำแหน่งแห่งที่ในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจซึ่งตึงเครียด ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นเรื่องสำคัญและเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ทำให้ลักษณะสำคัญของแนวทางการเคลื่อนไหวจึงข้ามผ่าน (By-pass) ช่องทางการเมืองปกติ และต้องแสวงหายุทธศาสตร์ที่ไม่ใช่วิธีการเมืองเชิงสถาบัน ที่ลรากปักฐานอยู่ในสังคมการเมืองขณะนั้น โดยผู้ไร้อำนาจ ไร้โอกาสจำเป็นต้องสร้างสิ่งท้าทาย และดึงดูดหรือสร้างความสนใจเชิงลบ (Negative Inducement) ต่อระบบ เพื่อให้ตนเองสามารถเข้าไปต่อรองทางอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างสถานการณ์ที่แสดงถึงการ “ขัดขวาง ทำลาย” ระบบปกติของสังคม อันหมายรวมถึงระบบการเมือง โครงสร้าง สถาบันทางการเมือง กระบวนการทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ และอาจเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผลประโยชน์ของฝ่ายที่เผชิญหน้า เช่น ผู้กุมอำนาจทางการเมือง ผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย กลุ่มที่เผชิญหน้า ฯลฯ

การเคลื่อนไหวประท้วงจึงเป็นการกระทำร่วมของขบวนการทางสังคมที่มีลักษณะขัดขวาง ทำลาย มีเป้าหมายอยู่ที่สถาบันทางการเมือง ชนชั้นนำทางการเมือง ผู้มีอำนาจหน้าที่ หรือกลุ่มอื่น ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมของขบวนการฯ โดยไม่ผ่านตัวกระทำการ สื่อกลาง หรือช่องทางกลไกเชิงสถาบันในระบบการเมืองปกติ

นักทฤษฎีการระดมทรัพยากร ซึ่งเชื่อในความมีเหตุมีผลของขบวนการทางสังคม ในการคำนวณผลได้ผลเสียในการเคลื่อนไหว เห็นว่าจุดหมายของการเคลื่อนไหวประท้วงนั้นมุ่งไปที่การขัดขวาง ทำลาย เช่น มุ่งขัดขวางกระบวนการทางด้านเศรษฐกิจ การดำเนินนโยบายของรัฐบาล และวิถีชีวิตประจำวันของผู้นั้น เป็นการแสดงออกในทางสัญลักษณ์มากกว่าที่จะมุ่งเอาชีวิตหรือทำลายทรัพย์สินหรือสิ่งของ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงสิ่งที่

คนไม่สามารถต่อรองได้ (เช่น สร้าง-ไม่สร้าง, เอาเชื่อน-ไม่เอาเชื่อน ฯลฯ) มากกว่าเพื่อจะก่อความรุนแรง และเชื่อว่าหากมีความรุนแรงเกิดขึ้นก็เพราะขบวนการทางสังคมนั้นถูกผลักเข้าไปอยู่ในบริบทที่ไม่มีทางเลือก เมื่อการเคลื่อนไหวประท้วงเป็นรูปแบบของการแสดงออกทางการเมืองที่มีการคำนวณถึงผลของความเสีย ต้นทุน แรงกระตุ้น รวมทั้งสิ่งที่คาดว่าจะได้รับการประท้วง จึงเป็นวิธีการที่ถูกเลือกใช้เมื่อ 1) วิธีการอื่น ๆ (เช่น การต่อสู้ในช่องทางการเมืองปกติ) ตีบตัน และ 2) ผ่านการคำนวณแล้วว่า การใช้วิธีการประท้วงมีค่ามากกว่าต้นทุนและความเสี่ยง ดังนั้น วงจรของการประท้วงจึงไม่ได้เกิดขึ้นเพราะประชาชนต้องการเสี่ยงกับจุดหมายที่มองไม่เห็นหรือเป็นไฟใต้อุ้งเท้า แต่จะถูกเลือกใช้เมื่อคำนวณแล้วพบว่าต้นทุนของการกระทำรวมหมู่ในลักษณะดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำ เพราะหากมีต้นทุนสูงก็ยากที่จะมีผู้เข้าร่วม ซึ่งต้นทุนที่ว่่านี้นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขด้านความเพียงพอด้านทรัพยากร ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป หัวใจสำคัญในการเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการทางสังคมอยู่ที่การใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงทางอำนาจของผู้ทำทลายระบบการเมืองปกติหรือกลุ่มคนนอกวงขอบระบบการเมืองปกติ แต่เนื่องจากยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำทลายระบบการเมืองปกติ กลุ่มที่เผชิญหน้า รัฐและท่าทีของรัฐ การประท้วงจึงมักนำมาซึ่งฝ่ายต่อต้านนวัตกรรมของรูปแบบที่ใช้ในการเคลื่อนไหวประท้วง จึงเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ และผันแปรไปตามบริบททางการเมืองและปัจจัยภายในด้านองค์กร

ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ จึงมักเบี่ยงเบนไปในสองทิศทาง คือ ทิศทางแรก คือ ผันแปรไปสู่ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง เช่น เมื่อมีการปราบปรามโดยรัฐ การปราบปรามก็อาจนำไปสู่ความรุนแรงและ/หรือผลักดันให้ขบวนการต้องหันไปเลือกยุทธวิธีที่ใช้ความรุนแรง ทิศทางที่สอง คือ ผันแปรไปสู่ยุทธวิธีไร้การทำลายหรือตามช่องทางระบบการเมืองปกติ ซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อรัฐผนวกความต้องการหรือข้อเรียกร้องของขบวนการ เข้าสู่ช่องทางกลไกในระบบการเมืองปกติ เช่น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในชนชั้นนำ และชนชั้นนำหันมาสนับสนุนขบวนการฯ หรือผู้นำของขบวนการฯ เองถูกผนวกเข้าไปอยู่ในรัฐโดยยุทธศาสตร์ของรัฐ เป็นต้น

รูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

เฉลิมชาติ ระยั (2554 : 7) ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมที่สำคัญ และปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปในฉากการเคลื่อนไหวประท้วง สามารถที่จะจำแนกออกเป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ

ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ปฏิบัติการทำทลายซึ่งหน้า” (Direct Action) ซึ่งหมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กระบวนการกลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไข เยียวยา ความอยุติธรรมทางสังคม (ภักดี วีระภาสพงษ์, 2550 : 62 - 70) ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา ช่วงทศวรรษที่ 1960 และ 1970 เช่น การประท้วงของขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมือง ขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม เป็นต้น โดยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ในการเข้าไปขัดขวาง กดดัน กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ และฝ่ายที่เผชิญหน้า นอกเหนือไปจากวิธีการผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจโดยทหาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นทั้งการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับแรกเป็นปฏิบัติการแบบทำทลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของผู้กระทำ โดยมิต้นทุนเป็นความเสียหายที่ผู้กระทำต้องจ่ายหรืออาจจะเกิดขึ้นจากผลของการกระทำ ระดับที่สอง เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะผิด/ละเมิดกฎหมายแต่ปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีที่ไร้ความรุนแรง

ในส่วนต่อไปนี้จะเป็นอย่างของยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ ที่สำคัญและที่นิยมใช้กัน โดยจำแนกตามรูปแบบและลักษณะของกิจกรรม ทั้งกิจกรรมที่ละเมิดต่อกฎหมาย คือ อารยะขัดขืน (Civil Disobedience) และกิจกรรมที่อยู่ในระดับที่ไม่ผิดต่อกฎหมาย แต่เป็นการกระทำการทำทลายซึ่งหน้า คือ การบอยคอต (Boycott) หรือปฏิเสธไม่ยอมรับ และการนั่งประท้วง (Sit-ins)

1.1 อารยะขัดขืน (Civil Disobedience) หมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองซึ่งมีลักษณะเป็นสาธารณะ (Public) สันติวิธี (Nonviolent) และมีมโนสำนึกที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะไม่กระทำตามกฎหมายหรือยอมผิดต่อกฎหมาย โดยอาศัยการกระทำดังกล่าวเพื่อปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของผู้คนในสังคม ให้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของกฎหมาย นโยบาย และโครงสร้างอันอยุติธรรมของสังคม ให้ผู้คนในสังคมเข้ามาเห็นด้วย หรือสนับสนุน ดังเช่น การใช้แนวทางการอารยะขัดขืนในการเคลื่อนไหว เพื่อต่อต้านอังกฤษในประเทศอินเดียยุคอาณานิคม การต่อสู้กับการแบ่งแยกสีผิวในแอฟริกาใต้ การเคลื่อนไหวด้านสิทธิพลเมืองของอเมริกา ฯลฯ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคณะ, 2549 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน เกลิมชาติ รัชชป. 2554 : 7 - 8)

นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า “สิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐของประชาชน” เพื่อแสดงนัยว่าการอารยะขัดขืนเป็นสิ่งที่มากกว่ากฎหมาย โดยอธิบายอารยะขัดขืนผ่านทฤษฎี

ประชาธิปไตยแบบถอนรากถอนโคน (Radical Democracy Theory) โดยมองว่าเป็นการแสดง ความไม่เห็นด้วยกับระบบ เป็นความชอบธรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย ทั้งนี้เพราะประชาธิปไตยเป็นหรือมีมากกว่าระบบกฎหมาย การใช้สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ ของประชาชน จึงเป็นไปเพื่อการสร้าง เรียกร้องสิทธิใหม่ๆ ที่ถูกเก็บกด ปิดกั้นเอาไว้ โดยหวังผล ในการสร้างกระแสประชาธิปไตยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขกฎหมาย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540 : 81 - 83 ; อ้างถึงใน เกลิมชาติ รัชชป. 2554 : 7 - 8) ในขณะที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคณะ (2549 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน เกลิมชาติ รัชชป. 2554 : 7 - 8) มองว่า “ต้นน้ำ” ซึ่งเป็นที่มาหรือประสบการณ์ของอารยะขัดขืนในสังคมตะวันตกเป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้น ในสังคมที่มีความเป็นธรรมอยู่ระดับหนึ่ง อันหมายถึงสังคมที่เกือบเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือ “เกือบอารยะ” แล้ว อารยะขัดขืนจึงเป็นการกระทำที่มุ่งแก้ไขความบกพร่อง ความไม่พอเพียง บางประการที่ดำรงอยู่ โดยที่ไม่ได้ปฏิเสธต่อ “หลักนิติธรรม” ระบบกฎหมาย หรือการปกครอง โดยรวม และยอมรับว่าระบบการเมืองโดยรวมยังคงมีความยุติธรรมเป็นหลักพื้นฐาน แต่ต้องการ ทำให้ระบบการปกครองที่มีอยู่นั้นมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น

อารยะขัดขืนในบริบทสังคมไทย ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความล้มเหลวของ การเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) กล่าวคือ ความจำกัด ของระบบการเมืองปกติที่ให้พื้นที่แก่ประชาชนเพียงแค่การเลือกตั้ง คัดเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ เป็นรัฐบาลและฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นการลดทอนความหมายของประชาธิปไตยและกระบวนการ ทางการเมืองลง เหลือเพียงการหย่อนบัตรเลือกตั้งเพื่อมอบอำนาจให้แก่เนักการเมือง พรรคการเมือง ที่ได้รับการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง ความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดและ ขยายตัวตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2541 : 16) ได้ทำให้ระบอบ ประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถตอบสนอง แก้ไขปัญหาของสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ขยายตัว และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นได้ ปรากฏการณ์อารยะขัดขืนจึงเป็นการเคลื่อนไหวที่สะท้อนภัย ของความไม่เพียงพอของประชาธิปไตยแบบตัวแทนให้เข้มแข็งมากขึ้น

ดังกรณีการชุมนุมของสมัชชาคนจนในปี 2543 การป็นนุกเข้าไปในทำเนียบรัฐบาล เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ข่าวเพื่อสื่อสารกับสังคม เพื่อให้ผู้คนในสังคมรับฟัง ติดตาม และทำความเข้าใจต่อปัญหา โดยชาวบ้านที่ป็นทำเนียบรัฐบาลยอมรับการจับกุมดำเนินคดีและเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม อันเป็นผลตามมาซึ่งหมายถึงการยอมรับกฎหมายนั่นเอง ทั้งนี้เป้าหมายของ การอารยะขัดขืนของสมัชชาคนจน คือ ต้องการสะท้อนให้สังคมได้มองเห็นถึงความไม่เป็นธรรม- ยุติธรรมของกฎหมาย นโยบาย และเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมาย นโยบาย เพื่อสร้าง ความเป็นธรรม-ยุติธรรมให้เกิดขึ้นให้สังคม

1.2 การบอยคอต (Boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ การบอยคอตแตกต่างจากการอารยะขัดขืน กล่าวคือ การบอยคอตเป็นการกระทำที่ไม่ละเมิดหรือผิดต่อกฎหมาย แต่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจและ/หรือความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำการ ตัวอย่างการใช้การบอยคอตที่สำคัญ คือ ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมืองในทศวรรษที่ 1960 การบอยคอตรถเมล์โดยสารที่แบ่งแยกสีผิว เป็นวิธีการที่ถูกเลือกใช้ในเมืองมอนต์โกโมรี มลรัฐอลาบามา ในช่วง ค.ศ.1955 - 1956 และได้กลายเป็นเครื่องหมายสำคัญของการเกิดขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิพลเมือง โดยวิธีการบอยคอตนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการระดมผู้คนจาก “ภายนอก” ระบบการเมือง (มีการประมาณการว่า คนผิวดำถึงร้อยละ 95 ของคนผิวดำทั้งหมดในเมืองนี้ ที่ร่วมปฏิเสธรถเมล์โดยสาร) เพื่อนำไปสู่การเจรจาต่อรอง โดยผลของการเคลื่อนไหว ได้ทำให้ศาลสูงสหรัฐอเมริกาประกาศว่า การแบ่งแยกผิวในการโดยสารรถเมล์เป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ประสิทธิภาพของการบอยคอตอยู่ที่การได้เข้าไป “ขัดขวาง (Disrupt)” การดำเนินธุรกิจรถเมล์ อันเป็นสาธารณูปโภคของเมืองที่มีรายได้จากค่าโดยสารของคนผิวดำในเมือง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ความเป็นเมืองที่มีคนผิวดำอาศัยอยู่หนาแน่น และมีลักษณะความเป็นชุมชนที่เหนียวแน่น ย่อมเป็นทั้งเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการจัดตั้งและจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้ว่าวิธีการเดียวกันนี้ได้ถูกนำไปใช้ในอีกหลายเมืองแต่ไม่สามารถประสบผลสำเร็จ เนื่องจากขาดเงื่อนไขและปัจจัยเบื้องต้นดังกล่าวนี้

1.3 การนั่งประท้วง (Sit-ins) รูปแบบของการนั่งประท้วง (Sit-ins) คือ การบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะ ซึ่งมักจะเป็นสถานที่หวงห้ามหรือไม่มีสิทธิ-หน้าที่ ที่ถูกระบุไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติสำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไป เช่น การที่คนผิวดำเข้าไปนั่งประท้วงในร้านอาหาร (ซึ่งห้ามไม่ให้คนผิวดำเข้าไปนั่งกินอาหารในร้านร่วมกับคนผิวขาว) ในยุคที่มีการเคลื่อนไหวสิทธิพลเมือง การบุกผ่านเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการหรือห้องทำงานของผู้มีอำนาจทางการเมือง เพื่อให้มีการเจรจา ฯลฯ

รูปแบบการนั่งประท้วงนี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง โดยขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมืองเช่นกัน และเป็นวิธีการที่ถูกเลือกใช้อย่างมากในช่วง ค.ศ.1957 - 1960 หลังจากที่วิธีการบอยคอตรถเมล์ซบเซาลงไป โดยได้มีการจัดตั้งนักเคลื่อนไหวของขบวนการบุกเข้าไปนั่งประท้วงในร้านอาหาร หรือสถานบริหารที่ห้ามคนผิวดำเข้า วิธีการนี้มักจะมีการใช้ในเมืองที่ยังไม่มีการจัดตั้งและ/หรือการระดมยังไม่เข้มข้น เพราะสามารถจัดการได้โดยอาศัยคนกลุ่มเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คนแต่จะเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลในรัฐที่ก้าวหน้า ผู้คนมีสำนึกด้านสิทธิความเป็นพลเมืองสูง ไม่มีขบวนการต่อต้านโดยลัทธิแบ่งแยกสีผิวที่เข้มแข็ง

สำหรับรูปแบบอื่น ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวและพบเห็นทั่วไป ได้แก่ การปิดล้อมสถานที่เพื่อขัดขวางไม่ให้คนเข้าไปดำเนินกิจกรรมปกติ เช่น ปิดล้อมโรงงาน ปิดสถานที่ราชการ ปิดประตูมหาวิทยาลัยเพื่อไม่ให้นักศึกษาเข้าไปสอบ ปิดถนน ฯลฯ หรือการชุมนุมโดยสงบในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อแสดงการคัดค้าน

การศึกษาของทาร์โร และเทรากอท (Tarrow. 1999 : 35 - 41 and Traugott. 1995 : 43 - 56 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 161 - 162) ได้กล่าวถึงตัวอย่างปฏิบัติการของยุทธวิธีขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ ด้วยหลักการและแนวทางของอารยะขัดขืนต่อกฎหมายที่สำคัญ ดังนี้

1.3.1 การเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร (Occupation) เป็นการเคลื่อนไหวด้วยการเข้าไปยึดครองและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของรัฐ ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะ รวมถึงทรัพย์สินของเอกชนบางอย่าง โดยไม่ได้รับอนุญาตและอาจไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่อาศัยหลักการอารยะขัดขืนและสาธารณะชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความยุติธรรมและความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่ผู้กระทำการได้รับ อันเนื่องจากการถูกกีดกันสิทธิในการเข้าใช้ทรัพย์สินและทรัพยากรจากกฎหมาย และนโยบายที่มีอยู่

1.3.2 การปิดล้อมเพื่อขัดขวาง (Barricade) เป็นการเคลื่อนไหวด้วยการสร้างเครื่องกีดขวางปิดล้อมพื้นที่ หรือสถานที่อันเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหว เพื่อขัดขวางไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามหรือกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าไปดำเนินกิจกรรมตามปกติได้ โดยเครื่องกีดขวางนั้นอาจเป็นวัสดุสิ่งของ หรือร่างกายของกลุ่มผู้กระทำการเอง เช่น การปิดล้อมโรงงาน การปิดถนน การปิดล้อมมหาวิทยาลัย เป็นต้น แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ 18 - 19 หลักการของการปิดล้อม จะมีเป้าหมายเพื่อทำลายทรัพย์สินและสร้างความเสียหายแก่ชีวิตให้กับฝ่ายตรงข้าม แต่ภายใต้บริบทของสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบัน การสร้างเครื่องกีดขวางและการปิดล้อมสถานที่ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อท้าทายต่ออำนาจในการจัดการของฝ่ายรัฐ ชนชั้นนำ และทุนนิยม และที่สำคัญคือ เป็นการปิดกั้นเพื่อขัดขวางในทางสาธารณะ มากกว่าจะมุ่งไปที่เป้าหมายเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

จากการพิจารณาตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ายุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ มีลักษณะร่วมและการทำงานที่สำคัญ คือ

1. เป็นรูปแบบของการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมโดยตรง เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของผู้เข้าร่วมขบวนการ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่น และเอาจริงเอาจังของผู้ร่วมขบวนการ

2. เป็นการเข้าไปขัดขวางกิจกรรม หรือกระบวนการปกติของฝ่ายที่เผชิญหน้า ผู้คนที่เกี่ยวข้อง (By-Standing) และผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเป็นการบังคับให้ผู้คนเหล่านั้นหันมาใส่ใจต่อข้อเรียกร้อง หรือความต้องการของผู้กระทำการ

3. เป็นการขยายขอบวงของความขัดแย้งให้กว้างขวางออกไป เช่น การปิดถนน ก็คือการเข้าไปขัดขวางกิจกรรมสาธารณะและสร้างความไม่สะดวกแก่ผู้คนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแม้วิธีการดังกล่าวนี้จะล่อแหลมต่อความผิดทางกฎหมาย แต่ก็สามารถลากเอาผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองให้ต้องเข้ามาสู่ความขัดแย้ง และตัดสินใจทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง

1.4 พลวัตของยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติดำรงอยู่ได้ คือ ความเอาใจจริงเอาใจของผู้ร่วมขบวนการ เนื่องจากยุทธวิธีนี้เรียกร้องความเอาใจจริงเอาใจของผู้ร่วมขบวนการสูง ในการที่จะติดตามตรวจสอบไม่ให้น้ำไปสู่การใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันก็ไม่ให้เบี่ยงเบนไปในทิศทาง-วิธีการที่ไร้การทำลายระบบการเมืองปกติ ทั้งยังต้องรักษาสมดุลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับรัฐ คือ ต้องไม่ให้รัฐสามารถทำให้วิธีการดังกล่าวไร้ประสิทธิภาพ (ตัวอย่าง บางขบวนการเคลื่อนไหวแม้จะไม่ถูกปราบปราม แต่ก็ถูกทำให้กลายเป็นขบวนการที่ตลกขบขัน ถูกจัดให้อยู่นอกพื้นที่ข่าว และไม่มีผลกดดันต่อรัฐบาล ฯลฯ)

การรักษาความสมดุลของปฏิสัมพันธ์ที่มีกับรัฐไว้ในระยะยาวเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก เว้นแต่องค์กรจะมีลักษณะเป็นทางการและเป็นองค์กรแบบวิชาชีพ แต่การมีองค์กรในลักษณะนี้ อีกด้านหนึ่งก็จะทำให้ขบวนการทางสังคมก้าวเบี่ยงออกไปจากยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ หันไปสู่ยุทธวิธีตามช่องทางปกติ ดังงานของพิเวนและคลอเวิร์ด (Piven and Cloward. 1977 : 185 - 187 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 163) ที่ทำการศึกษาศักยภาพของงาน แกมสัน (Gamson. 1975 : 98 - 101 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 163) ที่พบว่า องค์กรการเคลื่อนไหวแบบระบบราชการมีแนวโน้มที่ประสบผลสำเร็จมากกว่า โดยพิเวน และคลอเวิร์ด ได้ชี้ให้เห็นว่า ในองค์กรที่มีลักษณะดังกล่าว ผู้นำมักนำพาขบวนการไปสู่ช่องทางกลไกปกติ (เช่น การสนับสนุนนักการเมือง-พรรคการเมืองด้วยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือการทำงานให้นักการเมือง-พรรคการเมือง ฯลฯ) ซึ่งทำให้ขบวนการทางสังคมขาดพลังและล่มสลายไปในที่สุด

นอกจากนั้น ในการใช้ยุทธวิธีขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ การป้องกันการเข้ามาขัดขวางโดยตำรวจและผู้กุมอำนาจทางการเมืองเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกิจกรรมนั้นต้องการเวลาที่ยาวนาน อาจทำให้ตำรวจเข้ามาควบคุมสถานการณ์หรือพัฒนา

องค์ความรู้ในการจัดการหรือรับมือได้ หรือกรณีที่การเคลื่อนไหวนั้นอยู่ในบริบทซึ่งชนชั้นนำมีเอกภาพ มีการพัฒนาวิธีการเคลื่อนไหวนั้นๆ แต่ตำรวจก็สามารถเผชิญหน้าด้วยวิธีการใหม่ๆ ได้เช่นกัน ดังในสังคมตะวันตกช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคที่ขบวนการทางสังคมเพื่องูได้มีพัฒนาการของรัฐในด้านการเผชิญหน้ากับขบวนการเคลื่อนไหว โดยรัฐสามารถพัฒนาวิธีการจัดการเพื่อทำให้รูปแบบการเคลื่อนไหวประท้วงซ้ำซากจำเจ ไม่น่าสนใจ รวมทั้งการทำให้สถานการณ์นำไปสู่ความรุนแรง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการปราบปราม ทั้งนี้ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ข่าว โอกาสที่ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ จะมีแนวโน้มไปในทางการใช้ความรุนแรงจนทำให้เกิดการปราบปรามย่อมมีสูง และในอีกทางหนึ่ง รูปแบบที่รัฐพัฒนาขึ้นมา ทั้งการปราบปรามและการทำให้เกิดความรู้สึกซ้ำซากจำเจ ก็อาจจะทำให้ผู้เข้าร่วมขบวนการส่วนใหญ่ถอยกลับไปสู่ชีวิตปกติและเหลือเพียงผู้นำที่เอาจริงเอาจังไม่กี่คน ซึ่งอาจจะทำให้ผู้นำเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนวิธีการไปสู่การใช้ความรุนแรง

สำหรับในสังคมเผด็จการอำนาจนิยมนั้น การเคลื่อนไหวประท้วงจะมีแนวโน้มไปในสองทิศทาง คือ ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง และยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ ที่มีลักษณะในเชิงสัญลักษณ์ ยิ่งสังคมปิดช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชอบธรรมมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ขบวนการต้องหาทางออกโดยแสวงหารูปแบบการเคลื่อนไหวประท้วงในเชิงสัญลักษณ์มากขึ้นเท่านั้น

2.2 ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง

การนิยามว่าอะไร คือ วิธีการใช้ความรุนแรงนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทิลลี่ (Tilly, 1995 : 14 - 20 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 164) นิยามยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงว่า คือ การทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน หรือทั้งสองอย่าง

เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว ตลอดจนข่าวสารการเมืองในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าวิธีการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงได้ค่อนข้างเร็วและเป็นที่ยึดจำของผู้คน เนื่องจากสามารถดึงดูดความสนใจและสามารถสร้างความเป็น “ข่าว” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็เป็นวิธีการที่คนกลุ่มเล็ก ๆ สามารถใช้ได้ง่ายที่สุด เนื่องจากไม่จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการ การระดม และจัดตั้งขนาดใหญ่โดยองค์กรการเคลื่อนไหว ซึ่งต่างจากวิธีการชุมนุมประท้วง การเดินขบวน ฯลฯ อีกทั้งยังใช้ทรัพยากรในการเคลื่อนไหวน้อย เช่น บางครั้งอาจต้องการเพียงก้อนหิน เศษไม้ เพื่อทำให้กระจกแตกและเกิดเสียงดังขึ้นในอาคารสถานที่สำคัญ หรือต้องการเพียงไม้ขีดกับน้ำมันเพื่อเผาสถานที่บางแห่ง ฯลฯ โดยการทำงานของวิธีการใช้ความรุนแรง

ก็คือการแสดงถึงความไร้ระเบียบของสังคม และเรียกร้องการเข้ามาจัดการของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับวิธีการที่ไร้ความรุนแรง แต่ในอีกด้านหนึ่ง วิธีการดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะที่ทำให้เกิดความสะพรึงกลัว และทำให้ผู้คนหนีห่างออกไป

ในประวัติศาสตร์มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า วิธีการใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ เพื่อสร้าง “อัตลักษณ์” ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คน กล่าวคือ ถูกนำมาใช้ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมบนฐานคิดของการแยก “พวกเรา” ออกจาก “พวกเขา” โดยพลังอำนาจของมันจะแสดงความเป็น “พวกเรา” ออกมาจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ “พวกเขา” การใช้ความรุนแรงจึงเป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็น “คนอื่น” (ตัวอย่างสำคัญที่ผู้คนจดจำ คือ ลัทธินาซี ซึ่งนำโดยฮิตเลอร์)

ในสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน วิธีการใช้ความรุนแรงถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญ คือ รัฐสามารถควบคุม ผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และได้เข้ามาควบคุมการใช้ความรุนแรง โดยทิลลี (Tilly, 1995 : 14 - 20 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 164) ได้ชี้ให้เห็นว่าภายใต้บริบททางการเมืองดังกล่าวนี้ ผลของการเคลื่อนไหวประท้วงได้เปลี่ยนจากวิธีการปิดล้อม บุกเผา ในช่วงการศตวรรษที่ 18 มาสู่วิธีการเข้าชื่อร้องเรียน (Petition), การเดินขบวน ซึ่งก็คือเปลี่ยนมาสู่ยุทธวิธีไร้ความรุนแรง นับตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา แต่ในสังคมแบบเผด็จการนั้น ผู้ประท้วงมักถูกผลักดันให้หันไปใช้วิธีการใช้ความรุนแรง เมื่อไม่สามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมได้อย่างชอบธรรม ขบวนการก็จะถูกผลักดันให้เข้าไปในช่องทางการต่อสู้ที่ผิดกฎหมาย ซึ่งไม่มีทางเลือกมากกว่าการใช้ความรุนแรงมากนัก หรือแม้แต่ในสังคมประชาธิปไตยเอง บ่อยครั้งที่การปะทะกับตำรวจ เจ้าหน้าที่รักษาความสงบ ได้ทำให้กลุ่มผู้ประท้วงซึ่งไม่มีทรัพยากรอื่นใดหันไปหาทางออกด้วยวิธีการใช้ความรุนแรง

แม้วิธีการใช้ความรุนแรงจะสามารถสร้างความดึงดูดแก่ผู้คนโดยทั่วไป แต่ก็มิใช่อำนาจที่น่าสะพรึงกลัว คือ ทำให้ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ ผลของการใช้ความรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้ง เผชิญหน้า และการเมืองแบบแยกขั้ว เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบพันธมิตร และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ท้าทายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมือง กล่าวคือ จากที่มีพันธมิตรในหลายฝักฝ่าย การใช้ความรุนแรงจะทำให้พันธมิตร ผู้ที่ต้องตัดสินใจเลือกข้างใดข้างหนึ่ง และผลักดันให้รัฐเลือกวิธีเผชิญหน้า อันอาจจะนำไปสู่การปราบปรามโดยกลไกของรัฐ ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นเหตุผลที่ทำให้จากการเคลื่อนไหวประท้วงสมัยใหม่มักเป็นไปในสองแนวทาง คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

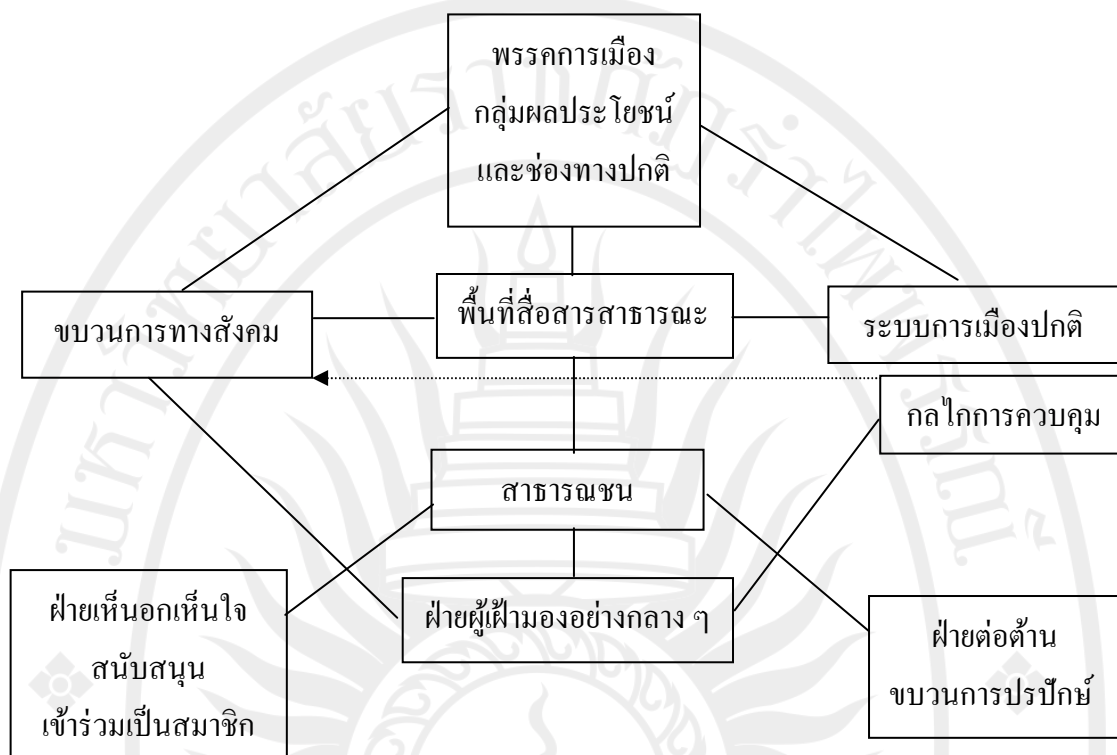
2.3 ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

ฐานสำคัญที่ใช้ในจำแนกยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ ออกจากสองยุทธวิธีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับของการยอมรับได้หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน

เดลล่า และเดียนี (Della and Diani. 1999 : 96 ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 166) ได้ระบุลักษณะของวิธีการตามรูปแบบเก่า ซึ่งหมายถึง วิธีการเคลื่อนไหวตามช่องทางระบบการเมืองปกติไว้ ดังเช่น การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับผู้อื่น การทำงานกับพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร การจัดประชุมสัมมนาทางการเมือง การลือขบถ การติดต่ออย่างเป็นทางการกับเจ้าหน้าที่รัฐ การชักชวนเพื่อนฝูง คนรู้จักคุ้นเคยให้ลงคะแนนเสียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

ลักษณะสำคัญยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ คือ เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาใจจริงเอาใจหรือความทุ่มเทสูง ไม่ต้องการวิธีการจัดการมากนัก เพราะมีบทเรียนและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน และอาจจะดึงดูดผู้เข้าร่วมได้จำนวนมาก แต่ก็เกิดขึ้นจนกลายเป็นวิธีการแบบสถาบัน ขาดการทำลายต่อระบบการเมืองปกติ เช่น การเดินขบวน และการนัดหยุดงาน ซึ่งทั้งสองวิธีการนี้ได้กลายมาเป็นการต่อรองเชิงสถาบันที่มีพิธีกรรมหรือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว และมีความคาดหวังที่ชัดเจนระหว่างผู้ทำลายกับผู้ที่เผชิญหน้าด้วย โดยวิธีการดังกล่าวนี้อาจผนวกด้วยวิธีการในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การเดินขบวนเพื่อหาเสียงสนับสนุนจากชุมชนรอบข้างและสื่อมวลชน การปิดโรงงาน การยึดโรงงาน หรือสถานที่ทำงาน ฯลฯ

วิธีการเดินขบวนในปัจจุบันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่สหภาพแรงงาน และพรรคมวลชนใช้ เพื่อแสวงหาการสนับสนุนในข้อเรียกร้องและความต้องการจากสาธารณชน การเดินขบวนเป็นการแสดงให้เห็นถึง “จำนวน” จนอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเดินขบวนเป็น “การเมืองของตัวเลข” ซึ่งก็คือการแสดงจำนวนผู้เข้าร่วมให้สาธารณชนได้เห็นว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยวิธีการนี้ต่างจากการนัดหยุดงาน ตรงที่มีผู้คนจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมสามารถเข้าร่วมและเข้ามาเกี่ยวข้องได้มากกว่า

ภาพประกอบ 2 แสดงพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการทางสังคม
ที่มา : เกลิมชาติ รัชช. 2554 : 15

ปัจจุบันการเดินขบวนและการนัดหยุดงานได้รับการรับรอง โดยรัฐธรรมนูญ ในหลายประเทศว่า เป็นสิทธิทางการเมือง มีบทบัญญัติรับรองว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย บางครั้งตำรวจและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยจึงมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกให้ และทั้งสองวิธีการนี้ได้กลายเป็นการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งไม่ได้ผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่สำคัญที่สุดในประชาธิปไตยสมัยใหม่ และการเมืองแบบพลเมือง

พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

ในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมือง แม็คอดัม (MacAdam, 1982 : ไม่ปรากฏเลขหน้า ; อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2552 : 168 - 171) พบว่า ประสิทธิภาพของยุทธวิธีการ เคลื่อนไหวต่อสู้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ คือ 1) ความคิดสร้างสรรค์ของขบวนการ ในการพัฒนารูปแบบและวิธีการใหม่ ๆ 2) ความสามารถของฝ่ายที่เผชิญหน้า (เช่น รัฐ ฝ่ายต่อต้าน ขบวนการทางสังคม ฯลฯ) ที่จะสามารถปรับปรุงกลยุทธ์ในการตอบโต้ (Tactical Adaptation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใด กล่าวคือ ฝ่ายเผชิญหน้าจะสามารถโต้ตอบ และทำให้วิธีการของขบวนการทางสังคมไร้ประสิทธิภาพ สมรรถนะในการเข้าไปขัดจังหวะได้เพียงใด

แม็คคอดัม เสนอว่า การศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวจะต้องพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง การพัฒนากลยุทธ์ (Tactics) ของแต่ละฝ่าย และชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญว่า ประสิทธิภาพของ ขบวนการขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการคิดค้นกลยุทธ์ใหม่ๆ ขึ้นมาใช้ในวงจรของการเคลื่อนไหว ประท้วงได้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ประสิทธิภาพสร้างโอกาสทางการเมืองด้วย กล่าวคือ ภายใต้อารมณ์ขันปกติ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง กลุ่มนอกวงขอบการเมืองปกติ หรือไม่สามารถเผชิญหน้ากับ โครงสร้างหรือสถาบันทางภายใต้ระบอบอำนาจนิยม การคิดค้นและการใช้นวัตกรรมด้านการเคลื่อนไหวต่อสู้ไม่เอื้ออำนวยต่อการลุกขึ้นสู้ แต่นวัตกรรมด้านยุทธศาสตร์จะสามารถสร้าง และพัฒนาศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่ออยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่เอื้อหนุนเท่านั้น ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ย่อมทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวเกิดศักยภาพในการปฏิบัติการด้านยุทธวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ดังในการศึกษาของแม็คคอดัม ที่พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของคนผิวสีในช่วงทศวรรษ ที่ 1960 และ 1970 (ซึ่งมีความตระหนักในเรื่องสิทธิการเลือกตั้งของคนผิวดำอย่างกว้างขวาง เพราะในขณะที่สหรัฐอเมริกามีคนผิวดำถึง 8.75 ล้านคน แต่คนผิวดำที่มีสิทธิในการเลือกตั้งกลับ มีอยู่เพียง 7.5 แสนคนเท่านั้น) เกิดขึ้นได้เพราะมีความเปลี่ยนแปลงในบริบททางการเมืองที่สำคัญ นั่นคือ ในมิติเศรษฐกิจเปิด การล่มสลายของธุรกิจไร่ฝ้ายในรัฐทางใต้ จนนำไปสู่การอพยพใหญ่ ของคนผิวดำที่เคยเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ฝ้าย โดยผู้คนเหล่านี้ได้พากันย้ายไปตั้งหลักแหล่งในเมือง รวมทั้ง นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มุ่งให้ความช่วยเหลือคนผิวดำในประเทศโลก ที่สาม ยังก่อให้เกิดการเปรียบเทียบกับการให้สิทธิ และสวัสดิการแก่คนผิวดำภายในประเทศ กระบวนการนี้ได้ทำให้คนผิวดำสามารถรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ในขณะเดียวกันองค์กรทางสังคม ที่เข้ามาหนุนเสริมการต่อสู้ของคนผิวดำ ได้แก่ โบสถ์สำหรับคนผิวดำ สถาบันการศึกษาของ คนผิวดำ ฯลฯ ในทางตอนใต้ก็ได้เติบโตขึ้น และได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเกื้อหนุน ขบวนการเคลื่อนไหว ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และความเข้มแข็ง ขององค์กรการเคลื่อนไหว จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่ทำให้คนผิวดำสามารถสร้างนวัตกรรม ด้านการเคลื่อนไหวประท้วงได้

งานของแม็คคอดัม ได้เน้นให้เห็นถึงการสร้างนวัตกรรมด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ประท้วง ภายใต้อารมณ์ขันของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวยแก่คนผิวดำ รวมทั้งแสดงให้เห็น ถึงการคิดค้นและพัฒนาท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ การเผชิญหน้ากับยุทธวิธีของฝ่ายต่อต้านขบวนการ คือ ขบวนการนักนิยมการแบ่งแยกสีผิวของคนผิวขาว โดยขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมือง ของคนผิวดำ เริ่มต้นขึ้นด้วยการเคลื่อนไหวในรูปแบบของการใช้ช่องทางทางการเมืองปกติ มีการใช้วิธีลงชื่อโดยคนผิวดำเพื่อเรียกร้องต่อโครงสร้างอำนาจและกระบวนการทางการเมือง

ซึ่งคนผิวขาวเป็นผู้มีอำนาจมาหลายทศวรรษ ต่อมารูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวประท้วงที่มีลักษณะ “ข้ามผ่าน” (By-pass) ช่องทาง กลไกการเมืองปกติจึงได้ถูกเลือกขึ้นมาใช้ เมื่อโอกาสเอื้อให้สามารถดำเนินการได้งานชิ้นนี้ได้จำแนกวิธีการสำคัญออกเป็น 5 วิธี ได้แก่ (1) การบอยคอตหรือปฏิเสธไม่ยอมรับ (2) การนั่งประท้วง (3) การโดยสารเพื่อเสรีภาพ (Freedom Ride) (4) การเดินขบวนประท้วง และ (5) การก่อจลาจลในเมือง และชี้ให้เห็นว่าวิธีการต่างๆ เหล่านี้มีการคิดค้นและพัฒนาในรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดเวลา ซึ่งเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้แต่ละวิธีสามารถพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ คือ บริบทด้านองค์กรและสภาพแวดล้อมทางการเมือง โดย 4 วิธีการแรกซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปลาย ค.ศ.1961 เป็นการเคลื่อนไหวให้มีการผลักดันร่างกฎหมายสิทธิพลเมือง (Civil Rights Bill) เข้าสู่สภากรองเกรส ส่วนสุดท้าย คือ การก่อจลาจลในเมืองนั้นมียุทธศาสตร์หลักคือ นำไปสู่การเผชิญหน้า เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการล่มสลายของระเบียบทางสังคมที่เกิดจากฝ่ายต่อต้านขบวนการ

โดยสรุป ประเด็นสำคัญของ แม็คคอดัม คือ การชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาวัฒนธรรมด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหว จำเป็นต้องต่อสู้กับเทคนิคของฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิความเป็นพลเมืองที่สหรัฐอเมริกา สามารถคิดค้นและพัฒนาวิธีการใหม่ๆ จนทำให้ขบวนการดำรงอยู่และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วง ค.ศ. 1955 - 1965 ก่อนจะสลายไปในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 เนื่องจากไม่มีการพัฒนากลยุทธ์ใหม่ๆ มาแทนการก่อจลาจลในเมือง

กล่าวโดยสรุป พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวและนวัตกรรมของรูปแบบในการกระทำรวมหมู่มักเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มท้าทายระบบกับฝ่ายที่เผชิญหน้า โดยแม็คคอดัมได้วิเคราะห์ให้เห็นจากการกระทำรวมหมู่ของขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิพลเมืองในสหรัฐอเมริกา ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาต้องเผชิญกับการตอบโต้จากกลุ่มอนุรักษ์นิยม และการกระทำจากฝ่ายที่เผชิญหน้า เช่น การปราบปรามจากรัฐ ทำให้ขบวนการต้องปรับเปลี่ยนการต่อสู้ไปยังระดับใหม่ ต้องสร้างพัฒนา และเลือกใช้วิธีการเพื่อเอาชนะการจัดการของฝ่ายที่ต้องเผชิญหน้า รวมทั้งต้องเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมรูปแบบและวิธีการใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นจากพลวัตของการกระทำ การมีปฏิสัมพันธ์หรือการตอบโต้จากรัฐ และฝ่ายต่อต้าน

ฉากของความขัดแย้งระหว่างรัฐ ขบวนการทางสังคม สามารถเห็นได้จาก 3 รูปแบบของการกระทำรวมหมู่ นั่นคือ ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ ยุทธวิธีทางขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ และยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงลักษณะดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกันออกไปในระดับของการท้าทาย ระดับของความไม่แน่นอน และระดับของความสมานฉันท์ภายในยุทธวิธี การใช้ความรุนแรงเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดในการหิบบจวบมาใช้ ยุทธวิธีนี้มีความเหมาะสมกับกลุ่มขนาดเล็กที่มีทรัพยากรน้อยแต่นักเคลื่อนไหวของกลุ่มมีความกล้าหาญและทุ่มเทสูง เนื่องจาก

ต้องเสี่ยงต่อการถูกละเลยด้วยความรู้จากภาครัฐ หรือการตอบโต้จากฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย อีกทั้งยังเสี่ยงต่อความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ตนเองและขบวนการ

ยุทธวิธีการตามช่องทางการเมืองปกติ มีลักษณะตรงกันข้ามกับวิธีการใช้ความรู้แรง กล่าวคือ สามารถที่จะสร้างขึ้นในช่องทางการเมืองปกติ ไม่ต้องการความทุ่มเท เอาใจเอาจ้างและเสียสละ ปราศจากความเสี่ยงหรืออันตรายจากผลของการกระทำนั้น ประชาชนคนทั่วไปสามารถเข้าใจและยอมรับได้ ชนชั้นนำและผู้มีอำนาจทางการเมืองให้การรับรองหรืออาจจะให้การสนับสนุน เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการดังกล่าว อย่างไรก็ตามจุดด้อยของยุทธวิธีการตามช่องทางการเมืองปกติ คือ ขาดพลังในการดึงดูดความสนใจและมีลักษณะซ้ำซากจำเจ

ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบปกติ สามารถแก้ปัญหาความซ้ำซากจำเจ และยังอาจดึงเอาผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือชนชั้นนำให้ต้องเข้ามาดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด (อย่างน้อยที่สุดก็ในช่วงเวลาหนึ่ง) ยุทธวิธีนี้เป็นแหล่งทางอำนาจที่สำคัญของขบวนการทางสังคม และนวัตกรรมของการต่อสู้ แต่ก็มีลักษณะที่ขาดความคงทนถาวร และง่ายต่อการนำไปสู่วิธีการใช้ความรู้แรง ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่ง ก็อาจนำกลับไปสู่ช่องทางการเมืองปกติ รวมทั้งยังมีต้นทุนทั้งด้านทรัพยากร ความเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนสูง และเรียกร้องความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบ วิธีการใหม่ ๆ

ดังนั้นประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ความสามารถในการขับเคลื่อนและสร้างสรรค์ของขบวนการทางสังคม กล่าวคือ การเลือกใช้วิธีการใดก็ตามไปในทิศทางที่จะดึงดูดผู้เข้าร่วม ผู้สนับสนุน สร้างและขยายเครือข่าย และสามารถสร้างกรอบโครงหลัก (Master Frame) ซึ่งต้องมีพื้นฐานอัตลักษณ์ร่วมของความเป็นขบวนการเดียวกัน ทั้งนี้กระบวนการที่กล่าวมาล้วนอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองหรือโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งแปรเปลี่ยนไปในช่วงเวลาต่าง ๆ ทำให้สิ่งที่ท้าทายขบวนการทางสังคม ก็คือ ความสามารถที่จะสร้าง ขยาย และรักษาโอกาสทางการเมืองเอาไว้

ตัวอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวที่ใช้วิธีการดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ขบวนการด้านสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิพลเมือง และขบวนการสิทธิสตรีที่ได้ผนวกและผสมผสานทั้ง 3 ยุทธวิธีข้างต้นในการเคลื่อนไหว จนสามารถรักษาความสนับสนุนทั้งจากผู้เข้าร่วมขบวนการและฝ่ายที่สาม ขณะเดียวกันก็สามารถท้าทายต่อฝ่ายที่เผชิญหน้าโดยขบวนการเหล่านี้สามารถเติบโตได้เป็นอย่างดีตลอดช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมาปัญหาบางประการในการศึกษายุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ควรตระหนัก คือ

ประการแรก ปัญหาในการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causality) กล่าวคือ การประเมินว่าสิ่งใดเป็นผลมาจากการกระทำของขบวนการทางสังคม และอะไรคือตัวแปรหรือปัจจัยในการอธิบายผลที่เกิดขึ้น เนื่องจากบางครั้งผลสำเร็จก็ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงที่มีกระบวนการระดมหรือ

การเคลื่อนไหวประท้วงเสมอไป แต่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงที่ขบวนการก้าวสู่วงจรการเคลื่อนไหวแบบ “ขาลง” คือ ไม่มีการระดมหรือกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วง โดยผลสำเร็จนั้นอาจจะเกิดขึ้นได้จากการที่ผู้มีอำนาจทางการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายมาในทิศทางที่เห็นด้วยกับจุดหมายของขบวนการทางสังคม

ประการที่สอง ยุทธวิธีการต่อสู้มีลักษณะเป็น “ศิลป์” มากกว่า “ศาสตร์” ดังนั้น การหาข้อสรุปตายตัวว่ายุทธวิธีใดเหมาะสมมากกว่ายุทธวิธีใดจึงทำได้ยาก เช่นเดียวกับการพยายามสรุปว่าการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันนั้นใช้ยุทธศาสตร์การต่อสู้ในลักษณะของยุทธวิธีไร้การท้าทายระบบปกติ หรือวิธีแบบสายกลาง ขณะที่การเมืองแบบขบวนการทางสังคมใช้ยุทธวิธีขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ ดังนั้น ในการศึกษาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงวงจรการเคลื่อนไหว (Cycle of Protest) ของขบวนการทางสังคมด้วย

ประการที่สาม ปัญหาความหลากหลายของตัวกระทำและยุทธวิธี กล่าวคือ ผลสำเร็จของขบวนการทางสังคมนั้น ไม่ได้มาจากตัวกระทำและยุทธวิธีเดียว เนื่องจากขบวนการทางสังคมเองก็มีลักษณะเป็นตัวกระทำที่สลับซับซ้อน ประกอบไปด้วยองค์กรที่หลากหลายหรือมีหลาย ๆ องค์กร ซึ่งมียุทธวิธีการเคลื่อนไหวประท้วงและจุดหมายที่แตกต่างกันออกไป ขณะเดียวกันขบวนการทางสังคมก็มีพันธมิตรที่หลากหลาย ทั้งพรรคการเมือง ตัวกระทำทางสาธารณะอื่น ตัวอย่างเช่น ในกรณีขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง นโยบายของบางพรรคการเมืองหรือบางนโยบายของรัฐบาลที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวในยุคนั้น ๆ ก็อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของขบวนการแตกต่างกันออกไป ผลสำเร็จหรือล้มเหลวที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มาจากส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง แต่มาจากหลายตัวกระทำและมาจากหลายแหล่งที่มาซึ่งความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นในการศึกษาจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และระบบการดำรงอยู่ของพันธมิตร รวมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ด้วย ในประเทศไทยปัจจุบัน แม้การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีขัดขวาง และทำลายต่อระบบการเมืองปกติของขบวนการทางสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นการเคลื่อนไหว ในระดับที่ถูกต้องตามกฎหมาย และสอดคล้องกับบรรทัดฐานของระบอบประชาธิปไตย แต่ก็มักจะถูกเหมารวมว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ผิดและละเมิดต่อกฎหมาย สาเหตุหนึ่งมาจากการที่ทั้งสาธารณชนและรัฐ ต่างก็มองว่าลักษณะและกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่บุกรุกทรัพย์สินของรัฐ เช่น การเข้าไป นั่งหรือยืนประท้วง การเผาหุ่นนักการเมือง การทำพิธีสาปแช่ง หรือการชุมนุมประท้วงหน้า ทำเนียบรัฐบาลนั้นเป็นการคุกคาม เป็นความรุนแรง และขัดต่อหลักกฎหมาย และอีกสาเหตุหนึ่งอาจมาจากการที่สาธารณชนไม่คุ้นเคยกับลักษณะและกิจกรรมการเคลื่อนไหวดังกล่าว หรือไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น ถึงแม้การเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีดังกล่าวจะเป็นการ

แสดงออกถึงการท้าทายต่อระบบปกติที่มีอยู่ และเป็นการเคลื่อนไหวโดยสันติวิธีอย่างสงบ ไร้ความรุนแรง รวมทั้งเป็นไปตามสิทธิในการชุมนุมซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วินารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินและวิธีการแก้ไขของเกษตรกร ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร ด้วยแบบสอบถาม จำนวน 452 ตัวอย่าง และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน (Key Informant) จำนวน 8 ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์การถดถอยมัลติโนเมียลโลจิสติก (Multinomial Logistic Regression) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 49 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ครัวเรือนมีหนี้สินในปัจจุบันเฉลี่ย 20,112 บาท สาเหตุในการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่มาจากค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบกิจกรรมการเกษตร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการแก้ไขปัญหานี้สินในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ (ก่อน พ.ศ. 2540) โดยการกู้ยืมเงินนอกระบบ ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยการลดต้นทุนการผลิต และในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2544 - 2548) ยังคงใช้วิธีการลดต้นทุนการผลิตเป็นหลัก แม้ว่าครัวเรือนมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินที่หลากหลายวิธีมากขึ้น แต่วิธีแก้ไขปัญหานี้สินที่เกษตรกรคิดว่าดีที่สุด คือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร โดยจำแนกวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินแบ่งเป็น 3 วิธีคือ การแก้ไขในภาคเกษตร การแก้ไขนอกภาคเกษตร และการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน จำนวนแรงงานที่ออกนอกภาคเกษตร และการใช้เทคโนโลยีในการผลิต มีความสัมพันธ์กับวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ เกษตรกรควรเน้นการพึ่งพาตนเองและลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นลงในส่วนของการภาครัฐ ควรต้องเร่งขยายการให้สินเชื่อชนบทให้มากขึ้นและเพียงพอกับความต้องการ เพื่อแก้ปัญหาการขาดเงินทุนที่จะใช้ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร มีการพัฒนาทุนทางสังคมในหมู่บ้านในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์แบบต่าง ๆ การติดตามตรวจสอบ

การใช้จ่ายเงินงบประมาณของรัฐตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกร ซึ่งจะสามารถเพิ่มรายได้และลดความเสี่ยงในภาคการเกษตรลงได้

เดชิวรัฐ วรรณภรณ์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหานี้สินของชนชั้นชาวนาไทย กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า รัฐไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายในการอุดหนุนส่วนเกินจากประชาชนโดยเปลี่ยนแปลงจากการเก็บภาษีจากผลผลิตมาเป็นเงินตรา หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความแตกต่างของชนชั้นชาวนาก็ยังไม่ได้ยุติลง ปริมาณของชาวนาที่สูญเสียที่ดินและยากจนก็มีเพิ่มขึ้นและด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจนอกเหนือจากการปลูกข้าวที่ต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้เกิดแรงบีบคั้นต่อการผลิตซ้ำแบบธรรมดาซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันชาวนาส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนรูปแบบการใช้แรงงานเปลี่ยนจากแรงงานความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติมาเป็นการจ้างแรงงานผ่านเงินตราแทน ดังนั้น จึงทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตราในหมู่บ้านมากขึ้น เกษตรกรหันไปผลิตสินค้าเฉพาะอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของระบบทุนนิยมแห่งชาติเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเข้าไปอยู่ในวงจรของสินค้าทุน และเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเข้าไปสู่วังวนของปัญหาหนี้สิน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วอาจกล่าวได้ว่าสาเหตุของการเป็นหนี้ของกลุ่มชนชั้นชาวนานั้น เป็นผลมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในเป็นผลมาจากตัวเกษตรกรเอง

เฉลิมชาติ ระยับ (2554 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการเคลื่อนไหวของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในกลุ่มเกษตรกรตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงกระบวนการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 ไปสู่การปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกรตำบลหัวถนน และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 ไปสู่การปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกรตำบลหัวถนน การเก็บข้อมูลด้วย 2 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์การสำรวจเอกสาร มุ่งรวบรวมข้อมูลในประเด็นนอกเหนือจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งจะใช้ข้อมูลในการตรวจสอบผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งจะใช้อีกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง และการสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ การวิเคราะห์สาเหตุ

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีความสำคัญมาก อันจะมีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของกระบวนการนโยบาย โดยเฉพาะผู้มีอำนาจกำหนดนโยบาย ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่จะส่งผลทำให้

กระบวนการนโยบายสาธารณะนั้นให้คุณให้โทษแก่กลุ่มบุคคลใดก็ได้ กล่าวได้ว่าผู้มีอำนาจกำหนดนโยบายจะเข้ามามีบทบาทในพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ฝ่ายหลัก ๆ คือ นักการเมือง นายทุน และกลุ่มเกษตรกร ในกลุ่มรัฐบาลและนักการเมืองนั้น กล่าวได้ว่าเป็นพันธมิตรในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทั้งในขั้นของการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะในขั้นของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น หากนโยบายดังกล่าวสามารถที่จะขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว นั้นย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร เพราะจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คือ การฟื้นฟูชีวิตของเกษตรกร สำหรับการแก้ไขปัญหาหนี้สินนั้นเป็นเพียงส่วนการแก้ไขเฉพาะหน้าเพื่อมุ่งไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่เกษตรกร ดังนั้นหากโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป นั้นย่อมหมายถึงความสามารถในการผลิตย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย อันอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิต ความขัดแย้งระหว่างความสามารถในการผลิตกับความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิต อาจเป็นมูลเหตุแห่งการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงปฏิกิริยาของรูปแบบการผลิต และก็เป็นมูลเหตุพื้นฐานแห่งการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั้นย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต ซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้รับการส่งเสริมให้เกษตรกรที่เข้าร่วมกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรปฏิบัติ กล่าวคือ เกษตรกรหลายคนได้ส่งเสริมให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากเดิมที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีหรือใช้สารเคมีเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิต โดยพยายามส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำการผลิตแบบพึ่งตนเอง ภายใต้แนวคิดเกษตรกรอินทรีย์และการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิต แน่แน่นอนว่าหากเกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ตามที่เกณนำเกษตรกรชี้แนะแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อธุรกิจทางการเกษตรของกลุ่มนายทุนภาคการเกษตรที่เคยได้ผลประโยชน์อย่างมากมาจากการแสวงหาส่วนเกินทางการผลิตในภาคเกษตรกรรม ทั้งในส่วนของการเป็นผู้ประกอบการปัจจัยในการผลิตและการได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการค้าขายผลผลิตของเกษตรกร โดยนายทุนเหล่านี้ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญในการดำเนินกิจการทางการเมืองของนักการเมือง ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีความพยายามของฝ่ายการเมืองและนายทุนที่จะเข้ามาแทรกแซงการบริหารงานของคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรมาโดยตลอด และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรผู้ซึ่งต้องการให้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรขับเคลื่อนและช่วยเหลือเกษตรกรนั้น กลับต้องรอคอยอย่างมีความหวังแต่สุดท้ายการแก้ไขปัญหาหนี้สินต่าง ๆ ของเกษตรกร ก็ต้องประสบกับความล้มเหลวมาโดยตลอด การชุมนุมเรียกร้องและกดดันรัฐบาล จึงเป็นทางออกสุดท้ายที่รัฐบาลจะหันมาให้ความสนใจกับปัญหาของเกษตรกร ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีการชุมนุมเรียกร้องของ

กลุ่มเกษตรกรมาโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อหวังว่าหากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาที่มีอยู่จะได้รับการแก้ไขอันจะมีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น ซึ่งหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างความเท่าเทียมระหว่างชนชั้นเกษตรกรและชนชั้นอื่นในสังคมไทย

จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะ คือเสนอแนะให้กลุ่มเกษตรกร มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่มโดยจัดให้มีการประชุมรับทราบปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกกลุ่ม อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง สร้างความเข้มแข็งของกลุ่มโดยการจัดตั้งสหกรณ์ ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม ในการมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น โดยเฉพาะในระดับสถาบันครอบครัวต้องส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนก้าวข้ามพ้นจากวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยใช้วิธีการแบบบูรณาการ (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นในการนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยจะแบ่งหัวข้อหลักดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้
 - 1.1 การกำหนดประชากร
 - 1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 1.3 การตรวจสอบข้อมูล
 - 1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 1.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การตรวจสอบข้อมูล
 - 2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้เป็นเป้าหมายการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 70 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม การสร้างเครื่องมือและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 สังเคราะห์ข้อมูล และดำเนินการสร้างข้อคำถาม โดยการรวบรวมคำสำคัญ of แนวคิดที่ศึกษามาเขียนเป็นคำนิยามศัพท์ แล้วจึงสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับคำนิยามศัพท์ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ที่จำเป็นให้ครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน

2. องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย

องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยเนื้อหาสรุป ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิด (Close-ended) และเลือกตอบ (Check-list) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ อาชีพ สถานภาพ ระดับการศึกษา หนี้สินในครัวเรือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อปัจจัยเชิงทรัพยากรต่อกลุ่มเกษตรกรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรด้านทรัพยากรที่ใช้มีประเด็นดังนี้

1. เงินและข้าวปลาอาหาร 4 ข้อ
2. กำลังคน 3 ข้อ
3. สื่อในการชุมนุมเคลื่อนไหวมีการ 8 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิด (Close-ended) และเลือกตอบ (Check-list) เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

1. ประเด็นความเคลื่อนไหว 4 ข้อ
2. ยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหว 4 ข้อ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยใช้คำถามปลายเปิดวิเคราะห์โดยวิธีการหาความเรียงและสรุปผล

3. วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือ

3.1 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เนื้อหา สำนวนภาษา และความเหมาะสม แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำเพิ่มเติม

3.2 นำเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ขอคำแนะนำและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ดังภาคผนวก ก) พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา เมื่อรับเครื่องมือกลับคืนจากผู้เชี่ยวชาญ นำข้อแก้ไขทั้งหมดมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

3.3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปเก็บข้อมูล (Try-Out) จำนวน 30 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 99) ซึ่งค่าทางสถิติมีค่า 0 - 1.00 ค่าที่ใช้ได้ต้องเกิน 0.70 จากผลการวิเคราะห์ได้ค่า $\alpha = 0.99$

3.4 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการหาค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

การตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ น่าเชื่อถือและมีความเที่ยงตรง การตรวจสอบข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยจะใช้วิธีการ ดังนี้

1. การตรวจสอบความถูกต้องโดยนำข้อมูลที่รวบรวมจากแบบบันทึกประจำวัน ผลการ สัมภาษณ์ การสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบและตรวจสอบโดยยึดหลักสามเส้า (Triangulation) ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) และด้าน วิธีการ (Methodological Triangulation) เพื่อเป็นการเสริมจุดแข็งของข้อมูลแต่ละชุด จากการ ดำเนินการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร หรือการสัมภาษณ์ซ้ำโดยเปลี่ยนเวลาและสถานที่ ในการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันข้อมูลในเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน และเพื่อเกิดความเชื่อมั่นในข้อมูล ของผู้ให้สัมภาษณ์ ควรใช้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน มีความคิดเห็นในทางที่เห็นด้วยคัดค้าน และวางตัวเป็นกลาง

2. การเปรียบเทียบจากการใช้ทฤษฎีและแนวคิดหลาย ๆ ชุด (Triangulation Theories) เป็นการไข่มุมมองด้านทฤษฎีหลาย ๆ ชุด เข้าไปมองสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่ต้องศึกษา เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแบบ คือ จากประสบการณ์ เอกสารและจากการ สังเกตการณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำหนังสือจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถึงประธานกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล
2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2556
3. หลังจากนั้นผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือกแบบสอบถามเฉพาะที่ตอบครบถ้วนสมบูรณ์ และนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในภาคินพนธ์ฉบับนี้เป็นการตีความโดยใช้แนวคิดดังต่อไปนี้

1. เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จัดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยผู้วิจัยได้เห็นหลาย ๆ เหตุการณ์และได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้วก็สามารถลงมือเขียนเป็นประโยคหรือข้อความเพื่อสร้างข้อสรุปได้ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีหรือเพื่อตอบปัญหาของการวิจัย ข้อมูลที่ไม่ต้องการจะถูกกำจัดออกไปได้
2. การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ เพื่ออธิบายถึงวิธีการสร้างเครือข่ายในการผลักดันนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 ตลอดจนถึงการสร้างเครือข่ายของภาคประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่อรองและกดดัน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง
3. การวิเคราะห์สาเหตุ เพื่ออธิบายถึงปัจจัยด้านเนื้อหาบริบท ปัจจัยด้านทรัพยากร กระบวนการเคลื่อนไหว ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย สำหรับการวัดระดับความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม สร้างขึ้นตามลักษณะการสร้างแบบวัดทัศนคติที่เรียกว่า (Likert Scale) โดยมีตัวเลือกตอบแบบ 5 ระดับ โดยในแต่ละระดับกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนนความต้องการ	ระดับคะแนน
ระดับเห็นด้วย/เป็นประจำทุกครั้ง	5
ระดับค่อนข้างเห็นด้วย/บ่อย ๆ ครั้ง	4
ระดับไม่แน่ใจ/ปานกลาง	3

ระดับค่อนข้างไม่เห็นด้วย/นาน ๆ ครั้ง 2

ระดับไม่เห็นด้วย/ไม่เคย 1

ในการตีความช่วงค่าเฉลี่ยจะแบ่งคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2555 : 255)

คะแนนระหว่าง 4.20 - 5.00	แสดงว่า	เห็นด้วยมาก
คะแนนระหว่าง 3.40 - 4.19	แสดงว่า	เห็นด้วย
คะแนนระหว่าง 2.60 - 3.39	แสดงว่า	ไม่แน่ใจ
คะแนนระหว่าง 1.80 - 2.59	แสดงว่า	ไม่เห็นด้วย
คะแนนระหว่าง 1.00 - 1.79	แสดงว่า	ไม่เห็นด้วยมาก

4. การทดสอบสมมติฐาน จะทดสอบโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสหสัมพันธ์ คือ ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's D Correlation = r) วิธีการวิเคราะห์แบบสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันจะใช้เกณฑ์ดังนี้

ค่าสหสัมพันธ์	การตีความ
0.01 - 0.25	มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำ
0.26 - 0.50	มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง
0.51 - 0.75	มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง
0.76 - 1.00	มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก
0.00	ไม่มีความสัมพันธ์
(-0.01) - (-0.25)	มีความสัมพันธ์เชิงลบระดับต่ำ
(-0.26) - (-0.50)	มีความสัมพันธ์เชิงลบระดับปานกลาง
(-0.51) - (-0.75)	มีความสัมพันธ์เชิงลบระดับสูง
(-0.76) - (-1.00)	มีความสัมพันธ์เชิงลบระดับสูงมาก

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัย มีดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าร้อยละ

1.2 ค่าคะแนนเฉลี่ย (μ)

1.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึก (ตามภาคผนวก) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-informants)

1. นางเพ็ญ ธรรมเกษร รองประธานกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี
2. นายถนอม คงสอน เลขานุการกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี
3. นายสนิท เจนทนา ประธานกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี้จะใช้รูปแบบดังนี้ การตรวจสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้การตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อเพิ่มเติมคำอธิบายตารางจากการสำรวจให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษานำเสนอผลการศึกษา เรื่อง ทักษะจิตของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากร และกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

μ	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย
σ	แทน	ส่วนความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	แทน	จำนวนประชากร

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของพื้นที่ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อาชีพ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา หนี้สินในครัวเรือน

ตอนที่ 3 การระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางการผลักดันนโยบายแก้ไขหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในทักษะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 4 กระบวนการการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทักษะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 บริบทพื้นที่ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

บริบททางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

“ตำบลวังแซ้ม” เป็นชุมชนดั้งเดิมในอดีตที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ที่มาของชื่อชุมชนตามคำบอกเล่า ตำบลวังแซ้ม เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวชอง และต่อมามีชาวจีนร่วมด้วยวัง หมายถึง กุ้งน้ำที่มีความลึก น้ำหมุนวน แซ้ม เพี้ยนมาจากคำว่า แซม ซึ่งชาวชองเรียกว่า วังเจ็กต่อเรือชุมชนส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมือง หรือที่เรียกว่า “ชอง” ซึ่งเป็นเชื้อสายจากเขมร-มอญ และเขมร-ไทย และยังมีชาวจีนเข้ามาค้าขายบ้าง มีชาวเขมรที่โยกย้ายอพยพมาจากประเทศเขมรบ้าง ปัจจุบันกลายเป็นชนพื้นเมืองไปแล้ว ชาวบ้านตำบลวังแซ้มอาศัยกันอยู่แบบเครือญาติ ความเป็นอยู่ของชุมชนจึงยังเป็นลักษณะของเครือข่ายชุมชน ในอดีตมีการ “เอาแรง” เป็นการกระทำที่ชาวบ้านไปช่วยกันทำงานให้แล้วเสร็จ เมื่อช่วยเสร็จแล้วต้องมีการ “ใช้แรง” เป็นการมาช่วยกันทำงานคืน การลงแขกกันทำนา หรืองานบุญต่าง ๆ รวมทั้งการนับถือผี ก็จะมาเอาแรงกัน ฟังพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนทรัพยากรแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน ชุมชนตำบลวังแซ้ม ยังคงมีการคงไว้ซึ่งสังคมในชนบท ความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติแน่นแฟ้น และต่อมามีการอพยพคนนอกพื้นที่เข้ามาทำมาหากิน เป็นคนแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก (ระยอง จันทบุรี) และคนทางอีสานบ้าง สังคมตำบลวังแซ้มยังคงเป็นสังคมชนบท ทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีความแน่นแฟ้นตามวัฒนธรรมของไทย และเป็นลักษณะของเครือข่ายชุมชนอยู่ (เฉลิมชัย เลขาญจน์, สัมภาษณ์, 2556)

บริบททางด้านเศรษฐกิจชุมชน

“ช่วยเหลือตัวเองมาตลอด” เป็นคำกล่าวที่ชาวบ้านบอกกล่าวให้ฟัง มีการปรับตัวให้เข้ากับความเป็นอยู่ เช่น ใช้ใบไม้ ใบระก้ามุงเป็นหลังคา การหาของป่าเพื่อประทังชีวิต ถ้าเหลือจึงก็นำเอาไปแลกเปลี่ยนกันในระบบเครือญาติก่อน หากยังเหลืออีกก็นำเอาไปแลกเปลี่ยนหรือขายกับชุมชนอื่น เวลาเจ็บป่วยก็ใช้รากต้นไม้ ใบไม้ เป็นสมุนไพรแทนการรักษาโรคต่าง ๆ มีหมอสมุนไพรพื้นยา ปัจจุบันยังคงมีอยู่บ้าง ความเป็นอยู่ยังเน้นระบบเครือญาติ - ชุมชน - วัด ทำให้ระบบเครือญาติมีผลต่อความเป็นอยู่ของตนเอง วัดจึงเป็นศูนย์กลางรวมในการทำกิจกรรมของชาวบ้านในเวลาต่อมา รวมถึงการปรับทุกข์ต่าง ๆ ก็สามารถเดินทางไปที่วัดได้ เจ้าอาวาสจึงเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของชุมชน หากมีปัญหาชาวบ้านก็มักจะเข้าวัดเพื่อขอคำปรึกษาอยู่เสมอ มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จากระบบเครือญาติก็เริ่มขยายออกไปสู่ระบบสังคมภายนอก โดยมีการพบปะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสำหรับการพบปะพูดคุยหรือประชุมต่าง ๆ วัดจึงเปรียบเสมือนศูนย์กลางของชาวบ้าน เวลาถึงงานก็มารวมตัวสังสรรค์เริ่มเปิดกว้างมากขึ้น มีเจ้าอาวาสวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เมื่อมีถนนหนทาง ไฟฟ้าก็เริ่มเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านจึงรู้สึกดีขึ้น สะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม จนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตไปแล้ว การที่มีถนนหนทาง มีไฟฟ้า ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจเริ่มมีการทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าขายจากที่ทำการเพื่อการแลกเปลี่ยนเท่านั้น ไฟฟ้าเข้ามาก็เริ่มมีสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้ามาด้วย มีสินค้าฟุ่มเฟือยเข้ามาขายในชุมชน โดยมีทั้งการขายสดและผ่อน เช่น ทีวี ตู้เย็น พัดลม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า และอื่น ๆ แต่ละครัวเรือนเริ่มมีความต้องการสินค้าประเภทนี้เพิ่มมากขึ้น เพราะจะรู้สึกถ้าสมัยหากไม่ได้ใช้สินค้านั้น เมื่อมีความต้องการใช้ในสินค้าใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ย่อมต้องลงทุนในอาชีพเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งแน่นอนว่าการลงทุนบางครั้งมันก็ไม่ได้ผลกำไร และบางครั้งก็ขาดทุน การที่จะหาเงินมาลงทุนคืนก็ต้องกู้ ต้องหาเงินมากขึ้น ต้องออกหางานทำเพื่อหาเงินมาเพื่อหาเงินมาเพื่อการใช้จ่ายในสินค้านั้น เริ่มออกหางานทำนอกพื้นที่ เริ่มตั้งถิ่นฐานออกไปหางานทำนอกพื้นที่ จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านตำบลวังแซ้มส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นหนี้ ธ.ก.ส. ส่วนเรื่องหนี้ในระบบก็มีบ้างเหมือนกัน แต่น้อยมากเมื่อเทียบกับการกู้ยืมของ ธ.ก.ส. (เฉลิมชัย เลขาณูจน์. สัมภาษณ์. 2556)

ในชุมชนมีหน่วยงานราชการ คือ อนามัยและโรงเรียน ปัจจุบันมีอนามัย 1 แห่ง และมีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง การศึกษาดังเดิมเป็นการศึกษาตามวัดวาอาราม ส่วนที่ทางท่ามาหากินของชาวบ้านส่วนมากเป็น สล.1/สปก. มีการท่ามาหากินเท่าไรก็ได้ที่ครอบครองเท่านั้น ปัจจุบันมีการแบ่งแยกออกไปให้ลูกหลานท่ามาหากิน ที่ดินไม่มีการจับจองไว้ซื้อหรือขาย กรรมสิทธิ์ที่ดินนั้นส่วนใหญ่ยังเป็นที่ดินของรัฐ บ้างเป็นที่ สปก/นส3 น้อยรายที่จะมีโฉนดเป็นของตัวเอง เนื่องจากเป็นพื้นที่จับจอง และเมื่อถึงเวลาต้องออกโฉนดบางส่วนไม่กล้าที่จะไปจดทะเบียนเพราะไม่อยากจะเสียภาษี บ้างก็ไม่เข้าใจกับระบบการจัดการต่าง ๆ ของหน่วยงานของรัฐ ที่ดิน สล.1/สปก. เหล่านี้ก็สามารถนำไปเข้าธนาคารเพื่อทำการกู้เงินมาลงทุนได้ เมื่อทุกอย่างพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปการใช้เงินตราจึงมีมากขึ้นชาวบ้านจึงเริ่มมีการนำที่ดินเหล่านั้นไปเข้าธนาคารเพื่อนำเงินไปลงทุนในอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา การทำสวน การทำสวนผลไม้ และอื่น ๆ แต่กระนั้นการพัฒนาเป็นหนี้ในระบบยังคงมีอยู่น้อย

บริบททางด้านการเมืองการปกครองของชุมชน

การปกครองในอดีตของชุมชนวังแซ้มจะเป็นการช่วยเหลือกัน พึ่งพากัน เวลาเกิดปัญหา ก็จะมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเน้นการดูแลตนเองเป็นหลัก แต่ถ้าเป็นปัญหาใหญ่ที่ไม่สามารถแก้ไขกันเองได้นั้น ชาวบ้านจะพากันไปที่วัดเพื่อให้เจ้าอาวาสหรือพระวัดนั้น ๆ ช่วยแก้ปัญหา และอีกแบบหนึ่ง คือ จะมีคนที่มีลักษณะเด่น ๆ เช่น จริ่งใจ นักเลงโบราณ ชื่อศักดิ์ที่ชาวบ้านยกให้เป็นคนคอยดูแลทุกข์สุขของชุมชน

ต่อมา มีการปกครองรูปแบบ “นายบ้าน” ซึ่งเป็นศูนย์กลาง โดยยึดระบบเครือญาติ เป็นส่วนใหญ่ ใครมีญาติมาก มีที่ทางเยอะ บวกกับความศรัทธาของชาวบ้านก็จะได้เป็นผู้นำหรือ เป็นนายบ้าน มีบทบาทหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยชาวบ้านจะช่วยกันดูแล ตนเองก่อน เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนที่แก้ไขไม่ได้ก็จะให้นายบ้านคอยช่วยเหลือดูแลแก้ไข

หลังจากนั้นเริ่มมีพระราชบัญญัติท้องที่ (พ.ศ. 2457) จึงมีปรับเปลี่ยนมาเป็นการปกครองที่มี รูปแบบมากขึ้น คือ เริ่มมีขุนเป็นหัวหน้าในการปกครอง ต่อมาการปกครองท้องที่เริ่มเข้ามาในสมัย ปี 2489 กำหนด ผู้ใหญ่บ้านเริ่มมีบทบาทดูแลมากขึ้น เริ่มมีการแบ่งแยก แยกแยกออกเป็นพรรค เป็นพวก เริ่มมีอิทธิพลเข้ามาในหมู่บ้าน จากการปกครองโดยขุนก็เปลี่ยนมาเป็นระบบ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีการแบ่งพื้นที่กันดูแล เดิมการแบ่งเขตการปกครองแบ่งออกเป็นแขวง ต่อมา เปลี่ยนเป็นตำบล โดยมี กำหนดหมู่บ้าน เป็นกำหนดคนแรก จำนวนหมู่บ้านแบ่งพื้นที่การปกครอง ออกเป็น 12 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านแดงเม หมู่ที่ 2 บ้านวังแซ้ม หมู่ที่ 3 บ้านพญาบน หมู่ที่ 4 บ้านขนุน หมู่ที่ 5 บ้านขนุน หมู่ที่ 6 บ้านขนุน หมู่ที่ 7 บ้านปึก หมู่ที่ 8 บ้านแดงเม หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งตลาด หมู่ที่ 10 บ้านแก่งหมู่ที่ 11 บ้านพญาล่าง หมู่ที่ 12 บ้านวังแซ้ม มีประชากรทั้งสิ้น 4,046 คน แยกเป็น ชาย 1,979 คน เป็นหญิง 2,067 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,345 ครัวเรือน โดยทั่วไป พื้นที่ เป็นที่ราบ มีภูเขาบางส่วน มีแม่น้ำจันทบุรีไหลผ่านตำบลเป็นสายหลักเหมาะแก่การเกษตรกรรม ทำสวน ทำนาชุมชนอยู่อาศัยกระจายทั่วทั้งตำบลไม่หนาแน่น

พ.ศ. 2540 องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. เริ่มตั้งขึ้น อบต. เริ่มเข้ามามีบทบาท และเริ่มมีมากขึ้น จากการทำงานใกล้ชิดกับประชาชน และดูแลประชาชนทุกอย่างหากเดือดร้อน นำความเจริญมาสู่ชุมชนและชาวบ้านมากขึ้น ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญ รวมตัวเป็นกลุ่มก้อน เป็นองค์กรให้ความร่วมมือกับ อบต. เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน แต่มีการได้พูดคุยกันไว้บ้างแล้ว ถึงจะยังไม่มีการจัดตั้งก็ยังคงมีการใช้วัด สถานีอนามัยชุมชน โรงเรียน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนในการพัฒนาเพื่อความเป็นอยู่ร่วมกัน (เทศบาลตำบลวังแซ้ม, ออนไลน์, 2556)

บริบททางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

เนื่องจากคนในชุมชนตำบลวังแซ้มดั้งเดิมเป็นชาว “ชอง” จึงมีวัฒนธรรมความเชื่อของ การนับถือผี การนับถือบรรพบุรุษอยู่มาก เช่น ผีหิ้ง, ผีสาว (ผีประจำหมู่บ้าน), ผีเรือน (ผีที่ดูแลบ้าน) ซึ่งแต่ละผืนั้นจะเกี่ยวกับความเชื่อในด้านต่าง ๆ เช่น “ผีหิ้ง” จะเล่นกันในเวลากลางคืนจนถึงเข้า นิยมเล่นช่วงเดือนแปด เดือนเช่นไหว้จะประกอบด้วย ไก่ เหล้า ขนมห่มแดงต้มขาว ลักษณะ จะเกี่ยวกับการเคารพบรรพบุรุษขอให้ช่วยคุ้มครองไม่ให้เจ็บไข้ป่วย ซึ่งบรรพบุรุษทุกบ้านจะมีผีหิ้ง

สำหรับตั้งให้ผีบรรพบุรุษ เป็นที่สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ คຸ້ມກອງลูกหลานและความเป็นอยู่ของคนในบ้าน

นอกจากชาวซองจะนับถือผี แล้วยังศรัทธาในพุทธศาสนา หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็น การเชื่อมโยงระหว่างการนับถือผีและศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วยกัน และดำรงสืบต่อกันมา ทั้งการนับถือ และนับถือพุทธนั้น ส่วนแต่เกี่ยวข้องกันทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันหลงเหลือวัฒนธรรม เหล่านี้บางหมู่บ้านเท่านั้น เนื่องจากการกลืนวัฒนธรรมจากคนต่างถิ่น และการที่ส่งลูกหลาน เข้าไปเรียนในเมืองจึงทำให้ไม่มีคนสืบทอดทางวัฒนธรรม

พระภูมิ การตั้งศาลพระภูมิต้องตั้งไว้นอกบ้าน ศาลพระภูมิจะมี 4 เสาไว้ค้อยปกป้อง คຸ້ມກອງ เจ้าที่ จะตั้งศาลเจ้าไว้นอกบ้าน ศาลเจ้าที่นี้จะมีเสาเดียว ทั้งสามศาลจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีว่าจะช่วยปกป้อง คຸ້ມກອງ รักษาให้ทุกคน ปลอดภัย และจะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีการนับถือศาสนาพุทธ ผี และพราหมณ์ควบคู่กันไป โดยจะ เห็นได้จากการเข้าวัดทำบุญ การรักษาศีล อีกทั้งการประกอบพิธีการต่าง ๆ หลากหลายศาสนา ปะปนกันไป สำหรับระบบการอุปถัมภ์เป็นระบบที่เกิดขึ้นมาเมื่อเริ่มมีถนนดินลูกรัง และต่อมา มีไฟฟ้าเข้ามาสู่ชุมชนเริ่มพบมากขึ้น เริ่มมีการใช้วิทยุมือถือ ต่อมาพัฒนาเป็นโทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์มือถือ ซึ่งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ มีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น แต่ถึงอย่างไร วิถีชุมชนแบบชาวบ้านเดิม ๆ ก็ยังมีให้เห็นอยู่ถึงแม้เกิดความอยากได้ แต่ถ้ายังไม่มีเงินก็ยังไม่ซื้อ ยังคงให้วิทยุมือถือแบบเดิม ๆ ไปก่อน ใช้จ่าย ประหยัดและสะดวกกว่ากัน จะเห็นได้ว่าถึงแม้ ปัจจุบันจะเป็นยุคโลกาภิวัตน์แล้ว แต่ชุมชนตำบลวังแซ้มก็ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน แต่โบราณ ความเป็นอยู่อย่างเครือญาติ ดังนั้น ชุมชนตำบลวังแซ้มจึงเป็นชุมชนที่น่าอยู่อีกชุมชนหนึ่ง ซึ่งหาได้ยากในสังคมไทยปัจจุบัน (เฉลิมชัย เลขกาญจน์. สัมภาษณ์. 2556)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (N = 70)	ร้อยละ
ชาย	52	74.30
หญิง	18	25.70
รวม	70	100.00

จากตาราง 1 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 74.30 กลุ่มประชากรเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 25.70

ตาราง 2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน (N = 70)	ร้อยละ
เกษตรกรกรม	69	98.60
หัตถกรรม	1	1.40
รวม	70	100.00

จากตาราง 2 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรกรม จำนวน คิดเป็นร้อยละ 98.60 กลุ่มประชากรอาชีพหัตถกรรม จำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.40

ตาราง 3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	65	92.90
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	7.10
รวม	70	100.00

จากตาราง 3 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 92.90 มัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 7.10

ตาราง 4 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพสมรส

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	17	24.30
สมรสอยู่ด้วยกัน	51	72.90
สมรสแยกกันอยู่	2	2.90
รวม	70	100.00

จากตาราง 4 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.30 สมรสอยู่ด้วยกัน 51 ราย คิดเป็นร้อยละ 72.90 สมรสแยกกันอยู่ จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.90

ตาราง 5 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามหนี้สินในระบบในครัวเรือน

เป็นหนี้	จำนวน	ร้อยละ
ธ.ก.ส.100,001 บาทขึ้นไป	50	71.40
กองทุนหมู่บ้าน100,001บาทขึ้นไป	1	1.40
สหกรณ์100,001บาทขึ้นไป	12	17.10
สองสถาบันขึ้นไป	7	10.00
รวม	70	100.00

จากตาราง 5 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหนี้ ธ.ก.ส. เป็นเงิน100,001 บาทขึ้นไป มีจำนวน 50 รายคิดเป็นร้อยละ71.40 เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านเป็นเงิน 100,001บาทขึ้นไป มีจำนวนคิดเป็นร้อยละ1.40 เป็นหนี้สหกรณ์เป็นเงิน 100,001 บาทขึ้นไปมีจำนวน คิดเป็นร้อยละ 17.10 เป็นหนี้สองสถาบันขึ้นไปจำนวน 7 รายคิดเป็นร้อยละ10.00

ตำบลวังแซ้มมีครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นไม่มากนัก ในขณะที่เนื้อที่ครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนลดลง ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ยังคงเป็นเจ้าของที่ดินทำการเกษตร โดยมีรายได้จากการผลิตทางการเกษตรซึ่งเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันหนี้สินของครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งหนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้เพื่อการเกษตร และเป็นหนี้ในระบบเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับมีหนี้สินเพิ่มเติมจากการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าของรัฐบาล เพื่อให้เกษตรกรนำไปลงทุนประกอบอาชีพเสริมหรือขยายการผลิต จึงมีผลให้มูลหนี้ยังคงสูงอยู่ เกษตรกรส่วนหนึ่งไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ เพราะขาดหลักทรัพย์ และหรือผู้ค้ำประกันการกู้เงิน รัฐบาลจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้ดำเนินการโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสให้กับผู้ไม่มีทุนได้มีทุนในการประกอบอาชีพได้ เกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตราคาตกต่ำทำให้เกษตรกรขาดทุนมีหนี้เพิ่มมากขึ้น การที่จะให้เกษตรกรบริหารทุนที่ได้รับให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น รัฐบาลควรให้องค์ความรู้แก่เกษตรกรเหล่านี้ให้สามารถใช้ทุนที่ได้รับไปในการเพิ่มรายได้ให้กับตัวเอง อาทิเช่น ให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี การเกษตรสมัยใหม่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางเกษตร (เพ็ญ ธรรมเกษตร. สัมภาษณ์. 2556)

ตอนที่ 3 การระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวทางการผลักดันนโยบายแก้ไขหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในทัศนะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกเป็นตารางตามรายประเด็นของปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

เงินและข้าวปลาอาหาร	μ	σ	การตีความ	ลำดับที่
1. อาหารที่ใช้ในการชุมนุมมาจากการเก็บเงิน				
รายหัวสมาชิก	4.94	0.23	เห็นด้วยมาก	1
2. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาจากการเก็บเงิน				
รายหัวสมาชิก	4.88	0.36	เห็นด้วย	2
3. ค่าป้ายที่ใช้ในการเคลื่อนไหวมาจากการ				
ระดมเงินสมาชิก	4.87	0.41	เห็นด้วย	4
4. สมาชิกสมทบข้าวปลาอาหารแห้ง	4.87	0.41	เห็นด้วย	3
รวม	4.89	0.35	เห็นด้วย	-

จากตาราง 6 แสดงว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยในภาพรวมว่าการระดมทรัพยากรในแง่เงินและข้าวปลาอาหารสำหรับในการเคลื่อนไหวนั้นล้วนมาจากสมาชิกของกลุ่ม และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยมากในประเด็น เรื่องอาหารที่ใช้ในการชุมนุมมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก ส่วนประเด็นที่สมาชิกอยู่ในระดับเพียง เห็นด้วยนั้นมี 3 ประเด็นโดยเรียงลำดับดังนี้ 1) ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก 2) ค่าป้ายที่ใช้ในการเคลื่อนไหวมาจากการระดมเงินสมาชิก 3) สมาชิกสมทบข้าวปลาอาหารแห้ง

นับแต่พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2542 เป็นต้นมา สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้รับการจัดตั้งขึ้น

และมีการเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมครั้งแรกตามบทเฉพาะกาลในปลายปีเดียวกัน มีการประกาศรับสมัครสมาชิกกองทุนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2542 ต่อ พ.ศ.2543 มีเกษตรกรสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนประมาณ 5.5 ล้านคน ประมาณ 45,000 กลุ่ม ที่ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มสมาชิกจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในนาม สกต. คณะกรรมการกองทุนออกระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542) ที่เกิดความขัดแย้งแบ่งแยกอำนาจกันมาตลอดระยะเวลากว่า 5 ปี ของบรรดากลุ่มอำนาจผลประโยชน์ที่แฝงเข้ามาในรูปของ “ผู้แทนเกษตรกร และคณะกรรมการบริหาร” และการเข้าแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองด้วยการส่งคนของตนเข้ามาเป็น “เลขาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ” ผู้แทนเกษตรกรที่สมอ้างตัวเองว่าเป็น “ผู้นำองค์กรเกษตรกร” มิได้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของเกษตรกรมวลหมู่สมาชิกกองทุนแต่ประการใด ระเบียบ ข้อบังคับ จำนวนไม่น้อยถูกตราขึ้นเพื่อการสร้างฐานอำนาจของตนและกีดกันกลุ่มอื่น กล่าวโดยรวมก็คือ “ตลอดช่วง พ.ศ.2542 - 2545 ไม่มีการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนใด ๆ ที่เป็นรูปธรรม นอกจากการแบ่งแยกอำนาจกันเองของบรรดาผู้ที่สมอ้างตัวเองว่าเป็นผู้นำเกษตรกรและฝ่ายการเมืองที่พยายามเข้าครอบงำแทรกแซงกองทุน ฯ” แม้พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2544 ที่ว่าด้วยการโอนหนี้สินเกษตรกรเข้าสู่กองทุนจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 ก็ไม่ได้รับการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งที่ปัญหาหนี้สินกำลังเป็นปัญหาวิกฤตของเกษตรกรก็ตาม (เตชะวิธู วรรณภรณ์. 2551 : 66 - 67)

จากปัญหานี้สินของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม ที่มีภาระหนี้สินจึงทำให้องค์กรกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันเคลื่อนไหวนโยบายแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรไปสู่การปฏิบัติโดยเข้าร่วมและรวมตัวเป็นขบวนการเครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทย เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจและใส่ใจในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ภาพการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม มี นางเพ็ญ ธรรมเกษร เป็นแกนนำกลุ่มนำสมาชิกเกษตรกรตำบลวังแซ้มเข้าร่วมชุมนุมโดยแกนนำเป็นผู้ติดต่อจัดหารถที่ใช้ในการเดินทางสมาชิกกลุ่มที่ไปเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดมีการห่อข้าวห่อน้ำอาหาร สมาชิกที่ไม่ไปก็ช่วยสมทบเงิน เพื่อร่วมกับขบวนการชาวนาจึงปรากฏให้เห็นเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่ผ่านมา (ถนอม คงสอน. สัมภาษณ์. 2556)

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรจำแนกตามรายประเด็นของคำถาม

คำถาม	μ	σ	การตีความ	ลำดับที่
1. ผู้เข้าร่วมชุมนุมต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม	4.95	0.20	เห็นด้วย	3
2. มีการระดมผู้เข้าร่วมชุมนุมให้ได้มากที่สุด	4.95	0.20	เห็นด้วย	2
3. แกนนำกลุ่มเป็นผู้นำในการชุมนุม	4.97	0.16	เห็นด้วย	1
รวม	4.95	0.18	เห็นด้วย	-

จากตาราง 7 แสดงว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยในภาพรวมต่อการระดมทรัพยากรด้านคำถาม และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการระดมทรัพยากรด้านคำถามใน 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) แกนนำกลุ่มเป็นผู้นำในการชุมนุม 2) มีการระดมผู้เข้าร่วมชุมนุมให้ได้มากที่สุด 3) ผู้เข้าร่วมชุมนุมต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมชุมนุมต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม ผู้ที่เข้าร่วมในการชุมนุมต้องเป็นคนที่ขึ้นทะเบียนนี้ กับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แล้วเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม ผู้นำของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้มนั้น มาจากการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มโดยทำหน้าที่เป็นแกนนำในการระดมผู้เข้าร่วมชุมนุม ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการเคลื่อนไหวให้เกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มเกษตรกรในการผลักดันของกลุ่มชนซึ่งสมาชิกได้มีส่วนร่วมในทัศนะ มีเป้าหมาย และกิจการตามโครงการของกลุ่มในอันที่จะมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือรัฐบาล และมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลนี้มิได้มีเป้าหมาย เรียกร้องและข้อตกลงหลังการชุมนุม (กลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม. สัมภาษณ์. 2556)

ตอนที่ 4 กระบวนการการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทัศนะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชาชนจำแนกตามรายประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์

สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์	μ	σ	การตีความ	ลำดับที่
1. การทำป้าย	4.75	0.43	ใช้มาก	1
2. การใช้เครื่องขยายเสียง	3.72	0.98	ใช้มาก	2
3. การใช้เสียงตามสายในชุมชน	3.01	0.98	ใช้ปานกลาง	3
4. การใช้รถประชาสัมพันธ์	2.90	0.85	ใช้ปานกลาง	4
5. การมีดนตรีปลุกใจ	2.61	0.62	ใช้ปานกลาง	5
6. การออกข่าวในทีวี	2.52	0.60	ใช้ปานกลาง	6
รวม	3.25	0.74	ใช้มาก	-

จากตาราง 8 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า ประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นการทำป้าย การใช้เครื่องขยายเสียง การใช้เสียงตามสายในชุมชน การใช้รถประชาสัมพันธ์ มีดนตรีปลุกใจ การออกข่าวในทีวี

เมื่อมาพิจารณาเป็นรายประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ก็จะพบว่า มีมากใน 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) การทำป้าย 2) การใช้เครื่องขยายเสียง

เมื่อมาพิจารณาเป็นรายประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ก็จะพบว่า ปานกลางใน 4 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) การใช้รถประชาสัมพันธ์ 2) การใช้เสียงตามสายในชุมชน 3) การมีดนตรีปลุกใจ 4) การออกข่าวในทีวี

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ในกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้มนั้น การชุมนุมแต่ละครั้งแกนนำกลุ่มเกษตรกรจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นค่ารถ ค่าอาหาร แรงจูงใจในการที่เข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องของเกษตรกรนั้นและสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในครั้งนี้ ประสบปัญหาความเดือดร้อนจากการไม่สามารถชำระหนี้ได้ ทำให้สถาบันการเงินที่เป็นเจ้าหนี้ ยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้ยึดหรือขายทอดตลาดทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ให้กับ

สถาบันการเงินที่เป็นเจ้าหนี้ กล่าวได้ว่าผู้นำ เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการชักชวนให้กลุ่มเกษตรกร เข้าร่วม ว่าหากไปชุมนุมแล้ว ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรก็จะได้รับการแก้ไขในที่สุด

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

ประเด็นการเคลื่อนไหว	μ	σ	การตีความ	ลำดับที่
1. การเคลื่อนไหวเพื่อใช้หนี้	4.94	0.11	เห็นด้วยมาก	1
2. การเคลื่อนไหวเพื่อยืดเวลาชำระหนี้	4.94	0.23	เห็นด้วยมาก	2
3. การเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาเกษตรกร	4.48	0.71	เห็นด้วยมาก	3
4. การเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้ถูกฟ้องคดี	4.92	0.85	เห็นด้วยมาก	4
รวม	4.82	0.47	เห็นด้วยมาก	-

จากตาราง 9 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างมากในภาพรวมต่อการดำเนินการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูที่ผ่านมา และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยมากทุกประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) การเคลื่อนไหวเพื่อใช้หนี้ 2) การเคลื่อนไหวเพื่อยืดเวลาชำระหนี้ 3) การเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาเกษตรกร 4) การเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้ถูกฟ้องคดี

เมื่อมาพิจารณาเปรียบเทียบเชิงคุณภาพก็จะพบว่า เกษตรกรประสบปัญหาไม่มีเงินทุนเป็นของตนเอง ดังนั้นเมื่อจะทำการผลิตแต่ละครั้งเกษตรกรส่วนใหญ่จึงต้องไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะ ธ.ก.ส. ที่มีดอกเบี้ยสูงกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ๆ (ก่อนที่จะมี ธ.ก.ส. เกิดขึ้นสถาบัน ที่เป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของเกษตรกร คือ สหกรณ์และเงินกู้ธนาคาร) แต่เมื่อผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตออกมาได้มีราคาถูกเป็นผลให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาภาวะหนี้ขาดทุน ประกอบกับต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ การส่งลูกเรียนหนังสือการต้องกันเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นทุนในการผลิตครั้งต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรไม่มีศักยภาพในการชำระหนี้ให้แก่ ธ.ก.ส. แม้เกษตรกรหลายคนจะพยายามหาอาชีพเสริมโดยการรับจ้าง แต่ก็ไม่มีรายได้มากนัก เงินที่ได้จากการรับจ้างส่วนใหญ่แล้วก็จะเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในแต่ละวันเท่านั้น เช่น ค่ากับข้าว สนุ ยาสิฟัน ให้ลูกไปโรงเรียน ฯลฯ ขณะเดียวกันราคาน้ำมันที่สูงขึ้นก็มีผลต่อการปรับราคาสินค้าของผู้ผลิตหลายราย ซึ่งมีผลต่อรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

อย่างไรก็ดีแล้วแต่เมื่อเข้าไปแล้วกลับยังไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ จากกองทุนเลย ทั้งนี้ ในความเห็นของเกษตรกรเหล่านี้ เป็นเพราะตนเองยังไม่เข้าเงื่อนไขของกองทุน คือ ยังไม่ถูก ธ.ก.ส. ฟ้อง

ในขณะเดียวกันการช่วยเหลือเกษตรกรของกองทุน ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้นำกลุ่ม กล่าวคือ หากจังหวัดไหนมีผู้แทนเกษตรกรเข้าไปเป็นตัวแทนก็จะได้รับการช่วยเหลือ แต่สิ่งหนึ่งที่เกษตรกรได้ คือ เมื่อมีกองทุนแล้วทาง ธ.ก.ส.จะไม่เข้ามาเร่งรัดหนี้สินเหมือนดังเช่นที่ผ่านมา แต่จะเข้ามาเจรจากับเกษตรกรมากกว่า สาเหตุที่กองทุนยังไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น เกษตรกรเห็นว่า เป็นผลมาจากการขาดแคลนบุคลากร ประกอบกับเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง มากกว่าที่จะช่วยเหลือเกษตรกรอย่างแท้จริง การช่วยเหลือที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากการเข้าไปเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรมากกว่า

ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์ของการทำบันทึกความร่วมมือ การแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร เพื่อยืนยันความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกับสถาบันการเงินเจ้าหนี้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร รวม 15 สถาบัน โดยความเห็นชอบของสมาคมธนาคารไทยเพื่อชะลอการดำเนินคดีกับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และแสดงความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร ตามนโยบายรัฐบาลและตามแนวทางภารกิจของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ถือเป็นวันสำคัญที่ต้องจารึกเอาไว้ในประวัติศาสตร์และมีความหมายต่อการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรกรไทย โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินเกษตรกรที่ยังไม่เคยประสบความสำเร็จ โดยมีเป้าหมายเดียวคือ “ให้เกิดการจัดการหนี้สินของเกษตรกรอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม” ทั้งนี้เพราะผลจากการชุมนุมเคลื่อนไหว ทำให้เกิดปรากฏการณ์เกษตรกรชาวนาเข้าร่วมการชุมนุมเป็นจำนวนมาก ฝ่ายการเมืองและสาธารณะเริ่มมีความเข้าใจเป้าหมายของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรมากขึ้น อีกทั้งฝ่ายการเมืองให้การยอมรับต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาเกษตรกรตาม พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรมากขึ้น และเกษตรกรชาวนาผู้มาชุมนุมประท้วงได้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเกษตรกรชาวนา นำมาสู่การยินยอมทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ระหว่างเจ้าหนี้ คือ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และลูกหนี้ ทำให้ฝ่ายการเมืองและสถาบันการเงิน ยอมรับเงื่อนไขของกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น (กลุ่มเกษตรกร ตำบลวังแซ้ม, สัมภาษณ์. 2556)

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นที่มีต่อ
 รายละเอียดด้านยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

ประเด็นยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว	μ	σ	การตีความ	ลำดับที่
1. การเคลื่อนไหวอาจต้องใช้ความรุนแรงถ้าจำเป็น	4.78	0.53	เห็นด้วยมาก	1
2. การเคลื่อนไหวต้องมีข้อเรียกร้องให้สูงๆ เข้าไว้	4.74	0.55	เห็นด้วยมาก	2
3. การเคลื่อนไหวจำเป็นต้องมีการปิดถนน	4.68	0.64	เห็นด้วยมาก	3
4. การเคลื่อนไหวต้องทำให้เป็นข่าว	4.62	0.74	เห็นด้วยมาก	4
รวม	4.72	0.61	เห็นด้วยมาก	-

จากตาราง 10 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้วยมาก ประเด็นของ 1) การเคลื่อนไหวอาจต้องใช้ความรุนแรงถ้าจำเป็น 2) การเคลื่อนไหวต้องมีข้อเรียกร้องให้สูงๆ เข้าไว้ 3) การเคลื่อนไหวจำเป็นต้องมีการปิดถนน 4) การเคลื่อนไหวต้องทำให้เป็นข่าว

เมื่อมาพิจารณาเปรียบเทียบเชิงคุณภาพก็จะพบว่ากลุ่มผลักดัน (Pressure Groups) เป็นองค์การผลประโยชน์ของกลุ่มชนซึ่งสมาชิกได้มีส่วนร่วมในทัศนะ มีเป้าหมาย และกิจการตามโครงการของกลุ่มในอันที่จะมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือรัฐบาล และมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลนี้มีได้มีเป้าหมายเหมือนกันกับพรรคการเมืองที่ว่า พรรคการเมืองต้องการชัยชนะ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ แต่กลุ่มผลักดันนั้นมีเป้าหมายใหญ่คือ ผลประโยชน์ในการเป็นเจ้าของหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่จะมีผลโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสมาชิกของกลุ่มตน กลุ่มผลักดันหรือกลุ่มบีบบังคับนี้มีเจตนาที่จะแสวงหาอิทธิพลหรือมีอำนาจเหนือบรรดาบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในอำนาจ และไม่ได้หมายความว่า จะส่งคนของกลุ่มเข้าไปใช้อำนาจเสียเอง คือการเข้าไปอย่างไม่เป็นทางการ ตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

การสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมระหว่างชนชั้นชานาและชนชั้นอื่น ๆ ในสังคมโดยยุทธวิธีที่ถูกนำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การชุมนุมประท้วงและการสร้างพรรคการเมืองของชนชั้นชานาการชุมนุมประท้วง ถือเป็นรูปแบบการต่อรองกับอำนาจรัฐในระยะสั้น และเป็นการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า ทั้งนี้เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการตามอำนาจที่ระบุไว้ในกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้มได้เข้าร่วมกับเครือข่ายหนี้สินชานาไทย รวมทั้งการชุมนุมเพื่อเรียกร้อง กดดันรัฐบาล

กล่าวได้ว่าการชุมนุมเรียกร้องเพื่อกดดันรัฐบาลนี้ เป็นทางเลือกเดียวในขณะนี้ ที่กลุ่มเกษตรกรสามารถทำได้และได้ผลในเชิงรูปธรรมที่สามารถปกป้องและรักษาสิทธิให้แก่กลุ่มเกษตรกรได้ ในความเห็นของแกนนำเครือข่ายหนี้สินฯ เห็นว่าการชุมนุมจะดำเนินต่อไป ไม่สิ้นสุดตราบดีที่ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรยังไม่ได้รับการแก้ไขและไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐ การสร้างพรรคการเมืองเป็นยุทธวิธีอีกรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มเกษตรกรนำมาใช้ เพื่อวางรากฐานในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในระยะยาวและเป็นความพยายามที่จะเข้าสู่ศูนย์กลางของอำนาจรัฐและใช้อำนาจรัฐนั้นเพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์ให้แก่เกษตรกร

อย่างไรก็ตามยุทธวิธีทั้ง 2 แบบนี้ ก็เป็นทางเลือกหนึ่งของกลุ่มเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามจุดมุ่งหมายสูงสุดของกลุ่มเกษตรกรรณรงค์ล้มล้างและเครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทยนั้น มีความมุ่งหวังไปที่การให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรและส่งเสริมการผลิตในรูปแบบครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงการแปรรูปสินค้า อันจะเป็นการวางรากฐานในการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างแท้จริงและเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยให้เทียบเท่ากับชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม (เพ็ญ ธรรมเกษร. สัมภาษณ์. 2556)

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐาน

ตาราง 11 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัย	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	การตีความ	ผลการ ทดสอบ
1. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามเพศ	-0.007	มีความสัมพันธ์ เชิงลบระดับสูง	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
2. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแซ้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามอาชีพ	-0.33	มีความสัมพันธ์ เชิงลบระดับ ปานกลาง	ยอมรับ สมมติฐาน

ตาราง 11 (ต่อ)

สมมติฐานการวิจัย	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	การตีความ	ผลการ ทดสอบ
3. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามสถานภาพสมรส	0.04	มีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
4. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามระดับการศึกษา	0.19	มีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
5. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ	0.05	มีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
6. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามเพศ	-0.23	มีความสัมพันธ์ เชิงลบระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
7. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามอาชีพ	-0.36	มีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับ ปานกลาง	ยอมรับ สมมติฐาน
8. ทิศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหว กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามสถานภาพสมรส	0.14	มีความสัมพันธ์ เชิงบวกระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน

ตาราง 11 (ต่อ)

สมมติฐานการวิจัย	ค่าสหสัมพันธ์ (r)	การตีความ	ผลการ ทดสอบ
9. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวย กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามระดับการศึกษา	-0.13	มีความสัมพันธ์ เชิงลบระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
10. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร วังแจ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวย กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร แตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ	-0.06	มีความสัมพันธ์ เชิงลบระดับต่ำ	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน

จากตาราง 11 สามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ได้ดังนี้

1. สมมติฐานที่ว่า ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรในการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ที่มีความสัมพันธ์เชิงลบระดับสูง เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

2. สมมติฐานที่ว่าทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ปานกลาง เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงสามารถยอมรับสมมติฐานได้

3. สมมติฐานที่ว่าทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพสมรสนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) เชิงบวกต่ำมาก เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

4. สมมติฐานที่ว่า ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแจ่มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษานั้น

พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

5. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้สินในระบบนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

6. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลเราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

7. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ปานกลาง เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล เราจึงสามารถยอมรับสมมติฐานได้

8. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพ สมรส นั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล เราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

9. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษานั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล เราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

10. สมมติฐานที่ว่า ทักษะคิดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวยกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้ในระบบนั้น พบว่า มีค่าสหสัมพันธ์ ที่มีความเข้มข้น (Strength) ต่ำ เมื่อมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล เราจึงไม่สามารถยอมรับสมมติฐานได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ทักษะจิตของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีครั้งนี้ สามารถสรุปผล อภิปรายผล และได้ข้อเสนอแนะผลการวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวผลลัดันนโยบายแก้ไขหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในทักษะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการการเคลื่อนไหวผลลัดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทักษะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวผลลัดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไปสู่การปฏิบัติในทักษะของกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีจำแนกตามตัวแปรพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

1. การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้เป็นเป้าหมายการวิจัยได้แก่ ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 70 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม การสร้างเครื่องมือและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2.1.2 สังเคราะห์ข้อมูล และดำเนินการสร้างข้อคำถาม โดยการรวบรวมคำสำคัญ ของแนวคิดที่ศึกษามาเขียนเป็นคำนิยามศัพท์ แล้วจึงสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับคำนิยามศัพท์ ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ที่จำเป็นให้ครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน

2.2 องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย

องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยเนื้อหาสรุป ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิด (Close-ended) และเลือกตอบ (Check-list) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศ อาชีพ สถานภาพ ระดับการศึกษา หนี้สินในครัวเรือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อปัจจัยเชิงทรัพยากรต่อกลุ่มเกษตรกรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรด้านทรัพยากรที่ใช้มีประเด็นดังนี้

1. เงินและข้าวปลาอาหา 4 ข้อ
2. กำลังคน 3 ข้อ
3. สื่อในการชุมนุมเคลื่อนไหว 8 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะแบบปลายปิด (Close-ended) และเลือกตอบ (Check-list) เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

1. ประเด็นความเคลื่อนไหว 4 ข้อ
2. ยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหว 4 ข้อ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยใช้คำถามปลายเปิดวิเคราะห์โดยวิธีการหาความเรียงและสรุปผล

2.3 วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือ

2.3.1 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหา ด้านภาษา และความเหมาะสม แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำเพิ่มเติม

2.3.2 นำเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ขอคำแนะนำและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน (ดังภาคผนวก ก) พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษาและความครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา เมื่อรับเครื่องมือกลับคืนจากผู้เชี่ยวชาญ นำข้อแก้ไขทั้งหมดมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

2.3.3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปเก็บข้อมูล (Try-out) จำนวน 30 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 99) ซึ่งค่าทางสถิติมีค่า 0 - 1.00 ค่าที่ใช้ได้ต้องเกิน 0.70 จากผลการวิเคราะห์ได้ค่า $\alpha = 0.99$

2.3.4 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการหาค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

3. การตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้เชื่อถือและมีความเที่ยงตรง การตรวจสอบข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยจะใช้วิธีการ ดังนี้

3.1 การตรวจสอบความถูกต้องโดยนำข้อมูลที่รวบรวมจากแบบบันทึกประจำวัน ผลการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบและตรวจสอบโดยยึดหลักสามเส้า (Triangulation) ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) และด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) เพื่อเป็นการเสริมจุดแข็งของข้อมูลแต่ละชุดจากการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร หรือการสัมภาษณ์ซ้ำโดยเปลี่ยนเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันข้อมูลในเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน และเพื่อเกิด

ความเชื่อมั่นในข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ ควรใช้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน มีความคิดเห็นในทางที่เห็นด้วยคัดค้านและวางตัวเป็นกลาง

3.2 การเปรียบเทียบจากการใช้ทฤษฎีและแนวคิดหลาย ๆ ชุด (Triangulation Theories) เป็นการไข่มุมมองด้านทฤษฎีหลาย ๆ ชุด เข้าไปมองสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่ต้องศึกษา เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแบบ คือ จากประสบการณ์ เอกสาร และจากการสังเกตการณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 ผู้วิจัยนำหนังสือจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถึงประธานกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2556

4.3 หลังจากนั้นผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือกแบบสอบถามเฉพาะที่ตอบครบถ้วนสมบูรณ์ และนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในภาคินพนธ์ฉบับนี้เป็นการตีความโดยใช้แนวคิดดังต่อไปนี้

5.1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยผู้วิจัยได้เห็นหลาย ๆ เหตุการณ์และได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้วก็สามารถลงมือเขียนเป็นประโยคหรือข้อความเพื่อสร้างข้อสรุปได้ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีหรือเพื่อตอบปัญหาของการวิจัย ข้อมูลที่ไม่ต้องการจะถูกกำจัดออกไปได้

5.2 การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ เพื่ออธิบายถึงวิธีการสร้างเครือข่ายในการผลักดันนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 ตลอดจนถึงการสร้างเครือข่ายของภาคประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่อรองและกดดัน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง

5.3 การวิเคราะห์สาเหตุ เพื่ออธิบายถึงปัจจัยด้านเนื้อหาบริบท ปัจจัยด้านทรัพยากร กระบวนการเคลื่อนไหว ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย สำหรับการวัดระดับ

ความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม สร้างขึ้นตามลักษณะการสร้างแบบวัดทัศนคติที่เรียกว่า (Likert Scale) โดยมีตัวเลือกตอบแบบ 5 ระดับ

5.4 การทดสอบสมมติฐาน จะทดสอบโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสหสัมพันธ์ คือ ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's D Conelalion = r)

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้
การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึก (ตามภาคผนวก) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-informants)

1.1 นางเพ็ญ ธรรมเกษร รองประธานกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี

1.2 นายถนอม คงสอน เลขานุการกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี

1.3 นายสนิท เจนทนา ประธานกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี

2. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในที่นี้จะใช้รูปแบบดังนี้ การตรวจสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้การตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อเพิ่มเติมคำอธิบายตารางจากการสำรวจให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม ผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นด้วยในภาพรวมว่า การระดมทรัพยากรทั้งเงินและข้าวปลาอาหาร รวมถึงกำลังคนสำหรับการเคลื่อนไหวนั้นมาจากสมาชิกของกลุ่มเป็นสำคัญ ดังนี้

1. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยในภาพรวมว่า การระดมทรัพยากรในแง่เงินและข้าวปลาอาหารสำหรับการเคลื่อนไหวนั้นล้วนมาจากสมาชิกของกลุ่ม

และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยมากในประเด็น เรื่องอาหารที่ใช้ ในการชุมนุมมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก ส่วนประเด็นที่สมาชิกอยู่ในระดับเพียงเห็นด้วยนั้น มี 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้

- 1.1 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก
- 1.2 ค่าป้ายที่ใช้ในการเคลื่อนไหวมารจากการระดมเงินสมาชิก
- 1.3 สมาชิกสมทบข้าวปลาอาหารแห้ง

2. สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยในภาพรวมต่อการระดม ทรัพยากรด้านกำลังคน และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับ การระดมทรัพยากรด้านกำลังคนใน 3 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้

- 2.1 แคนนำกลุ่มเป็นผู้นำในการชุมนุม
- 2.2 มีการระดมผู้เข้าร่วมชุมนุมให้ได้มากที่สุด
- 2.3 ผู้เข้าร่วมชุมนุมต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มผู้ตอบ แบบสอบถามเห็นด้วยในภาพรวมว่า กระบวนการเคลื่อนไหวมามีการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์มาก และเห็นด้วยมากต่อประเด็นการเคลื่อนไหวที่ผ่านมา ดังนี้

1. ประชาชนมีความคิดเห็นว่ามีสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มาก ไม่ว่าจะเป็น การทำป้าย การใช้เครื่องขยายเสียง การใช้เสียงตามสายในชุมชน การใช้รถประชาสัมพันธ์ มีคนตรีปลุกใจ การออกข่าวในทีวี

เมื่อมาพิจารณาเป็นรายประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ก็จะพบว่า มีมาก ใน 2 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) การทำป้าย 2) การใช้เครื่องขยายเสียง

เมื่อมาพิจารณาเป็นรายประเด็นของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ก็จะพบว่า ปานกลางใน 4 ประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) การใช้รถประชาสัมพันธ์ 2) การใช้เสียงตามสาย ในชุมชน 3) การมีคนตรีปลุกใจ 4) การออกข่าวในทีวี

2. ประชาชนเห็นด้วยอย่างมากในภาพรวมต่อประเด็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุน ฟันฟูที่ผ่านมา และเมื่อพิจารณาในรายประเด็นก็ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยมากทุกประเด็น โดยเรียงลำดับดังนี้

- 2.1 การเคลื่อนไหวเพื่อใช้หนี้
- 2.2 การเคลื่อนไหวเพื่อยืดเวลาชำระหนี้
- 2.3 การเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาเกษตรกร
- 2.4 การเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้ถูกฟ้องคดี

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 จะใช้การทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน ดังนี้

ตาราง 12 สรุปการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน

สมมติฐานการวิจัย	ผลการทดสอบ
1. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศ	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
2. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพ	ยอมรับสมมติฐาน
3. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพสมรส	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
4. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษา	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
5. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับปัจจัยในการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
6. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามเพศ	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
7. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามอาชีพ	ยอมรับสมมติฐาน
8. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามสถานภาพสมรส	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
9. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามระดับการศึกษา	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
10. ทศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรวังเข้มเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรแตกต่างกันตามหนี้สินในระบบ	ไม่ยอมรับสมมติฐาน

อภิปรายผล

ในการอภิปรายถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ดังนี้

ในการวิจัยทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงทรัพยากรและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ในการระดมทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวนั้นในแง่เงินและข้าวปลาอาหารล้วนมาจากสมาชิกของกลุ่มกำลังคนที่เข้าร่วมอบรมที่อยู่ในเครือข่าย นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะการทำป้ายและเครื่องขายเสียง ส่วนกระบวนการในการเคลื่อนไหวนั้นจะใช้ประเด็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยมียุทธศาสตร์ทั้งที่ใช้ความรุนแรงถ้าจำเป็นและไม่ใช้ความรุนแรง ส่วนการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ได้แก่ อาชีพ

จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการเคลื่อนไหวของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหานี้สินตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2544 กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี งานวิจัยของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2541 : 16) ได้ศึกษาการเดินทางชุมนุมประท้วงในสังคมไทยที่ชี้ให้เห็นถึงการชุมนุมเคลื่อนไหวของคนจนว่าไม่ได้มาร้องขอ แต่เป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องการรุกรานจากภาครัฐและภาคธุรกิจที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากร จุดมุ่งหมายของการชุมนุมเคลื่อนไหวของคนจน คนด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของผลประโยชน์เฉพาะหน้า แต่อยู่ภายใต้กระบวนการสร้างประชาธิปไตยโดยตรง คนเหล่านี้ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางอำนาจในโครงสร้างเดิมที่ไม่มีช่องทางและพื้นที่แก่คนจน นอกจากนี้แล้วงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 39) ได้ศึกษาเรื่องบทวิเคราะห์สหพันธ์ชาวนาไร่อานาแห่งประเทศไทย : เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนาสมัยใหม่ ที่ได้กล่าวถึงการรวมตัวของชาวนา ชาวนาไร่อานาที่รวมตัวกันจัดตั้ง “สหพันธ์ชาวนาชาวนาไร่อานาแห่งประเทศไทย ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2517 ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวนาได้ลุกขึ้นมาเพื่อทวง “สิทธิ” และ “ความชอบธรรม” ของตนและเพื่อต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบชาวนาจากชนชั้นนายทุนและถูกกระทำจากอำนาจรัฐ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

1. จากผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวผลักดันแก้ไขปัญหานโยบายปัญหานี้สินของกลุ่มเกษตรกรวังแซ้มเกิดจากการระดมทรัพยากรที่เป็นของตัวเองเรื่องข้าวปลาอาหารและค่าใช้จ่ายอื่นๆ จึงสะท้อนให้เห็นว่าเป็นกลุ่มที่มีความเดือดร้อนเกี่ยวกับปัญหานี้สินจริง ดังนั้นทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมาศึกษาและหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินของกลุ่มเกษตรกรอย่างจริงจัง

2. จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรที่ผลักดันนโยบายแก้ไขปัญหานี้สินดังกล่าวนั้นมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการต่อสู้ในรูปแบบที่รุนแรงถ้าจำเป็นดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องควรจัดกลไกกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการแก้ปัญหานี้สินอย่างจริงจังอย่างเป็นทางการ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง ปัจจัยทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพและทิศทางการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรว่าตลอดระยะเวลาที่พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2544 มีผลบังคับใช้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้เข้าไปช่วยเหลือเกษตรกรในรูปแบบใดบ้าง ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างต่อการดำเนินงานหรือควรมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการบริหารหรือนโยบายทางด้านการบริหารอย่างไร เพื่อให้องค์กรแห่งนี้สามารถที่จะช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของกลุ่มเกษตรกรได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลขององค์กรเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรตำบลวังแซ้ม ว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการชำระหนี้แทนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร มีความสามารถเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเป็นอย่างไร รวมถึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงชีพของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการชำระหนี้แทนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรด้วย เพื่อให้ทราบถึงความสามารถในการชำระหนี้คืนกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้ต่อไป

3. ควรศึกษากลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม ในเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์เพื่อให้เข้าใจการเคลื่อนไหวของกลุ่มอย่างลึกซึ้งและจะเป็นกรณีศึกษาเพื่อสะท้อนภาพใหญ่ของการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (กรกฎาคม - กันยายน 2526). “ชวากับการเปลี่ยนแปลงสังคม,”
เศรษฐศาสตร์การเมือง. 1 (13) : 1 - 46.
- _____. (2530). **บทวิเคราะห์สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย : เศรษฐศาสตร์การเมือง
 ว่าด้วยชาวนาสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภากร สงเคราะห์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (7 เมษายน 2556).
 ที่ตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี.
- เฉลิมชัย เลขกาญจน์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภากร สงเคราะห์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (7 เมษายน 2556).
 ที่ตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี.
- เฉลิมชาติ ระเบียบ. (2554). **การเคลื่อนไหวของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติ
 กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในกลุ่มเกษตรกรตำบลห้วยถนน อำเภอพนัสนิคม
 จังหวัดชลบุรี**. งานนิพนธ์ ร.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ). ชลบุรี :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2555). **ปฏิบัติการวิจัยทางสังคม**. (เอกสารประกอบการสอน). จันทบุรี :
 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- เดชัฐ วรรณภรณ์. (2551). **การขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาหนี้สินของชนชั้นชาวนาไทย
 กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทย**. งานนิพนธ์ ร.ม. (เศรษฐศาสตร์
 การเมืองและการบริหารจัดการ). ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ถนอม คงสอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภากร สงเคราะห์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (7 เมษายน 2556).
 ที่ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี.
- เทศบาลตำบลวังแซ้ม. (2556). **ข้อมูลตำบลวังแซ้ม**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.wangsam.com/data1.html>. 10 กุมภาพันธ์ 2556.
- ธีรศักดิ์ แสงดิษฐ์. (2553). **แรงจูงใจของชุมชนกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียน
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา).
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

- ประกาศ ปันตบแต่ง. (2541). การเมืองบนท้องถนน 99 วัน สมัชชาคนจน. กรุงเทพฯ : ดันดำรับ.
- _____. (2552). กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. (2531). ทศนคติ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พฤทธิสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. (2531). ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2538). ทฤษฎีการเมืองแบบกลุ่มผลักดัน กลุ่มผลักดัน (Pressure Group). (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญ ธรรมเกษร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ภากร สงเคราะห์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (7 มีนาคม 2556). ที่ตำบลวังแซ้ม จังหวัดจันทบุรี.
- ภักดี วีระภาสพงษ์. (มกราคม 2550). “direct action ปฏิบัติการซึ่งหน้าทำหาย,” ไฟเดียวกัน. 5 (1) : 62 - 70.
- ไมตรี อินทุสุต. (2521). “กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวการศึกษา,” รัฐศาสตร์ นิเทศ. 1 (มิถุนายน) : 69 - 165.
- วินรัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ (2550). ปัญหาหนี้สินและวิธีการแก้ไขของเกษตรกรในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประชากรศึกษา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมเดช มุงเมือง. (2548). พฤติกรรมองค์กร. เชียงราย : สยามโฆษณาและการพิมพ์.
- สมพงษ์ ศิลปานุรักษ์. (2542). ทศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ ที่มิต้องาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตร สาขาจังหวัดบุรีรัมย์. (2552). กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://panpages.co.th/listings/>. 10 กุมภาพันธ์ 2556.
- สำนักบรรณสารและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. (2555). ทศนคติ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://library.vu.ac.th/km/?p=268>. 10 กุมภาพันธ์ 2556.
- สุชา จันทรเฒ. (2541). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2533). การนำจิตวิทยาไปประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- แสวง รัตนมงคลมาส. (2513). “กลุ่มอิทธิพล : กำเนิด บทบาท ผู้สร้างและทศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง,” ใน ลัทธิการเมือง. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เสริมฐ คุศิริพิทักษ์ และแสวง รัตนมงคลมาส, บรรณาธิการ. หน้า 221. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

อัญญา พุกษาพันธ์ทวี. (2542). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการน้ำมันของ
ผู้บริโภคในเขตจังหวัดเชียงใหม่**. การศึกษาอิสระ บธ.ม. (การจัดการ). เชียงใหม่ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Castles G.F. (1967). **Pressure Group**. London : Kegan Paul.

Foster, C.R. (1952). **Psychology for Life Adjustment**. Chicago : American-Technical Society.

John D McCarthy and Myer N Zald. (1977). “Resource Mobilization and Social Movements :
A Partial Theory,” **American Journal of Sociology**. 82 (6) : 1212 - 1241.

McAdam, Dough. (1982). **Political Process and the Development of Black Insurgency**.
Chicago : University of Chicago.

Olson Mancur. (1965). **The Logic of Collective Action**. New York : Schocken.

Tarrow, Sidney. (1999). **Power in Movement Social Movement and Contentious Politics**.
New York : Cambridge University Press.

Truman, David. (1951). **The Governmental Process**. New York : Knopf.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกริก
2. รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พัฒน์พงษ์ ข้าราชการบำนาญ
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
3. นายสิทธิศักดิ์ พลคิด ปลัดเทศบาลตำบลวังแฉ่ม
จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/ว ๓๓๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๒๒๐๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและเค้าโครงวิจัยโดยย่อ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยนายภากร สงเคราะห์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับ
ปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตำบลวังแฉ่ม :
กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ในการนี้หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พิพัฒน์พงษ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/ว ๓๓๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๒๒๐๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พัฒน์พงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและเค้าโครงวิจัยโดยย่อ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยนายภากร สงเคราะห์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับ
ปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตำบลวังแฉ่ม :
กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ในการนี้หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พัฒน์พงษ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/ ว ๓๓๐

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๒๒๐๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน นายสิทธิศักดิ์ พลกิจ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและเค้าโครงวิจัยโดยย่อ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยนายภากร สงเคราะห์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ในการนี้หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พิพัฒน์พงษ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

โทรสาร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/ว ๔๐๓

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒๒๐๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือในการทำวิจัย

เรียน ประธานกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและเค้าโครงวิจัยโดยย่อ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยนายภากร สงเคราะห์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ซึ่งผู้ทำวิจัยได้เลือกหน่วยงานของท่านเป็นกลุ่มตัวอย่าง และจำเป็นต้องนำเครื่องมือในการวิจัยมาเก็บรวบรวมข้อมูลกับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงขออนุญาตให้นายภากร สงเคราะห์ เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มสมาชิกดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พิพัฒน์พงษ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

โทรสาร ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

ที่ ศธ ๐๕๕๒.๐๕/ว ๔๑๒

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
๒๒๐๐๐

๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือในการทำวิจัย

เรียน ประธานกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและเค้าโครงวิจัยโดยย่อ จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วยนายภากร สงเคราะห์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ตำบลวังแฉ่ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ในการนี้นักศึกษาขอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรวังแฉ่ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่นักศึกษาร่างขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์บรรจบ วงษ์พิพัฒน์พงษ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โทร. ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

โทรสาร ๐ ๓๕๔๓ ๑๐๓๕

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบสอบถาม

เรื่อง ทักษะของสมาชิกเกี่ยวกับปัจจัยและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตำบลวังแซ้ม : กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ทางนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองส่วนท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนากระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ขอให้ท่านตอบตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 ตัวแปรส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ต่อปัจจัยที่ใช้ในการเคลื่อนไหวในกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

ตอนที่ 3 ทักษะต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

ภากร สงเคราะห์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตอนที่ 1 ตัวแปรส่วนบุคคล

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

2. ท่านประกอบอาชีพ

☐ เกษตรกรรม ☐ หัตถกรรมแปรรูป (การผลิตสินค้า)
☐ ค้าขาย ☐ รับจ้าง
☐ รับราชการ ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

3. สถานภาพสมรส

☐ โสด ☐ สมรสอยู่ด้วยกัน
☐ สมรสและแยกกันอยู่ ☐ หย่า/หม้าย

4. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ 4. อนุปริญญา(ปวช./ปวส.)
☐ 5. ปริญญาตรี ☐ 6. สูงกว่าปริญญาตรี

5. หนี้สินในครัวเรือน

5.1 หนี้สินในระบบ (ได้แก่ หนี้สถาบันการเงิน ธ.ก.ส. กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มลัจะ เป็นต้น)

ชื่อเจ้าหนี้	จำนวนเงินที่กู้ (บาท)	จำนวนเงินกู้คงเหลือ(บาท)
ธ.ก.ส.		
ธนาคารพาณิชย์		
กองทุนหมู่บ้าน		
สหกรณ์		
อื่น ๆ		

5.2 หนี้สินนอกระบบ

ชื่อเจ้าหนี้	จำนวนเงินที่กู้ (บาท)	จำนวนเงินกู้คงเหลือ (บาท)
พ่อค้า นายทุน		
ญาติ พี่น้อง		
อื่น ๆ		

ตอนที่ 2 ทักษะคิดที่มีต่อปัจจัยต่อกลุ่มเกษตรกรที่ใช้ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรด้านทรัพยากรที่ใช้

ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อข้อความต่อไปนี้โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐

ตามความเป็นจริง

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย (5)	ค่อนข้างเห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ค่อนข้างไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วย (1)
1. เงินและข้าวปลาอาหาร					
1.1 อาหารที่ใช้ในการชุมนุมมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก					
1.2 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาจากการเก็บเงินรายหัวสมาชิก					
1.3 ค่าป้ายที่ใช้ในการเคลื่อนไหวมาจากการระดมเงินสมาชิก					
1.4 สมาชิกสมทบข้าวปลาอาหารแห้ง					
2. กำลังคน					
2.1 ผู้ร่วมชุมนุมต้องเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร					
2.2 มีการระดมผู้ชุมนุมให้มากที่สุด					
2.3 แกนนำกลุ่มเป็นผู้นำในการชุมนุม					

3. สื่อ ในการขมุนมเคลื่อนไหวมีการใช้ดังต่อไปนี้

สื่อ	ระดับการใช้				
	ประจำ ทุกครั้ง	บ่อยครั้ง	ใช้พอ สมควร	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ เคยใช้
1. การทำป้าย					
2. การใช้เครื่องขยายเสียง					
3. การใช้เสียงตามสายในชุมชน					
4. การใช้รถประชาสัมพันธ์					
5. การมีดนตรีปลุกใจ					
6. การออกข่าวในทีวี					
7. การออกข่าวในหนังสือพิมพ์					
8. การออกข่าวในวิทยุ					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกองทุนฟื้นฟู

ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อข้อความต่อไปนี้ โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องต่อไปนี้

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย (5)	ค่อนข้าง เห็นด้วย (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ค่อนข้าง ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย (1)
1. ประเด็นความเคลื่อนไหว					
1.1 การเคลื่อนไหวเพื่อใช้หนี้					
1.2 การเคลื่อนไหวเพื่อยืดเวลาชำระหนี้					
1.3 การเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาฟื้นฟู เกษตรกร					
1.4 การเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้ถูกฟ้อง คดี					
2. ยุทธศาสตร์ในยุทธวิธีการเคลื่อนไหว					
2.1 การเคลื่อนไหวอาจต้องใช้ ความรุนแรงถ้าจำเป็น					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย (5)	ค่อนข้างเห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ค่อนข้างไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วย (1)
2.2 การเคลื่อนไหวดังมีข้อเรียกร้องให้สูง ๆ เข้าไว้					
2.3 การเคลื่อนไหวจำเป็นต้องมีการปิดถนน					
2.4 การเคลื่อนไหวต้องทำให้เป็นข่าว					

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการเคลื่อนไหวของสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

1. ปัญหา

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อตอบแบบสอบถาม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล นายภากร สงเคราะห์
 วัน เดือน ปีเกิด วันที่ 17 มีนาคม 2531
 สถานที่เกิด โรงพยาบาลรวมแพทย์ จังหวัดจันทบุรี
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 16/1 ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
 ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน ธุรกิจส่วนตัว
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน 16/1 ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2546 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเบญจมราชูทิศ
 จังหวัดจันทบุรี
 พ.ศ. 2549 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเบญจมราชูทิศ
 จังหวัดจันทบุรี
 พ.ศ. 2553 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต รป.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
 พ.ศ. 2556 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต รป.ม. (การปกครองท้องถิ่น)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี